

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Islamofobi eller legitim religionskritikk?

En diskursanalyse av facebook siden Ex-Muslims of Norway

Joachim Vigtel Wallentin

Veileder

Professor Iselin Frydenlund

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5110: Masteroppgave i Religion in Contemporary Society (60 ECTS), vår 2022

Antall ord: 39 593

Forord

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg støtt må mange motbakker, men også mange seiere. Jeg ønsker i dette forordet å takke dem som har hjulpet meg gjennom det siste året.

Professor Iselin Frydenlund, min veileder, har vært til stor hjelp når det kommer til å strukturere denne oppgaven, samt å komme med innspill til hva som er viktig på feltet islamofobi og religionskritikk. Tusen takk til henne for tiden hun har viet meg denne perioden.

Jeg ønsker også å takke Esther Tenberg som var PHD-stipendiat ved INTERSECT-prosjektet. Hun var til stor hjelp for meg i perioden da jeg skulle samle inn data. Med hennes kunnskap om hvordan man kunne gå frem for en facebookside, ble datainnsamlingen betydelig mer overkommelig. Jeg vil også fremheve at møtene med resten av INTERSECT-teamet var meget inspirerende. Tusen takk til dem, som har delt sin kunnskap og tid.

Jeg vil takke samboeren min og vennene mine som har hjulpet meg med korrektur og innspill underveis. Teksten som har blitt stående i denne oppgaven er mine ord, men mange har kommet med forslag til forbedringer av formuleringer og retting av slurvefeil og grammatiske feil. Jeg vil også takke familien min for støtten de har gitt meg gjennom året.

Tusen takk til biblioteket på MF. De har hjulpet meg med dataprogram for referanseføring, og anskaffelse av litteratur jeg ikke hadde tilgang på selv. Det har også vært inspirerende å sitte på lesesalen både med studenter fra klassen og andre studenter på MF Vitenskapelig høyskole. Takk for alle innspill og kommentarer.

Gjennom hele året jeg har arbeidet med oppgaven har jeg stått på transplantasjonsliste for et nytt hjerte. Prosessen med arbeidet har dermed blitt meget spesiell, da jeg har visst hele tiden at jeg når som helst kunne blitt dratt ut av arbeidet i lengre tid, kun på 5 timers varsel. Jeg vil takke Rikshospitalet for oppfølging av meg i denne perioden.

Sammendrag

Denne masteroppgavens hovedmål og problemstilling er å se på hvor grensen går mellom islamofobi og legitim religionskritikk. Gjennom en diskursanalyse av innlegg og kommentarer facebookside Ex-Muslims of Norway har oppgaven svart på forskningsspørsmålene *på hvilken måte konstrueres forestillinger om islam og muslimer på facebookside Ex-Muslims of Norway?* og *i hvilken grad er det riktig å kalle deler av innholdet på facebookside islamofobisk?* For å besvare disse spørsmålene er gjort oppgaven rede for akademisk litteratur om frafall fra religion og legitim religionskritikk, samt hvordan antimuslimske holdninger har vokst frem i Europa og Norge. I et lengre kapittel om islamofobi som begrep gjør oppgaven rede for tre definisjoner av begrepet og hvorfor oppgaven velger å bruke begrepet. En stegvis-deduktiv-induktiv metode (SDI-metoden) ble brukt for å samle inn, gjøre et utvalg og kode dataen. Utvalget i oppgaven baserer seg på at innleggene og kommentarene er publisert i sammenheng med nyhetssaker om islam eller muslimer, omtalt som kritiske hendelser.

Analysen viser hvordan facebookside skaper en forestilling om muslimer som «de andre» og islam som noe «fremmed». Større temaer som kommer frem i analysen er islam og muslimer som en sikkerhetstrussel, frykt for at muslimer skal erstatte mennesker i «Vesten» hvor ønsket om deportasjon av muslimer kommer frem, muslimer som psykisk syke og hvordan sarkasme fremmer forestillingen om islam som alt annet enn fredens og kjærlighetens religion. Gjennom en videre drøfting av analysens funn har oppgaven sett på hvordan den sosiale konstruksjonen av islam og muslimer skjer på facebookside, hvorfor innholdet på facebookside kan karakteriseres som islamofobi og hvilke utfordringer dette medfører. Deretter drøfter oppgaven hvor grensen går mellom islamofobi og legitim religionskritikk. Funnene i oppgaven sett opp mot tidligere akademisk litteratur viser at det er viktig å ha et visst begrep om hvor dette skillet går. I tillegg viser funnene i oppgaven at grensen mellom islam og legitim religionskritikk ikke flyttes selv om den kommer fra frafalne muslimer. Oppgaven drøfter også vektleggelsen akritikken frafalne muslimer kommer med. I tillegg viser funnene i oppgaven hvordan nyheter delt via facebookside Ex-Muslims of Norway kan få negative konsekvenser for demokratiet.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	1
1.1 Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.2 Presentasjon av Ex-Muslims of Norway	4
1.3 Frafallenhet.....	6
1.4 Legitim religionskritikk.....	8
2 Islam som «problem» i norsk og europeisk kontekst.....	10
2.1 Historisk kontekst.....	10
2.2 Fra etnisitet til religion	11
2.3 Omtale av antimuslimske holdninger i norske medier.....	12
2.3.1 Nyheter gjennom sosiale medier	14
3 Islamofobi – et problematisk begrep	16
3.1 Tilblivelsen av begrepet islamofobi	16
3.2 Å definere islamofobi.....	18
3.3 Kritikk av begrepet islamofobi.....	22
3.4 Islamofobiens innhold	23
3.3.1 Essensialisering av islam.....	24
3.4.2 Muslimer som annerledes.....	24
3.4.3 Islam som vold	25
3.4.4 Taqiyya.....	25
3.4.5 Eurabia-teorien	25
3.5 Islamofobiens kommunikasjonsformer	26
4 Diskursteori	28
4.1 Sosialkonstruksjonismen	28
4.2 Diskursens oppbygging	29
4.3 Antagonisme og hegemoni.....	30
5 Metode.....	32

5.1 Forskningsetiske utfordringer og hensyn	32
5.1.1 Samtykke	32
5.1.2 Anonymitet	33
5.2 SDI: Stegvis-deduktiv induktiv metode	34
5.3 Utvalg av digital tekst	34
5.4 Bearbeiding av rådata og koding	35
5.5 Pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet	36
5.6 Analyse av innlegg og kommentarer	37
5.7 Diskursanalytiske verktøy	38
5.8 Visuell analyse	39
6 Analyse del I: Presentasjon og diskursanalyse av hovedinnlegg	41
6.1 Separatistloven i Frankrike	42
6.2 Innlegg 1 om drapet på Samuel Paty	45
6.4 Innlegg om uttrekningen av Afghanistan	51
6.5 Analyse av innlegget om hendelsen på Bislett	54
6.6 Oppsummering av kapittel	57
7 Analyse del II: Presentasjon og diskursanalyse av kommentarer	59
7.1 Islam og muslimer som en sikkerhetstrussel	60
7.1.1 Potensielt farlige	60
7.1.2 Muslimer utøver taqiyya	64
7.1.3 Moderat islam er lik radikal islam	66
7.2 Den store utskiftningen	69
7.2.1 Islam er som kreft	71
7.2.2 Deportasjon	74
7.3 Muslimer som psykisk syke	77
7.4 Fredens og kjærlighetens religion	79
7.5 Motstemmer	80

7.6 Utelatelser fra analysen	82
8 Diskusjon.....	83
8.1 Sosial konstruksjon av muslimer og islam.....	83
8.2 En islamofobisk diskurs?	85
8.3 Islamofobi eller legitim religionskritikk?.....	93
8.4 Eksmuslimer som talerør.....	95
8.5 Oppsummering av diskusjonen	97
9 Konklusjon	98
9.1 Videre forskning på feltet.....	102
10 Litteraturliste	104
11 Vedlegg	110
11.1 Godkjenning av prosjekt fra NSD.....	110
11.2 Retningslinjer fra MF Vitenskapelig høyskole	114

1 Innledning

I 2020 publiserte Kulturdepartementet *Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer*. Der står det blant annet at «[...] undersøkelser [viser] at fiendtlighet, fordommer og negative holdninger til muslimer er et reelt og økende problem i Norge» (Kulturdepartementet, 2020, s. 4). Utfordringene som er beskrevet i handlingsplanen er basert på et utvalg rapporter publisert de siste årene. To av disse rapportene er HL-senterrapporten *Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017*, publisert av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret), baserer seg på to studier: «en befolkningsundersøkelse om holdninger til jøder og muslimer og en minoritetsstudie der jøder og muslimer i Norge ble spurt om sine erfaringer og holdninger» (HL-senteret, 2017, s. 7). I minoritetsstudien svarer 35,5% av de spurte muslimene at de «'ofte eller noen ganger' har blitt gitt følelsen av at de ikke hører til det norske samfunnet» (HL-senteret, 2017, s. 9). Eksempler på negative holdninger mot muslimer i befolkningsundersøkelsen var terrorfrykt, vold/kriminalitet hos muslimer og manglende vilje eller evne til integrering fra muslimenes side (HL-senteret, 2017, s. 73). Fafo-rapporten *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat* fra 2019 viser at hver sjettede av de spurte i undersøkelsen viser uttrykk for at de ikke ønsker muslimer som nabo (Tyldum, 2019, s. 26). Utfordringene beskrevet i Kulturdepartementets handlingsplan viser at muslimer er gjenstand for å bli fremmedgjort og diskriminert på bakgrunn av resten av befolkningens holdninger mot dem. Antimuslimske holdninger kan i verste fall få alvorlige og brutale konsekvenser. Handlingsplan viser også at antimuslimske holdninger har vært motivasjonen for to terrorhendelser utført på norsk jord de siste elleve årene: angrepet på regjeringskvartalet og Utøya i 2011, samt angrepet på Al-Noor-moskéen i Bærum i 2019 (Kulturdepartementet, 2020, s. 20). På grunn av oppgavens omfang vil førstnevnte av disse hendelsen i større grad nevnes videre.

Forskningen viser at antimuslimske holdninger reflekteres i den offentlige diskusjonen om islam og muslimer. Samtidig vil enkelte antimuslimske holdninger oppfattes av noen som legitim religionskritikk. Å kalle legitim religionskritikk for antimuslimske holdninger vil an noen oppfattes som et ønske om å kneble muligheten til å kritisere religion. Mikael Stenmark sier dette om å kritisere andre religion:

At the same time, it must be legitimate for us, in the public life of a sound democracy to criticize the religious or secular worldviews which our fellow citizens embrace. But

how should this be done? If we want to live in a pluralistic society that is sustainable also in the long run, we need to address these difficult issues.

(Stenmark, 2020, s. 32)

Det Stenmark skriver her, gjør det viktig å vite hvor grensen går mellom hva som er ytringer av antimuslimsk karakter og hva som er legitim religionskritikk. Tidligere forskning har også sett på dette temaet. Sindre Bangstads artikkel *Islamofobi, rasisme og religionskritikk* (2011) er ett av mange eksempler på forskning som utforsker skillet mellom antimuslimske holdninger og legitim religionskritikk. I denne artikkelen utforsker Bangstad sammenhengen mellom antimuslimske holdninger, rasisme og islamofobi. På grunn av oppgavens avgrensning vil jeg, i likhet med Bangstad undersøke forholdet mellom antimuslimske holdninger og religionskritikk, men ikke se på rasisme-begrepet. Et annet eksempel på forskning på dette feltet er Göran Larssons artikkel "*Most Muslims are Like You and I, but 'Real' Muslims*" (2016). I denne artikkelen analyserer Larsson uttalelsene til den frafalne muslimen Mona Walter, hvor han ser på om hennes ytringer er islamofobiske eller legitim religionskritikk. Denne oppgaven vil, i likhet med Larssons artikkel, ta for seg antimuslimske holdninger blant det man kaller frafalne muslimer, altså eksmuslimer. Ex-Muslims of Norway er en organisasjon som står for offentlig kritikk av islam i Norge. Det er ikke gjort forskning på denne organisasjonen før, og dermed vil denne gruppen være interessant og se nærmere på. Gjennom å analysere et utvalg av denne organisasjonens offentlige facebookside, vil jeg diskutere hvor grensen går mellom antimuslimske holdninger og legitim religionskritikk på en plattform som er moderert av eksmuslimer. Det er også verdt å merke seg at både Larsson og Bangstad tilhører forskerne som bruker islamofobi som begrep for å beskrive antimuslimske holdninger. Det er en del uenighet innenfor akademiske kretser om dette er et godt begrep, og både Bangstad og Larsson bruker mye av teksten sin til å definere islamofobi, noe som vil også være nødvendig i denne oppgaven. Frem til begrepet er definert i kapittel 3 vil det Bangstad og Larsson kaller islamofobi betegnes som antimuslimske holdninger.

Folk flest får i dag informasjon om islam og muslimer gjennom media (Døving, 2020, s. 79). Mange leser også nyheter via sosiale medier, som Facebook. Her kan de enten oppsøke nyhetene selv, eller bli oppsøkt av dem ved å være aktive på Facebook, skriver Gil de Zúñiga, Weeks og Ardèvol-Abreu (2017, s. 105). Det er derfor relevant å gjennomføre en studie som

baserer seg på én av plattformene diskursen rundt islam finner sted. Utvalget av facebookinnlegg og -kommentarer vil være et kriterieutvalg. Derfor vil utvalgets innlegg publiseres i forbindelse med nyhetshendelser som omhandler islam eller muslimer. Facebooksiden *Ex-Muslims of Norway* er en slik plattform hvor nyheter om islam og muslimer deles og diskuteres. Fordi mennesker lett får tilgang på nyheter ved generell aktivitet på sosiale medier, vil en undersøkelse av diskusjonene dette skaper være relevant.

Sammen med økt bruk av sosiale medier, har forskningen på antimuslimske holdninger på sosiale medier økt. To eksempler på forskning på dette utført de siste årene er Leidig (2021) som har analysert begrepet Love Jihad gjennom kvinnelige influensere på Twitter, YouTube og Facebook, og Miller, Smith og Dale (2016) som har sett på Islamofobi på Twitter fra mars til Twitter i 2016. Hvis man avgrenser utgivelsesåret på et søk på søkemotoren Oria.no med søkeordet digitale medier fra 2002 til 2012 får man 2065 treff. Søker man derimot på årene 2012 til 2022 vil det frembringe 5224 treff. Det er litt mer enn en 100% økning. Denne oppgaven er et bidrag til denne økende forskningen på antimuslimske holdninger i sosiale medier, ved å analysere innholdet på facebooksidene *Ex-Muslims of Norway* som er en offentlig kritisk stemme til islam i norsk sammenheng.

«Vi ønsker å bidra til opplysning og åpne veier for fritenkning, kritikk, spørsmål, kunnskap og forskning når det gjelder islam» (*Ex-Muslims of Norway*s manifest, 2022). Dette sitatet er hentet fra *Ex-Muslims of Norway*s manifest som ligger på deres hjemmesider, og er forfattet av organisasjonens styre. De skriver blant annet at de ønsker å være en del av den offentlige diskusjonen om islam i Norge, og representanter fra organisasjonen har stilt opp i *Debatten* på NRK1 der de blant annet har forsvart at det skal være mulig å brenne Koranen i Norge (NRK, 2020). Organisasjonen *Ex-Muslims of Norway* står bak facebooksidene ved samme navn. Facebooksiden *Ex-Muslims of Norway* er et offentlig forum for meningsutveksling om blant annet muslimer og islam. Forestillingene som kommer frem på denne facebooksidene vil kunne si noe om sidens aktørers holdninger til islam og muslimer. Som vi ser fra *Ex-Muslims of Norway*s manifest ønsker de å bidra til kritikk, kunnskap samt stille spørsmål om islam. At antimuslimske holdninger blir sett på som et problem i Norge, og at muslimer selv føler at de ofte ikke er velkomne eller en del av samfunnet, er bakgrunnen for denne oppgaven.

1.1 Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål

Det overordnede målet og problemstillingen til denne oppgaven er å se på forholdet mellom islamofobi og legitim religionskritikk rettet mot islam og diskutere hvor grensene går mellom dem. For å besvare dette vil oppgaven drøfte følgende underspørsmål:

1. På hvilke måter konstrueres forestillinger om muslimer og islam på facebooksiden Ex-Muslims of Norway?
2. I hvilken grad er det riktig å kalle deler av innholdet på facebooksiden islamofobisk?

Ved å stille disse spørsmålene vil oppgaven undersøke hvilke forestillinger om islam og muslimer som finnes på en facebookside for frafalne muslimer. Ex-Muslims of Norway er et lite utforsket nettsamfunn. Selv om oppgaven kun undersøker denne gruppen, er målet at analysen og diskusjonen skal være et bidrag til norsk forskning ved å belyse forholdet mellom legitim religionskritikk og religionsfobi mer generelt. I kapittel 1.2 presenteres organisasjonen Ex-Muslims of Norway og hvordan organisasjonen fremstiller seg selv på Facebook og på sin egen nettside. Kapittel 1.3 og 1.4 drøfter deretter to viktige temaer for denne masteroppgaven: frafallenhet, fordi moderatorene av facebooksiden er frafalne muslimer og legitim religionskritikk. Dette er viktige avklaringer for forståelsen av problemstillingen og forskningsspørsmålene. Det vil også være viktig å avklare hva antimuslimske holdninger er. Sistnevnte redegjøres for i kapittel 3, da begrepet for antimuslimske holdninger jeg ønsker å bruke er problematisk og krever noen flere perspektiver.

1.2 Presentasjon av Ex-Muslims of Norway

Ex-muslims of Norway er en offisiell side som er likt av 39 200 brukere og følges av 42 492 (Ex-Muslims of Norways facebookside, 4. mai 2022). Dette like mange mennesker som bor i byer som Arendal og Tromsø. Det er viktig å påpeke at det ikke er denne oppgavens hensikt å følge enkeltindivider inne på siden, og det er dermed ikke mulig å si om det virkelig er mennesker som en gang har vært muslimer, og ikke er det lenger nå, som skriver på siden. Det eneste som er mulig å si noe om er at majoriteten av profilene som kommenterer på sidens innlegg har muslimske navn, og at siden innleggene er publisert av administrator, er disse innleggene forfattet av personer som identifiserer seg som eksmuslimer.

Selv omtaler Ex-Muslims of Norway seg på sin facebookside som en gruppe som består av «atheister [sic], fri tenkere, humanister, agnostikere og tidligere muslimer som tar et standpunkt for universelle rettigheter og sekularisme» (Ex-Muslims of Norways facebookside, 4. mai 2022).

Norske ex-muslimer ble etablert for å gi stemme til ex-muslimer, fremme normalisering av religiøs dissens, talerør for våre rettigheter og nødvendigheten av sekularisme. Vi er først og fremst et talerør for ex-muslimer av ulike opprinnelse og nasjonalitet her i Norge. Vi lever i en opplysningstid hvor informasjon skaper, fremmer og utvikler humanisme også i muslimske miljøer. Vi tror at dette i sin tur vil gi et enda mere desperat behov for støttesystem for ex-muslimer. Vi representerer utallige andre som er ikke villige til å stå fram åpent som ex-muslim på grunn av truslene som de som 'frafalne "- [sic] kan motta og kan straffes med døden i land under islamsk lov. Vi er et [sic] ateistisk, sekulære [sic] og humanistisk protestbevegelse av tidligere muslimer.

(Ex-Muslims of Norways facebookside, 4. mai 2022)

I sin beskrivelse av seg selv lister også gruppen opp hva de er imot. Herav nevnes blant annet diskriminering i religionens navn som tolereres av kulturel relativismen, frihetsrestriksjoner, statlig støtte av religion, kjønnslemlestelse, alle former for tvangs- eller arrangerte ekteskap og bigami. I tillegg kommer det en liste over hva gruppen støtter: ytringsfrihet, likestilling, menneskerettigheter, religionsfrihet, humanisme, ateisme, frihet til å kritisere religion og beskyttelse av barn mot manipulasjon for religiøse institusjoner.

Vi, ikke troende, atheister [sic], og ex-Muslimer i Norge forsvare for aksept av religiøs dissens, fremmer sekulære verdier, og har som mål å redusere diskriminering overfor dem som forlater islam. Som en del av vår oppgave er å heve stemmene og ideer om ex-muslimer, så tilbyr vi en nyansert innsikt i islam fra tidligere muslimer. Vi vil motvirke isolasjon overfor ikke-theist [sic] Ex-muslimer ved å fremme fellesskap og støtte-nettverk . [sic] Vi vil gi opplysninger om den islamske ideologiens «hellige skrifter», teologi, kultur og ukultur fra selve islamske kilder for å avsløre brutaliteten, urettferdigheten og undertrykkelsen med denne religionen for å skape et sunt og opplyst samfunn og for å bidra til å åpne veien for auto reformasjon [sic] av islam.

(Ex-Muslims of Norways facebookside, 4. mai 2022)

Ex-Muslims of Norway presenterer seg selv ovenfor som et talerør «for eksmuslimer [...] her i Norge» (Ex-Muslims of Norways facebookside, 4. mai 2022). Organisasjonen skriver på sine nettsider at de også er «en del av den globale Ex-Muslims-bevegelsen som er en global opprørsbevegelse som ønsker å påpeke problemene med islam og dens ideologi». (Ex-Muslims of Norways programerklæring, 4. mai 2022). Dette globale nettverket står også bak Wikiislam, en Wikipedia-liknende nettside som skriver selv at har som mål å «provide accurate and accessible information from traditional and critical perspectives on the beliefs, practices, and development of Islam» (Wikiislam, 2022). Denne siden ble opprettet i 2005, men har vært styrt av Ex-Muslims of North America siden 2015 (Wikiislam, 4. mai 2022). Ex-Muslim of Norway er dermed en del av et transnasjonalt nettverk som produserer mye innhold om islam og muslimer, både i form av artikler, innlegg med mer. Dette gjør organisasjonen til en betydelig aktør som fremstår som en representant for frafalne muslimer.

1.3 Frafallenhet

Navnet Ex-Muslims of Norway indikerer at frafall fra islam er viktig for gruppen. Et annet ord for frafallenhet er apostasi. I denne oppgaven brukes frafallenhet, som er betydningen av det greske opprinnelses-ordet *αποστασai*, apostase. (Enstedt, Larsson & Mantsinen, 2020, s. 2). En person kan beskrives som en «fracfallen» hvis hen har forlatt en religion hen tidligere har tilhørt. En eksreligiøs person kan ofte forbindes med troløshet, ateisme og agnostisisme, men frafall fra en religion kan også være overgang til en annen religion (Enstedt et al., 2020, s. 1). I denne oppgaven vil det være mest relevant å se på det første, på grunn av Ex-Muslims of Norways beskrivelse av seg selv på deres facebookgruppe, som en gruppe som «består av ateister, fri tenkere, humanister, agnostikere og tidligere muslimer» (Ex-Muslims of Norway, 21. april, 2022). I Europa og USA er det dessuten mer vanlig å gå fra å være religiøs til ikke-religiøs, enn i andre steder i verden (Enstedt et al., 2020, s. 2). Mennesker som forlater en religion viser seg ofte å bli en del av kritikken mot denne religionen (Enstedt et al., 2020, s. 2). Dette skriver Larsson om i sin artikkel nevnt i kapittel 1. Larsson skriver at for Mona Walter, den frafalne muslimen som han studerer i artikkelen, var det «necessary [...] to leave Islam in order to defend and ‘fight for freedom of expression, democracy, and freedom of religion» (Larsson, 2016, s. 220). Liknende grunner for å forlate islam kan man se hos Ex-Muslims of Norway. Disse kritikerne blir ofte ønsket velkommen av mennesker som også vil kritisere samme

religion (Enstedt et al., 2020, s. 5). Larsson vektlegger at Walters kritikker blir sett på som sannheten fordi hun «were born and raised Muslim[...] and thus know what [she is] talking about» (Larsson, 2016, s. 220). Han skriver videre at det er sannsynlig at Walter, gjennom å være en offentlig kritiker av islam har gjort karriere som en samfunnsdebattant. Her kan det være mulig å trekke en parallell til Ex-Muslims of Norway, da det er en organisasjon som får tilskudd fra staten, og der i alle fall de sentrale medlemmene er offentlige talerør som kritiserer islam.

Professor i religion John D. Barbour (1994, s. 2) bruker begrepet avkonvertering¹ for å beskrive bortfall av religiøs tro. I følge Barbour er avkonvertering fire karakteristika: (1) Intellektuell tvil på trossystemer, (2) moralsk kritikk av en spesifikk levemåte og ikke bare enkelte skikker eller tradisjoner, (3) emosjonell uorden som inneholder følelser som sorg, skyld, ensomhet og desperasjon, og til slutt (4) tapet av fellesskapet troslivet har bidratt til (Barbour, 1994, s. 2). Det er mulig å bruke avkonvertering som et synonym til frafallenhet, og i denne oppgaven vil frafallenhet være dekkende. Allikevel er Barbours fire karakteristika nyttige, da det også bidrar til begrepet frafallenhet. Medlemmer av ex-muslims of Norway har ikke falt fra religionen for å gå over til en annen religion, men de har, skal vi tro Barbour gått gjennom både vonde følelser, tvil og tap av et felleskap. Gjennom disse opplevelsene kjennetegnes de også ved å utøve moralsk kritikk overfor deres tidligere trosfrenders levemåte. Professor i sosiologi og forsker på sekularitet Phil Zuckerman har kommet frem til tre forskjellige måter å bli eller være frafallen. (1) Forskjellen mellom tidlig og sen (early and late) frafallenhet. Tidlig frafallenhet refererer til barn som blir oppdratt religiøst, men som sier fra seg troen sin så fort de blir tenåringer. Sen frafallenhet forekommer sjeldnere og refererer til frafalne som forlater troen i senere alder (Zuckerman, 2012, s. 5–6). (2) Det er en forskjell mellom grunn og dyp (shallow and deep) frafallenhet. Grunn frafallenhet refererer til mennesker som forlater religionen sin, men fremdeles ser på seg selv som spirituelle. De kan kalle seg for eksempel en eksmuslim, men de har større problemer med å kalle seg ateistiske. Dyp apostasi refererer til mennesker som gjør bruddet med religion absolutt. De er ikke religiøse på noen måte, men frastår helt fra religion (Zuckerman, 2012, s. 6–7). (3) Til slutt er det en forskjell på hvor forandrende frafallenhet virker på mennesker. Zuckerman kaller dette skillet for mild eller transformativ

¹ Min oversettelse av begrepet *deconversion* som brukes av John D. Barbour.

frafallenhet. Mild frafallenhet referer til mennesker som opplever få former for forandring i livet før og etter de forlot religionen. Med Zuckermans ord «[...] little social disruption, and no real psychological turmoil» (Zuckerman, 2012, s. 7). Mennesker som har gått igjennom en transformativ frafallenhet kjennetegnes gjennom å ha vært igjennom en personlig revolusjon som er livsforanderlig (Zuckerman, 2012, s. 7). Zuckerman viser her at mennesker som faller fra religion preges av denne forandringen på forskjellige måter. En annen professor i sosiologi, Helen Rose Fuchs Ebaugh, har gjort empiriske studier på det å forlate noe, det å bli en eks. Disse studiene retter ikke søkelyset hovedsakelig mot religion, bortsett fra en eksnonne som er med i studien. I boken *Becoming an EX: The Process of Role Exit* (1988), har hun sett på mennesker som har forlatt for eksempel en tilværelse, yrke eller ekteskap. Hun skriver at i frakoplingen fra en rolle som er en stor del av identiteten, vil man etablere en ny identitet og dermed ta på seg en eksrolle (Ebaugh, 1988, s. 1). Denne prosessen leder dem til å tenke seg som distansert til den gruppen de identifiserte seg med før (Ebaugh, 1988, s. 4). Andre mennesker i samfunnet er ofte bevisste på menneskers eksrolle. Dermed vil de som innehar eksrollene, som Ebaugh snakker om, ofte måtte forholde seg til at andre i samfunnets reaksjon på at de en gang har vært noe de ikke er lenger (Ebaugh, 1988, s. 5). Hvis man har forlatt en gruppe kan man måtte møte ignoranse, stereotypier, nysgjerrighet og mangel på sensitivitet i møte med folk utenfra (Ebaugh, 1988, s. 6). Ebaugh mener at blant annet dette gjør det å være en eks noe unikt. Enkelte frafalne er mer utsatte enn andre når det kommer til hatkriminalitet og diskriminering. Dette gjelder spesielt mennesker som konverterer fra, eller forlater, islam. Også de som gjør dette i Nord- og Vest-Europa (Enstedt et al., 2020, s. 5). Dette er gjeldende for aktørene i organisasjonen Ex-Muslims of Norway. Mye av det de formidler om seg selv er at de er kritiske til islam, men da er det betimelig å stille spørsmål om denne kritikken er legitim, eller om den er det mange betegner som antimuslimske holdninger.

1.4 Legitim religionskritikk

Sindre Bangstad skriver at «religionskritikk [...] er legitimt og nødvendig i ethvert liberalt og demokratisk samfunn» (2011, s. 258). Kritikk kan fremlegges på flere måter, og dette delkapitlet har som mål å si noe om hva legitim religionskritikk er. Først, kritikk av religion forekommer når noen fremmer sin uenighet eller misnøye med en eller flere religioner eller en eller flere tilhengere av en religion, skriver Lövheim og Stenmark (2020, s. 3), begge professorer i religion og redaktører av boken *A Constructive Critique of Religion*. Denne

kritikken blir utøvd for «reject it, question it, or to point out that something needs to be changed in it» (Lövheim & Stenmark, 2020, s. 4). Det finnes imidlertid forskjellige måter å fremme kritikk. For å kritisere holder det for eksempel å vise misnøye for å ta avstand fra religionen. En slik kritikk kan i teorien være krass, unyansert og, i noen tilfeller, kun negativ omtale av religion. Ved å ta utgangspunkt i Bangstads omtale om religionskritikk som noe legitimt og nødvendig, kan man si at en *legitim* kritikk av religion i alle fall må ha som mål å bedre noe, eller i alle fall være konstruktiv. Om konstruktiv kritikk skriver Lövheim og Stenmark at den har som mål å «[...] modifying or reforming it in order to handle a particular problem, objection, or challenge that affects the parts involved in the situation» (2020, s. 4). En konstruktiv kritikk er dermed ikke generaliserende, men nøyaktig og tydelig. Den er også fremmet med mål om å endre, ikke kritikk som kun er et negativt utsagn. En kritikk oppnår suksess når den fører til endring enten hos det som blir kritisert eller hos kritikeren selv, for eksempel ved at hen oppnår ny innsikt og innser at kritikken var feil (Lövheim & Stenmark, 2020, s. 4). Dermed vil en konstruktiv og suksessfull kritikk kjennetegnes av selvkritikk og ydmykhet fremfor arroganse og polarisering, skriver Lövheim og Stenmark (Lövheim & Stenmark, 2020, s. 4). En legitim kritikk må gjøre mye av det samme. Det er ikke sikkert en legitim kritikk alltid trenger å fremme konstruktivitet, men det vil skape mye mer forståelse hos leseren av kritikken hvis det man viser for eksempel ydmykhet. Det vil være stor forskjell på å si «muslimer er voldelige» og «jeg har opplevd at enkelte muslimer er voldelige i den og den situasjonen». Ved å spesifisere hva kritikken er rettet mot i større grad enn en hel religion og alt som følger med den, vil man i større grad kunne legitimt kritisere en religion.

2 Islam som «problem» i norsk og europeisk kontekst

Dette kapitlet har som hensikt i å gi en bakgrunn for hvorfor det er hensiktsmessig å stille forskningsspørsmålene i denne artikkelen. I løpet av kapitlet vil det bli gitt en historisk og kontekstuell innføring om hvorfor menneskers holdninger mot islam og muslimer er relevant å forske på.

2.1 Historisk kontekst

Antimuslimske holdninger har blitt et problem, og slike holdninger har eksistert lenge. Mediereportasjer av sinte muslimer som brente Salman Rushdies *Sataniske vers* i gatene i 1979 bidro til at muslimer ble sett på som en annerledes gruppe enn nordmenn flest (Døving, 2020, s. 83). Da Islamic Defence Council i Norge krevde at boken skulle stoppes og demonstrerende muslimer ble dekket i mediene, ble dette sett på som at muslimer ville hindre ytringsfriheten. Selv da muslimske stemmer slapp til i mediene og sa at de ikke demonstrerte mot ytringsfriheten, ble de møtt av mediekommentatorer som brukte ord som «barbariske» og «middelaldrende» om muslimer (Døving, 2020, s.83). Flere liknende hendelser var med på å forme holdninger til muslimer i det norske samfunnet på 1980-tallet

Før det største skiftet i diskusjonen rundt muslimer og islam skjedde, hadde muslimer allerede emigrert til vestlige land i flere tiår. Etter den islamistiske gruppen al-Qaidas angrep på World Trade Center i New York 11. september 2001 ble det raskt rettet søkelys mot hvilken rolle religion, og særlig islam, spilte i samfunnet og i internasjonale relasjoner (Bellin, 2008, s. 319). Mennesker med en annen etnisk bakgrunn enn vestlig hadde lenge blitt sett på negativt, men i større grad endret det seg fra å handle om etnisitet til å handle om religion. Etter hvert som flere globale terrorhendelser i vestlige land knyttet til islam, som har oppfatningen av islam og muslimer endret seg. Et eksempel på en slik terrorhendelse, er angrepet på avisredaksjonen til *Charlie Hebdo* i 2015, på grunn av publisering av karikaturer av profeten Muhammed (Orgeret, 2022). I 2011 publiserte *Charlie Hebdo* blant annet bladet med overskriften *Charia Hebdo*. Etter attentatet var det mange som publiserte hashtaggen #jesuischarlie for å markere sympati med avisen (Orgeret, 2022). Denne hendelsen, i likhet med oppmerksomheten medieoppmerksomheten rundt Rushdies *Sataniske vers*, har bidratt til en oppfatning av at islam ikke er forenelig med ytringsfriheten. Dette bidrar til å skape et ideologisk skille mellom islam og Vesten. Her

må det påpekes at dette er oppfatningen enkelte sitter igjen med etter slike hendelser, det er ikke nødvendigvis ontologisk eller slik at alle ikke-muslimer mener det.

I Europa er islam den nest største religionen (Esposito, 2008, s. 265). Samuel P. Huntingtons artikkel *The Clash of Civilization* (1993, s. 25) identifiserer islam som én av åtte store sivilisasjoner, der islam var én av dem, og Vesten en annen. Huntington spådde at fremtidens konflikter kom til å handle om skillet mellom sivilisasjonene, særlig mellom islam og Vesten. Selv om Huntingtons sivilisasjonsteori har blitt kritisert av mange statsvitere i senere tid, skriver statsviter Anders Ravik Jupskås i boken *Ekstreme Europa* (2012, s. 18) om høyre-ekstremister og populistiske politikere har tatt til seg teorien. Det empiriske utvalget i denne oppgaven konsentrerer seg ikke om høyreekstreme og populistiske i utgangspunktet, men populistiske holdninger i Vesten er likevel interessante for å forstå den nære historiske og politiske diskusjonen om muslimer, og at islam til dels blir fremstilt som en motsetning til Vesten. Siden angrepene på World Trade Center i 2001 har populistiske partier som viser skepsis til innvandring fått økt oppslutning, noe som kan virke som er på grunn av en økt bekymring mot islam (Imhoff & Recker, 2012, s. 811). Innvandringskritikk er noe av det som forener populistiske partier på høyresiden. Kritikken kommer til syne blant annet gjennom begrunnelser om skepsis til kulturelle motsetninger og frykten for økt kriminalitet (Jupskås, 2012, s. 28–32). Politiske populistiske kritiserer ofte den hegemoniske eliten for «welcoming immigrants and refugees; for favouring mixing and multiculturalism; for speaking for minorities rather than the majority; and for condenscendingly denouncing ordinary people as racist and islamophobic» (Brubaker, 2017, s. 2). Populistenes kritiske holdning til innvandrere og flyktninger bidrar til den offentlige debatten. Med dette eksisterer det en skepsis til et samfunn med flere kulturer, til at det skapes et skille mellom minoritet og majoritet. Enkelte mennesker føler seg også sett ned på og stemplet som rasister eller anti-islamske hvis de kritiserer innvandrere. Det er innvandrere som er gruppen denne fremmedfrykten kommer fra. Men hvem er egentlig innvandrere i denne debatten?

2.2 Fra etnisitet til religion

Overgangen fra xenofobi, altså frykt for fremmede, til en aversjon mot muslimer som folkegruppe, har vært en kjent utvikling i en europeisk kontekst. Lejla Hadj-Abdou skriver om dette i sitt kapittel om det populistiske partiet *Freiheitliche Partei Österreichs* – Det østerrikske frihetspartiet (FPÖ) i boken *Saving the People: How Populists Hijack Religion*. Dette er et godt

eksempel på liknende prosesser andre steder i Europa, også Norge. Partiets leder Jörg Haider brukte på 1990-tallet innvandring fra Tyrkia i sin populistiske retorikk. Dette var en referanse til den antagonistiske delen av forholden mellom Vesten og Østen, eller Orienten. Her ser man at immigrasjonsmotstand rettet søkelyset mot nasjonalitet, og ikke religion (Hadj-Abdou, 2016, s. 35). FPÖ så at, ved å etablere seg som et parti med kristne verdier, klarte de å mobilisere flere velgere. Dette førte til at de begynte å bruke en retorikk hvor de vektla en bekymring for islam. De gikk fra å si at tyrkere var en trussel, til at de muslimske «andre» var en trussel (Hadj-Abdou, 2016, s. 36). Utover 2000-tallet var mange av FPÖs politiske saker rettet mot den islamske befolkningen i landet. Eksempler på dette var at de omtalte muslimer som falske asylsøkere og kriminelle, og de kritiserte bruken av religiøse plagg som hijab. Etter en splittelse på midten av 2000-tallet fortsatte FPÖ, nå ledet av Heinz-Christian Strache, å rette søkelyset mot islam. Under hans ledelse gikk kritikken ut på at islam var en trussel mot nasjonal sikkerhet og en grunnleggende annerledes kultur som truet østerrikske verdier (Hadj-Abdou, 2016, s. 37). Eksempelet fra Østerrike viser at fremmedfrykt utviklet seg fra å være basert på nasjonalitet til å være basert på religion, ved hjelp av populistiske krefter. I en europeisk kontekst som denne ser vi at politikere kan beskrive islam som en motpol til kristendommen, og på den måten male islam som en trussel mot kulturen som «etniske europeerne» kjenner den. En liknende prosess ser vi også i Norge.

2.3 Omtale av antimuslimske holdninger i norske medier

For å få et inntrykk av hvordan muslimer blir oppfattet i Norge er det nyttig å se på hvordan både *muslimer* og *islam* blir fremstilt i media. Dette er relevant fordi pressen og andre medier vil, for de aller fleste innbyggerne i Norge, være hovedkilden for informasjon om islam og muslimer (Døving, 2020, s. 79).

Knut Lundby omtaler mediernes fremstilling av religion som *medialisering av religion*. Dette er et uttrykk for «religionens rolle i *samfunnet*, [eller] religionens offentlige ‘ansikt’» (Lundby, 2021, s. 12). Ofte kommer dette til syne tradisjonelle mediernes fremstilling av religion, fordi de ofte er en viktig kilde til den offentlige diskusjonen, men det kan også handle om hvordan religion omtales i alle typer offentlighet, der folk deler meningene sine (Lundby, 2021, s. 12). Medialisering av religion også kan foregå på sosiale medier som Facebook, skriver Lundby. Ytringene på sosiale medier er gjort av alle typer mennesker. Dermed er disse ytringene i stor grad preget av hva som blir skrevet i media, som påpekt i forrige avsnitt.

I sin artikkel *A Growing Consensus? A History of Public Debates on Islamophobia in Norway* (2020) skriver religionshistoriker Alexa Døving om debatten rundt fremveksten av anti-muslimske holdninger i Norge. Døving bruker begrepet islamofobi, et begrep som undersøkes i neste kapittel. I denne oppgaven omtales dette foreløpig som antimuslimske holdninger. Dette handler, i likhet med det østerrikske eksempelet i kapittel 2.2, om økt muslimsk innvandring til landet (Døving, 2020, s. 77). Som det var mulig å se i den østerrikske konteksten, og som vi ser i økningen av akademiske litteratur om temaet, kan man se at det har vært en stor økning av antimuslimske holdninger i den vestlige verden. Den første betydelige innvandringen til Norge av muslimer og andre mennesker hvis opphav var fra tradisjonelt muslimske land startet på 70-tallet. Som Døving skriver var det en økning i omtale av islam og muslimer i mediene på 80-tallet (Døving, 2020, ss. 78-79). Det var også norske politikere som bidro til økte anti-muslimske holdninger i Norge. På et valgkampsmøte i 1987 presenterte daværende leder av Fremskrittspartiet (Frp) Carl I. Hagen det som skulle bli kjent som brevet fra Mustafa. Dette var et falskt brev fra en person som angivelig het Mustafa. Carl I. Hagen mente innholdet i brevet var bevis på at muslimer ønsket å ta over Norge (Døving, 2020, s. 81). Tankegangen om muslimsk verdensherredømme er sentral når vi diskuterer islamofobi og kommer ofte til syne i antimuslimske fremstillinger av islam. Brevet var én av de første tekstene i norsk kontekst som henviste til en muslimsk overtakelse. Døving skriver at dette ledet til økt fremmedfrykt i Norge (Døving, 2020, s. 82). Mediereportasjene om Salman Rushdies *Sataniske vers*, omtalt i kapittel 2.1, fører seg inn i hvilken rolle media spiller i befolkningens oppfattelse av islam og muslimer.

På samme måte som hendelsene på 80-tallet sparket i gang diskusjoner som ledet til anti-muslimske holdninger, har store deler av debatten om islam og muslimer i senere tid blant annet vært sentrert rundt spesielt én hendelse: publiseringer av karikaturtegninger av Muhammed i forskjellige europeiske medier på 2000-tallet. Danske Jyllandsposten publiserte en karikatur av Muhammed i 2005 og i Norge publiserte Dagbladet en tegning av Muhammed som en gris i 2010 (Døving, 2020, s. 87-88). Mellom 2005 og 2010 foregikk det en diskusjon om antimuslimske holdninger i mediene, der deler av det politiske bakteppet var preget av krigene i Afghanistan og Irak. Mye av litteraturen som ble publisert i etterkant av hendelsene i 2001 var det Døving (2020, s. 89) kaller advarselslitteratur. I denne litteraturen blir islam fremstilt som en ideologi som har som mål å overta Norge og andre europeiske land. En slik type litteratur bidro til den største terrorhendelsen på norsk jord. Den 22. juli 2011 drepte høyreekstremisten

Anders Behring Breivik 77 mennesker, flest av dem ungdommer knyttet til Arbeiderpartiets ungdom. I forbindelse med dette publiserte terroristen et manifest: *2083: A European Declaration of Independence*. Han publiserte dette i forkant av angrepet den 22. juli til sine «7000 ‘freinds’ on Facebook» (Syse, 2014, s. 395). Dette manifestet viser at Breiviks verdenssyn i stor grad baserer seg på advarselslitteraturen som Døving beskriver (Døving, 2020, s. 90). Der argumenterte han blant annet for utryddelsen av «Eurabia» (Syse, 2014, s. 395), som vi kommer tilbake til i neste kapittel. Breivik var en aktiv bruker av internett, og mye av tekstene hans var inspirert eller hentet fra blogger, hvor noe var redigerte og andre mer personlige skrevet av Breivik selv (Syse, 2014, s. 395). Andre aktører på internett var dermed bidragsytere til Breiviks virkelighetsbilde, som var preget, blant andre ting, av ekstrem islamofobi, skriver Syse (2014, s. 395). Mens Døving i stor grad ser på antimuslimske holdninger i tradisjonelle medier, er det også viktig å se på hvilke mekanismer endres når nyhetene leses gjennom sosiale medier, fordi denne oppgavens datamaterialet består av nyheter delt gjennom Facebook.

2.3.1 Nyheter gjennom sosiale medier

Som nevnt fikk Breivik mye av tankegodset sitt fra det han leste på sosiale medier. Døvings artikkel går i stor grad inn på hvordan islamofobiske temaer har blitt omtalt i tradisjonelle nyhetskanaler, men disse kanalene formidles også gjennom forskjellige for på sosiale medier, som for eksempel en facebookside.

While the abundance of media options may provide citizens more opportunities to learn from the news, some scholars argue that this high-choice media environment may instead have negative democratic consequences by enhancing political knowledge gaps based on content preferences, interest, and usage patterns.

(Gil de Zúñiga et al., 2017, s. 106)

Her argumenterer Gil de Zúñiga, Weeks og Ardèvol-Abreu for at enkelte forskere mener at informasjon funnet på sosiale medier kan være et demokratisk problem som øker gapet mellom menneskers politiske kunnskap. De kaller dette «nyhetene finner meg»-oppfattelsen og effekten. Denne effekten er at mennesker har mye kunnskap om forskjellige politiske saker, selv om de ikke følger med på disse sakene. De trenger ikke følge med, for nyhetene finner dem gjennom deres bruk av forskjellige medier uansett (Gil de Zúñiga et al., 2017, s. 106). Dette

vil si at nyhetene mange mennesker leser er basert på deres tilstedeværelse på sosiale medier. Videre skriver Zúñiga et al at hvis mennesker først har denne oppfattelsen, kan mengden nyheter være overveldende, og at de støtter seg på andre brukere for å få tilgang på nyheter. «Nyheteene finner meg»-oppfattelsen fører til at brukere av enkelte medier finner enkelte typer nyheter mer interessante enn andre (Gil de Zúñiga et al., 2017, s. 110). Dette er hva Bright (2016) kaller sosiale-nyheter-gapet. Dette gapet kan føre til at brukere av sosiale medier blir uinteresserte i tradisjonelle nyheter, og kun får et bilde av nyhetene de får gjennom sine likepersoner (Gil de Zúñiga et al., 2017, s. 110). Avstanden mellom meninger mellom folk vil dermed kunne øke, og som nevnt av Gil de Zúñiga et al vil dette gapet som skapes av valget, og bortvelgelsen av nyheter kunne ha en negativ demokratisk konsekvens. Dette er relevant da denne oppgaven i stor grad skal se på forestillinger om islam og muslimer som finnes i innlegg og kommentarer publisert på Facebook i forbindelse med nyhetssaker.

3 Islamofobi – et problematisk begrep

I kapittel 2 ble det vist at gjennom de de siste årene har utviklet seg økte antimuslimske holdninger i Europa, også i Norge. Begrepet islamofobi blir ofte brukt for å beskrive disse holdningene. Imhoff og Recker (2012, s. 311) omtaler islamofobi som en neologisme. Malt og Kjøll (2020) skriver at en neologisme er en ny «[...] ordkonstruksjon som har oppstått med et bestemt formål [...]». Å gjøre rede for noe av den tidligere litteraturen om begrepet, bidrar til å svare på hvorvidt det er riktig å kalle innholdet på facebookside Ex-Muslims of Norway islamofobisk, samt hvor grensen går mellom islamofobi og legitim religionskritikk.

Islamofobi er et omdiskutert begrep eller fenomen, og det følgende vil gjøre rede for elementer innen den akademiske litteraturen rundt begrepet som kan brukes til både å analysere og diskutere datamaterialet i denne oppgaven. Begrepet er relevant fordi det blir brukt av medier og politikere, og er dermed sentral i debatten om islam (Bangstad, 2014b, s. 15). Det er viktig å være klar over at begrepet er kontroversielt blant akademikere. Selv om begrepet ikke dukket opp i britiske nyhetsmedier før i 1991 (Bangstad, 2014b, s. 18), hvor det ble brukt i sammenheng med hvordan vi kjenner det i dag. Siden begrepet er kontroversielt, vil det være nyttig å se på hvor begrepet dukket opp. Å forstå begrepets historie vil bidra til å belyse forskjellige sider av dagens debatt.

Døving analyserer hvordan begrepet islamofobi har utviklet seg i norske medier. I den norske mediekonteksten er det mulig å finne spesifikke hendelser som har vært med å bidra til denne endringen. Ifølge Døving kom begrepet *islamofobi* inn i den brede offentligheten i 2001, sannsynligvis i forbindelse med 11. september-angrepene i USA, og det fikk en renessanse i 2011 etter terrorangrepet i regjeringskvartalet og på AUF-leieren på Utøya (Døving, 2020, s. 78) Døving skriver kun om når begrepet begynte å bli brukt i den offentlige debatten, ikke når hat mot islam og muslimer ble utbredt i Norge.

3.1 Tilblivelsen av begrepet islamofobi

Islamofobi forstås i dag som aversjon mot eller en frykt for islam og muslimer. Bangstad (2014b, s. 16) skriver at islamofobi først ble observert i litteraturen i 1910-tallet. I avhandlingen sin, definerer koloniadministratoren Quellin islamofobere som noen som ser på islam som en komprissløs fiende av islam (Bangstad, 2014b, s. 16). Begrepet har blitt anvendt på forskjellige måter gjennom historien. Et eksempel er under den iranske revolusjonen der mullaene brukte

begrepet blant annet for å beskrive kvinner som ikke ønsket å tildekke seg (Allen, 2010, s. 5). Diskusjonen rundt hvor eller hvordan begrepet islamofobi ble til, handler om et begrep som lenge hadde en annen betydning enn slik man tenker på det i dag. Derfor er det mer interessant å se på begrepets betydning i nærmere kontekst.

I 1985 tok Edward Said opp igjen begrepet. Som nevnt i kapittel 2.1 er Said mest kjent for arbeidet sitt mer orientalismen. Han påpeker hvordan arabere og islam, sammen med Orienten, ikke har blitt forsket på i lys av sin samtid, men som noe uforanderlig (Said, 1985, s. 92). Said skriver også at begreper som islam og arabere ikke kan leses uten at de bærer med seg mye forutinntatthet (Said, 1985, s. 93). Han kritiserer dermed orientalisten Daniel Pipes bok *In the Path of God: Islam and Political Power* for å vende rykter og antakelser om til fakta (Said, 1985, s. 97). «For Pipes, Islam is a volatile and dangerous business, a political movement intervening in and disrupting the West, stirring up insurrection and fanaticism everywhere else» (Said, 1985, s. 97). Videre skriver Said at litteratur som dette er preget av en oppfatning av at mennesker fra Orienten ikke kan snakke for seg, men at folk utenfra kjenner dem bedre enn de kjenner seg selv (Said, 1985, s. 97). Når Said bruker begrepet islamofobi, sidestiller han det med antisemittisme, som *Det store norske leksikon* definerer som «fiendtlige holdninger og handlinger rettet mot jøder fordi de er jøder» (Simonsen, 2019). Han mener at dette fiendtlige bildet av Islam i den moderne, kristne vestlige verden er likt antisemittisme (Said, 1985, s. 99). Torkel Brekke (2021, s. 3) påpeker at det er en bred oppfattelse i akademisk litteratur at islamofobi og antisemittisme er like begreper, og at økende antimuslimske holdninger er grunnen for den økende komparative forskningen av begrepene. Denne oppgavens skal ikke gå dypere inn i den debatten, men den er kilden til mye uenighet om begrepet. Oppfatningen av islam og muslimer er stadig i endring. Den gamle, vestlige oppfatningen av muslimer var at de var et eksotisk ørkenfolk. Dette var et orientalistisk bilde som ble kritisert blant annet av Edvard Said i boken *Orientalism* som ble utgitt for første gang i 1978. Der skriver han at Orienten eksisterer kun fordi den er skapt av vestlig litteratur. Den er kun en «idé» på samme linje som «Vesten» (Said, 2003, s. 5). Det at Said beskriver Orienten som en idé, er mye på grunn av at daværende observasjoner ble gjort av utenforstående, altså vestlige forfattere. Mange mennesker i Europas oppfatning om muslimer og islam kom fra det de leste.

I en Runnymede-rapport publisert i 1997 ble begrepet islamofobi omtalt slik som vi kjenner begrepets innhold i dag med det første forsøket på en definisjon, som skal redegjøres for i kapittel 3.2. Denne rapporten kategoriserte også det britiske samfunnets islamofobiske holdninger og meninger (Gunning, 2017, s. 64). I årene etter publiseringen av denne rapporten ser vi at det skjedde endringer i hvordan offentligheten så på, eller behandlet, enkelte menneskers negative holdninger mot muslimer. Dette var én av grunnene til at England opprettet The Commission on British Muslims and Islamophobia (Allen, 2010, ss. 13-14), som var med på å rette søkelys mot islamofobi i England. Med dette begynte også muslimske organisasjoner som Muslim Council of Britain (MCB) å snakke ut om islamofobi som et problem. Like før 11. september 2001 ble islamofobi anerkjent som et globalt fenomen av FN. Det virker som om verden skjønnte, med et etterslep, at islamofobi eller antimuslimske holdninger var blitt et utbredt fenomen. I amerikansk akademisk litteratur sentrerer denne endringen rundt angrepet på World Trade Center 11. september 2001, men i en europeisk sammenheng var denne aversjonen, eller skepsisen mot muslimer, noe som hadde forandret seg i de foregående tiårene (Allen, 2010)

Nå har vi sett at islamofobi, som vi kjenner det i dag, først ble nevnt i 1985 av Said, men fikk en bredere utbredelse for verden med Runnymede-rapporten i 1997. Begrepet ble brukt for å beskrive den økende motstanden mot muslimsk innvandring. Det følgende vil gå nærmere inn på de forskjellige definisjonene av islamofobi, samt kritikk mot begrepet.

3.2 Å definere islamofobi

En definisjon er nyttig hvis den er bred nok til å inkludere alle variasjoner innenfor begrepet, og smal nok til å ikke inkludere det som likner, men som ikke er det samme (Larsson & Sander, 2015, s. 13). Når det finnes mange uenigheter om hva som er definisjonen av et begrep, vil det oppstå uenigheter. Derfor vil være nødvendig å gjøre et utvalg av litteraturen rundt islamofobi som illustrerer noe av denne uenigheten, men også som viser en del av de forskjellige meningene om dette begrepet. Mot slutten av kapitlet vil jeg diskutere deler av kritikken som har blitt rettet mot islamofobi som begrep.

Som nevnt var kom den første definisjonen på begrepet islamofobi i Runnymede-rapporten i 1997. Larsson og Sander (2015, s. 14) oppsummerer denne definisjonen slik: «'Islamophobia' is the unfounded and close-minded fear and/or hatred of Islam, Muslims or Islamic/Muslim

culture». Sammen med definisjonen listet rapporten også opp åtte punkter som karakteriserer lukkede syn på islam.

- I. Islam is seen as a monolithic bloc, static and unresponsive to new realities.
- II. Islam is seen as separate and *other* – (a) not having any aims or values in common with other cultures, (b) not affected by them (c) not influencing them.
- III. Islam is seen as inferior to the West – barbaric, irrational, primitive, sexist.
- IV. Islam is seen as violent, aggressive, threatening, supportive of terrorism, engaged in a ‘clash of civilizations’.
- V. Islam is seen as a political ideology, used for political or military advantage.
- VI. Criticism of ‘the West’ rejected out of hand.
- VII. Hostility towards Islam is used to justify discriminatory practices towards Muslims and the exclusion of Muslims from mainstream society.
- VIII. Anti-Muslim hostility accepted as natural or normal.

(The Runnymede Trust, 1997, s. 2)

Runnymede beskriver dette som lukkede syn, og det er disse lukkede synene som er definisjonen på islamofobi. Sammen med denne listen kommer en parallell liste som beskriver hva et åpent syn ville vært, altså en ikke-islamofobisk tanke. Et eksempel på dette er punkt 1 der det parallelle åpne synet er «Islam seen as diverse and progressive, with internal differences, debates and development» (The Runnymede Trust, 1997, s. 2). Et åpent syn vil legge vekt på å forstå at ikke alle muslimer er like, og at det finnes mange nyanser og meninger blant dem, altså at det ikke vil være et forutinntatt syn. Larsson og Sander (2015, s. 14–15) peker ut noen problemer med denne definisjonen. For det første kan den sees som en teoretisk definisjon på islamofobisk ideologi, men den beskriver ikke individer og grunnene til handlingene deres. For det andre, er en person som «ser» islam på den og den måten definert som en islamofobisk person, eller er en handling islamofobisk hvis den er motivert av en eller flere av disse «synene» på hva islam er? Dette fører til det tredje og siste punktet. Må islamofobi inneholde alle disse punktene, eller holder det kun med noen, og eventuelt hvor mange? I tillegg kan holdninger og aversjoner komme i forskjellig grad. Dette er alle spørsmål Larsson og Sander stiller til denne type multidimensjonal definisjon. Derfor foreslår Larsson og Sander en definisjon som retter søkelys på utfallet, effekten eller resultat av menneskelig oppførsel.

Any action or behavior (verbal or physical) towards an individual or artefact which the actor believes to be or experiences as Muslim/Islamic (or in a positive way associated with Islam/Muslims) and which is based in, or is an expression of, fear, hostility and/or hatred of Islam as a religious cultural system and the carriers of that system, namely Muslims.

(Larsson & Sander, 2015, s. 15)

Denne definisjonen inkluderer holdninger basert på antakelser om at en person er muslim uten å vite om personene er muslim. Den inkluderer også holdninger mot islam som et kulturelt system, og dem som utøver denne kulturen. Dette er relevant for å kunne identifiserer holdninger som går på kultur fremfor det religiøse. Larsson og Sander skriver i sin artikkel av målet med denne formuleringen er å rette søkelyset mot «the outcome, effects, or results of human behavior»

Professor i religionsvitenskap Mathias Gardells definisjon kan også sees som et motsvar til den fra The Runnymede Trust. Han viser at islamofobi ikke nødvendigvis bare er teori, men også praksis: «med islamofobi menes sosialt reproduserte fordommer om og aversjoner mot islam og muslimer, samt handlinger og praksiser som angriper, ekskluderer eller diskriminerer mennesker på bakgrunn av at de er eller antas å være muslimer og assosieres med islam» (Gardell, 2011, s. 16). Her sier Gardell at islamofobi er reproduksjoner av antakelser om islam, og han vektlegger at dette fører til at muslimer og folk som ser ut som muslimer blir diskriminert i samfunnet på grunn av sin antatte tilhørighet til islam. Antakelsen i denne definisjonen er viktig, da det henspiller til at, i et islamofobisk perspektiv, vil en muslim være en person som bærer visse kjennetegn som gir hen til kjenne som muslim. Det viser til at det at personen faktisk er utøver av islam eller troende muslim er underordnet. Han viser også, i motsetning til definisjonen presentert i Runnymede-rapporten, at islamofobi kan ha et fysisk uttrykk i form av angrep mot mennesker som antas å være muslimer.

En enda mer omfattende og inndelt definisjon som inneholder mye av det samme som Gardells kan være nyttig å utforske. Den norske sosialantropologen og forsker på islamofobi Sindre Bangstad foreslår en måte å gjenkjenne islamofobiske ytringer ved å dele definisjonen inn i tre deler: «(a) [...] ytringer [som] utgår fra en essensialistisk forestilling om hva islam 'er', og en

deterministisk forestilling om at muslimer ‘tenker og handler’ i pakt med hva denne forestillingen om islam ‘er’» (Bangstad, 2011, s. 259). Denne delen handler om dem som ytrer seg om islam med et utgangspunkt i at islam er én bestemt ting, og at alle som hører til den religionen har en bakenforliggende enighet om religionen de tilhører. Altså, at alle muslimer tror og mener det samme, men det de mener er basert på utenforstående menneskers antakelser og fordommer mot hva denne troen og disse meningene er. Bangstads andre del handler om ytringens karakter: «(b) [...] ytringen har en åpenbart uriktig og hatefull karakter, anvender seg av analogier av hatefull karakter og er fremført i den hensikt å stigmatisere, diskriminere og/eller diskriminere muslimer på bakgrunn av deres eventuelle religiøse tilhørighet» (Bangstad, 2011, s. 259). Her viderefører Bangstad poenget fra punkt (a), at det er en deterministisk, og dermed en forestilling som ikke nødvendigvis er begrunnet med fakta om hva islam ‘er’ som fremføres i ytringer av islamofobisk karakter. I tillegg er ytringenes mål å skille ut muslimene fra andre deler av befolkning på bakgrunn av deres antatte religiøse tilhørighet. Heretter fortsetter Bangstad i sin definisjons siste del å beskrive statusen muslimer ilegges å ha i samfunnet innenfor en islamofobisk ytring: «(c) [...] ytringen går fra en forestilling om at muslimer i kraft av sin religiøse tilhørighet er mindre verdt og/eller ikke har krav på de samme rettigheter som andre i det norske eller europeiske samfunnet» (Bangstad, 2011, s. 259). Dette leddet går inn i en nasjonalistisk diskurs der muslimer ikke hører hjemme i et norsk eller europeisk samfunn – at det ikke finnes plass til dem i det nasjonale fellesskapet. Dette er en beskrivelse av en oppfatning om at muslimer ikke hører til i det nasjonale fellesskap. Gjennom historien finnes det flere eksempler på hvordan enkelte folkegrupper ikke har hatt en plass i samfunnet. Et norsk eksempel er jødeparagrafen som bestemte at jøder fra 1814 til 1851 ikke hadde adgang til riket (Ulvund, 2021). Ett av argumentene til mennesker som kommer med slike ytringer kan være at «muslimer per definisjon er totalitære, og uten evne til å realisere frihetsidealer» (Ishaq, 2017, s. 80). Dermed er det ikke plass til dem i et samfunn der idealer som frihet og ytringsfrihet holdes høyt.

Bangstads forsøk på definisjonen av islamofobi er god og beskrivende. Dermed kan den være et godt verktøy for å gjenkjenne antimuslimske ytringer. I likhet med Gardells definisjon får den også med seg elementet av diskrimineringen av mennesker man antar er muslimer på bakgrunn av tro, som bærer et preg av ny-rasistisk tankegang – å diskriminere på bakgrunn av tro eller kultur fremfor biologisk arvestoff (Bangstad & Døving, 2015, s. 13).

3.3 Kritikk av begrepet islamofobi

Islamofobi som begrep har møtt en del akademisk og politisk motstand. Én av innvendingene mot å bruke dette som begrep kommer fra den irske forfatteren og akademikeren Fred Halliday. Han var én av de første til å kritisere begrepet som ble lansert i Runnymede-rapporten, før Gardell og Bangstad lanserte sine definisjoner. Kritikken gikk blant annet ut på at ved å kalle noe islamofobi ville det gi et inntrykk av at det kun finnes én islam i verden, som alle muslimer slutter seg til. Halliday mener dette er misvisende (Halliday, 1999, s. 898). Muslimer er delt inn i to grener: sunni- og shiaislam. Innenfor disse grene kan muslimer være «ortodokse, fundamentalistiske, ekstremistiske konservative, mainstream, reformistiske, sekulære eller liberale» (Ishaq, 2017, s. 23). Halliday kommer dermed med et alternativt begrepsforslag som kan brukes til å definere frykten, eller negative holdninger til islam, nemlig anti-muslimisme. Han mener at islamofobi uttrykker frykten for et folk, og ikke en kultur eller en tro (Halliday, 1999, s. 898), og at anti-muslimisme vil beskrive dette bedre. Den britiske sosiologen Chris Allen kritiserte dette, og skriver at det å bruke *islamofobi* fremhever at problemet med kritikken mot mange muslimer er at kritikken har et snevert og redusert syn på islam, og en fordom om at islam i essens er én ting. Hvis man tar i bruk anti-muslimisme går man bort fra det essensialistiske synet på islam islamofobiske ytringer har (Allen, 2010, s. 75). Dette er delvis løst i både Gardells og Bangstads definisjoner, ved å påpeke at islamofobi ser på islam og muslimer som én ting, altså essensialisme.

Andre kritikere skriver at dette er islamofobi kun er et nytt ord for rasisme. Begrepet islamofobi vil da bidra til å skjule «discrimination and prejudice against immigrants» (Imhoff & Recker, 2012, s. 812). Islamofobi vil også kunne sies å være en frykt for selve religionen, og dermed utelate dem som er målet for diskrimineringen, nemlig muslimer. Imhoff og Recker (2012, s. 813) skriver også at islamofobi kan brukes for å fordømme legitim kritikk av islam. Derfor, skriver de, at et begrep som retter søkelyset mot fordommer mot muslimer være mer nyttig. Dermed foreslår de begrepet islamfordom² som et alternativ til islamofobi. Dette er i beste fall mer av det samme. Foreløpig er det ingen som bruker begrepet islamfordom, og det vil kanskje kunne bidra til å skape et inntrykk av at fordommer ikke inngår i betydningen av islamofobi, siden man trekker ut fordommer. Denne oppgaven har derfor landet på at islamofobi er et

² Min oversettelse av Imhoff og Reckers *Islamoprejudice*.

dekkende begrep for å beskrive antimuslimske holdninger og praksiser. På tross av begrepets svakheter har valget allikevel falt på å bruke begrepet i denne masteroppgaven.

Som vist frem til nå finnes det mange definisjoner på islamofobi som vektlegger forskjellige elementer. Og det er en del akademikere er imot begrepet fordi det på en eller annen måte er misvisende eller gjør det vanskelig å kritisere islam. Larsson og Sander (2015, s. 17) påpeker at det er viktig at definisjonen av islamofobi ikke er så vid at den inkluderer all kritikk av islam eller fiendtlighet mot muslimers oppførsel. En legitim kritikk av islam vil måtte sees i graden av hvorvidt den «is based on the stereotypes [...], and whether it is framed by an open or closed mind».. Det følgende utforsker begrepets innhold.

3.4 Islamofobiens innhold

Det vil være en forskjell på islamofobi og legitim religionskritikk. Det vil, i mange tilfeller, være vanskelig å skille mellom islamofobi og legitim religionskritikk. En negativ ytring om islam kan være legitim kritikk og ikke islamofobi. Hvis noe skal kunne kalles islamofobi, er det viktig at det oppfyller visse kriterier, som blir diskutert i kapittel 3.2.2 om definisjoner. Det er ikke noe klart skille mellom når legitim kritikk av islam, eller muslimer, bikker over til en islamofobisk ytring (Bangstad, 2011, s. 258). Bangstad påpeker følgelig at det er viktig å komme med nødvendig kritikk av islam, men at den type *islam* man kritiserer er en fortolket religion, og at det ikke kun finnes én fortolkning av hva islam er. Det er mulig å kritisere enkelte tolkninger av islam for å legitimere vold og andre for å være for homofobe (Bangstad, 2011, s. 258), men da vil det være viktig å være tydelig på *hvilke* deler av islam man kritiserer. Definisjonene som er omtalt i kapittel 3.2 påpeker blant annet at essensialistisk omtale av islam kan defineres som islamofobi.

Dette delkapitlet vil se på hvilke temaer og gjentakende motiv som viser seg i ytringer som av mange akademikere regnes som islamofobiske. Det brukes mange forskjellige begreper for å beskrive disse temaene og motivene. I denne oppgaven brukes begrepet forestillinger. Det disse forestillingene har til felles er at det ofte kommer antakelser gjort fra en generaliserende eller essensialistisk oppfatning av islam. Gjennom innleggene og kommentarene på facebookside vil det være mulig å vil det være mulig å gjenkjenne islamofobiske forestillinger. Professor Iselin Frydenlund bruker ordet troper for å beskrive islamofobiske forestillinger om muslimer

innen buddhismen i sin artikkel *Protecting Buddhist Women from Muslim Men: 'Love Jihad' and the Rise of Islamfobia in Myanmar* (Frydenlund, 2021). Eksempler på forestillinger hos Frydenlund: «(1) Muslims as violent against women; (2) the need to secure the religious freedom of Buddhist women [...]» (Frydenlund, 2021, s. 11) (Frydenlund, 2021, s. 11). I det følgende vil det bli presentert fem sentrale forestillinger som ofte fremkommer i norsk og europeisk islamofobidiskurs.

3.3.1 Essensialisering av islam

Et sentralt trekk i islamofobi er essensialisering. Underliggende i denne representasjonen av islam og muslimer er at alle muslimer mener det samme (Allen, 2010, ss. 69-70). På bakgrunn av dette vil enkelte da kunne hevde at voldelige handlinger utført av det man antar er en muslim gjør at man kan holde muslimer som gruppe, eller islam som religion, ansvarlig. Dette er ikke realiteten, som Ishaq (2017) skriver. Blant norske muslimer vil det være store forskjeller i hvordan man tolker islam ettersom muslimer i Norge har forskjellig kulturell bakgrunn, eller hører til forskjellige retninger innenfor islam (Ishaq, 2017, ss. 21-23). Disse holdningene kan mulig føre til diskriminering av muslimer, som leder til nye islamofobiske antakelser om muslimer.

3.4.2 Muslimer som annerledes

Islam blir sett på som annerledes. Denne antakelsen utgår fra en hegemonisk vestlig holdning om at islam ikke deler de samme verdiene som resten av samfunnet (Allen, 2010, s. 70). Dette føyer seg inn i en gammel orientalistisk tankegang om det siviliserte vesten og de barbariske andre. Edward Said, som påpekte dette i boken *Orientalism* i 1978, illustrerer dette med en tale i 1910 fra det britiske parlamentsmedlemmet Arthur James Balfour, som sa at problemene i det egyptiske samfunnet var av en helt annen type enn problemene i det engelske samfunnet. Balfour gikk så langt som å si at Englands tilstedeværelse i Egypt var for egypternes skyld, og at de aldri hadde hatt et bedre styresett enn de hadde under kolonialiseringen av landet (Said, 1978, ss. 31-33). Denne tankegangen ekskluderer islam fra en vestlig kontekst, fordi muslimer er «de andre» og islam er «annerledes». Dette leder til en forestillinger om at islam og muslimer er «primitive, irrational, violent, misogynist, sexist, scheming, disorganised and barbaric» (Allen, 2010, s. 70).

3.4.3 Islam som vold

En annen sentral forestilling er at islam og muslimer er voldelige sammenlignet med resten av samfunnet. Dette henger sammen med en oppfattelse av Vesten, eller ikke-muslimer, som fredelige, og at muslimer er motsetningen til dette. Dette står i kontrast til verdier Vesten holder høyt. Døving skriver at blant annet på grunn av mediedekning, vil islam, av noen, bli mest sett på som noe voldelig (Døving, 2020, s. 80). Det fører til at man raskt kan trekke en konklusjon om at islam er en *fiende av og i samfunnet* (Allen, 2010, s. 71). Innenfor denne dikotomiske «oss» og «dem»- tankegangen (Gardell, 2011, s. 62) kommer vi til enda et temaområde innenfor den islamofobiske tankegangen, at muslimer er scheming. Med scheming menes det at muslimer er en snikende fare i samfunnet. Det vil si at de ikke er det de utgir seg for å være, når de er integrert i et vestlig samfunn.

3.4.4 Taqiyya

Taqiyya dreier seg om at muslimer ikke utgir seg for å være den de egentlig er. Begrepet kommer hovedsakelig fra sjiaislamsk teologi. *Taqiyya* går ut på at en muslim har lov til å skjule sin tro hvis hen står i fare for å bli forfulgt eller drept på grunn av troen. Det er særlig miljøer som lener seg på Eurabia-teorien som tar i bruk begrepet *taqiyya* (Bangstad, 2014b, s. 10; Ishaq, 2017, s. 17). Disse miljøene har dermed en oppfatning om at muslimer lyver om hvem de egentlig er, og at alle egentlig har et felles mål om å ta over det europeiske samfunnet (Bangstad, 2014b, s. 10; Gardell, 2011, s. 192). Dette betyr at *alle* muslimer kan sees på som utøvere av *taqiyya*, fordi de kan lyve om hva de egentlig mener. Blant annet kan dette innebære skepsis til «moderate» muslimer, fordi deres støtte til demokrati og menneskerettigheter blir sett på som falsk.

3.4.5 Eurabia-teorien

Fiendebildet som skapes av islam mediebildet har slått rot i en konspiratorisk del av islamofobien, nemlig Eurabia-teorien. Bangstad omtaler Eurabia-litteraturen som «grunnleggende islamofob» (Bangstad, 2011, s. 249). Denne konspirasjonsteorien går ut på at muslimske ledere og høytstående EU-politikere jobber sammen for at islam skal overta Europa (Bangstad, 2015, s. 99). Gardell påpeker at denne delen av teorien er sammenlignbar med den klassisk antisemittisme, om at det finnes en jødisk sammensvergelse som ønsker å kontrollere verden (Gardell, 2011, s. 190). Eurabia-synet på islam henger tett sammen med det som er sitert av Allen i forrige kapittel: at det finnes et bilde av muslimer som scheming. En norsk

oversettelse av dette kan være å bruke begrepet konspiratorisk. I det *konspiratoriske* ligger ideen om at alle muslimer og deres vestlige medhjelpere planlegger at islam skal overta Europa (Gardell, 2011, s. 193–195). Bat Ye’or, født Gisèle Oreibi, er kjent som forfatteren som startet med denne type litteratur (Bangstad, 2011, s. 249). Denne konspirasjonsteorien sto også sentralt i Anders Behring Breiviks manifest (Bangstad, 2014a, s. 144).

3.5 Islamofobiens kommunikasjonsformer

Det forrige delkapitlet viste eksempler på islamofobisk innhold; *hva* begrepet inneholder. På liknende vis vil det nå følge eksempler på noen av formene islamofobien tar, *hvordan* islamofobiske medieres. Videre rettes det søkelys mot tre forskjellige former for islamofobiske ytringer: konspirasjonssnakk, humor og tegninger. Dette er fremstilt som tre forskjellige former, men de overlapper hverandre ofte.

Konspirasjonssnakk bærer preg av vaghet. Det vil si at ytringene gjerne består av selektiv informasjon som er implisitt eller antydende, med et underliggende budskap kun de innvidde forstår (Dyrendal & Emberland, 2021, ss. 63). I internettforum utløses gjerne konspirasjonssnakk ved at det deles en nyhetssak, enten fra en etablert eller en alternativ nyhetskilde. Derfra kan kommentarfeltet preges i store deler av *konspirasjonssnakk*. Et eksempel på denne vagheten i konspirasjonssnakk kan være at man stiller et åpent spørsmål hvor man kommer med en påstand. F. eks.: Hvorfor får muslimer så mange barn? Ved å stille dette spørsmålet insinuerer forfatteren at det muslimer får mange barn, og reproducerer en type holdninger om muslimer. Samtidig kan hen hevde at hen ikke mener dette, men bare spør. Gjennom denne måten å ytre seg på vil det være mulig å omtrent si hva som helst, fordi man antyder at det ikke er du som mener det, du bare stiller spørsmål ved det. Forum på internett er en viktig arena for konspirasjonssnakk, ifølge Dyrendal og Emberland. Dyrendal og Emberland (2019, s. 63) vektlegger også at konspirasjonssnakk kommer også ofte i form av humor. På internett kan interne hintinger og antydninger skape en fellesskapsfølelse. Denne humoren kommer ofte i form av slagord. Et eksempel på dette er ytringer som beskriver islam som fredens og kjærlighetens religion. I tilfellet i denne oppgaven vil dette være ment sarkastisk. «Den som skjønner spøken, altså er i stand til å lese det underliggende budskapet, føler seg innlemmet» (Dyrendal & Emberland, 2019, s. 63). Sarkasme og humor kan sees brukt for å ufarliggjøre islamofobiske ytringer.

Humor blir kommer ofte til syne ved bruk av meme-er, bildemakroer; et bilde som er påført topp- og bunntekst (Ervik, 2021), samt tegninger. I avisformatet er tegninger et kraftfullt og lettfattelig virkemiddel, og de kan si noe om temaer som ikke snakkes om. Tegninger også enkelt deles mellom mennesker, både fysisk og på Facebook (Gottschalk & Greenberg, 2019, s. 14). Karikaturtegninger av Muhammed er eksempler på politiske tegninger som inneholder islamofobiske holdninger. I denne oppgavens datamateriale forekommer det også tegninger med andre motiver av muslimer og islam, som jeg skal diskutere senere.

Mens det vanskelige begrepet islamofobi har fått en grundig gjennomgåelse, vil begrepet frafallenhet i det følgende bli redegjort. Dette begrepet er viktig når man skal prøve å forstå om konstruksjonene av muslimer og islam er islamofobi eller legitim religionskritikk som er initiert av eksmuslimer.

4 Diskursteori

Winther Jørgensen og Phillips omtaler diskursanalyse som «et teoretisk og metodisk hele» (1999, s. 12). Det hele bygger på forskjellige teorier som kultur og samfunn som kalles sosialkonstruksjonisme. Siden teori og metode ligger så tett opp til hverandre vil først teorien diskursanalyse bygger på legges frem, deretter vil de metodiske analyseverktøyene legges frem.

4.1 Sosialkonstruksjonismen

Winther Jørgensen og Phillips presentasjon av sosialkonstruksjonismen baserer seg på Vivian Burrs gjennomgang av begrepet. Sosialkonstruksjonismen utgjør grunnlaget for de filosofiske antakelsene i en diskursanalytisk tilnærming (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 13). Her følger fire premisser som ligger til grunn for hvordan sosialkonstruksjonismen ser på virkeligheten. (1) Virkeligheten bygget på hvordan mennesker *ser* virkeligheten, ikke *hva* virkeligheten faktisk består av. (2) Menneskers syn på verden er basert på historiske premisser. Derfor kunne virkeligheten blitt oppfattet annerledes hadde historien vært annerledes, og virkeligheten er, på grunn av historiske hendelser i konstant utvikling. (3) Menneskers forståelse av verden oppstår gjennom sosial interaksjon. Gjennom felles enighet og uenighet bestemmer den sosiale interaksjonen hva som er sant og ikke. (4) Gjennom de tre foregående premissene blir enkelte handlinger akseptable og andre uakseptable. Dermed får sosiale konstruksjoner konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 12–13). Eksempelvis kan man se på enkelte mennesker i Vestens syn på «muslimen». Dette synet er ikke basert på hva «muslimen» faktisk er, men hvordan «muslimen» konstrueres mellom mennesker i det sosiale rom. Disse konstruksjonene er påvirket av historiske hendelser, som for eksempel angrepet på World Trade Center i 2001. Når «muslimen» først konstrueres som noe voldelig, vil dette kunne reflektere enkeltes syn på alle muslimer på tross av at langt fra alle muslimer utøver vold. I ytterste konsekvens kan dette lede til handlinger mot muslimer. Alt dette bygger på hvordan «muslimen» omtales og konstrueres i det sosiale rom. Foucault, opphavsmannen til diskursanalysen, så også på sannheten eller viten som noe som konstrueres gjennom diskursen (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 22). For å kunne forstå dette bedre, er det på tide å se på *hva* som menes med begrepet diskurs.

4.2 Diskursens oppbygging

Mens Foucault var av den oppfatningen at forskjellige diskurser var mer fastsatte, og dermed var sannheten, er det også mulig å se på sannheten som flere diskurser som samtidig kjemper om å være sannheten (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 22). Dermed baserer denne oppgaven seg i større grad på Laclaus og Mouffes diskursteori. Denne teorien består av elementer fra marxismen og strukturalismen, der de tar tankene om det sosiale fra førstnevnte og tankene om betydning fra sistnevnte (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 35). Teorien til Laclau og Mouffe kan sees som et fiskenett, der alle knutene i nettet er punkter i en diskurs. Disse punktene har sin plass i diskursen basert på at de er forskjellige fra hverandre, og med det får forskjellige betydninger. Allikevel er ikke disse betydningene alltid fastsatt.

Punktene i dette fiske nettet (diskursen) er forskjellige, og omtales av Winther Jørgensen og Phillips som som *nodalpunkter*, *flytende betegner*³ og *artikulasjoner*. Denne oppgaven som punkter. *Nodalpunkter* er fastsatte punkter i diskursen. Et nodalpunkt vil derfor hele tiden være det punktet en diskurs dreier seg om. (Laclau & Mouffe, 2001, s. 112). I en religiøs diskurs vil *nodalpunktet* «muslim» være knyttet til mennesker med en tro på Muhammed som profet, mens i en diskurs om religiøs terror blant høyreekstreme, vil *nodalpunktet* «muslim» kunne beskrive en voldelig person. På denne måten kan et *nodalpunktet* samtidig være en *flytende betegner* på tvers av forskjellige diskurser. En *flytende betegner* er et punkt i diskursen som innehar forskjellige betydninger (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 39). Vesten, for eksempel, kan både være den geografiske betegnelsen på Europa og Nord-Amerika, men kan også være en betegnelse på demokrati eller likestilling hvis man leser det annerledes. Her kommer til slutt *artikulasjon* inn, måten punktene settes i forhold til hverandre. Alle sosiale praksiser er artikulerende, og med det vil alle ytringer bestå av punkter som står i forhold til hverandre (Laclau & Mouffe, 2001, s. 105, 112). En uttalelse om at Vesten er et fredelig sted, vil punktene «Vesten» og «fredelig» være en artikulasjon. Da vil områder som i andre diskurser defineres som Vesten utelates hvis det er krig der. Alle punkter vil få sin betydning på bakgrunn av hvilken sammenheng de står i. De er *flytende betegner* på grunn av endrede artikulasjoner. I

³ Min oversettelse av begrepet *floating signifier*, basert på Winther Jørgensens og Phillips' oversettelse *flydende betegner*

denne oppgaven vil disse nodalpunkter, flytende betegnere og artikulasjoner ofte omtales som punkter. Der det er relevant vil jeg spesifisere hvilken av de tre punktene det er snakk om.

Avsnittet over viser hvordan en diskurs er bygget opp, og hvordan alle punktene i diskursens fiskenett er i konstant forandring, også punktet diskursen sirkler om. Laclau og Mouffe viser hvordan sosialkonstruksjonismen er i praksis. Mens *artikulasjonene*, altså forholdet mellom punktene, bidrar til å definere punktene vil det være nyttig å nå se på hvordan det sosiale rommet kjemper om definisjonsmakten av punktene i en diskurs.

4.3 Antagonisme og hegemoni

Diskurs og hegemoni har det til felles at de begge består av punkter som har en gitt betydning (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 61). I én diskurs vil «muslim» bety én ting, og i en annen diskurs vil det bety noe annet. Punktet er fastlåst innen en diskurs, selv om det kan bety noe annet i en annen. Hegemoni er annerledes fra diskurs i at hegemoni prøver å låse fast punkter på tvers av diskurser. Kampen om punktene finner vi ved å gjøre til kjenne *antagonismer*, diskursteoriens begrep for konflikt. Man finner *antagonismer* der forskjellige diskurser møtes, og når de oppløses har det oppstått en *hegemonisk intervensjon*. (Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 60). For å tydeliggjøre dette kan vi bruke et punkt relatert til denne oppgavens tematikk, men ikke hentet direkte fra. Punktet «hijab» kan bety «undertrykkelse» i en diskurs som likestilling, mens i en diskurs om identitetsmarkører kan «hijab» identifiseres med «muslimske kvinners autonomi. Når disse to punktene møtes på tvers av diskurser vil det altså oppstå en *hegemonisk intervensjon*. I den nye diskursen kan punktet «hijab» få en mer nyansert betydning, eller så kan en diskurs vinne over den andre, og betydningen fra enten diskursen om identitetsmarkør eller likestilling vi stå igjen. Dette vil skje innenfor et sosialt rom, og kan kunne skje igjen i andre sosiale rom når andre aktører diskuterer det samme.

Diskursanalysen går derfor hele tiden ud på å dekonstruere de strukture, der udgør vores 'naturlige' omverden; man forøger netop hele tiden at vise, at den givne indretning af verden er et resultat av politiske prosesser med sociale konsekvenser.

(Winther Jørgensen & Phillips, 1999, s. 61)

Dekonstruksjonen som omtales her, er å gjenkjenne forholdet mellom punktene som er omtalt i dette kapitlet samt hvilken betydning de forskjellige punktene får. Nå som det teoretiske nivået av diskursanalyse har blitt gjort rede for, vil det være nyttig å gå videre til metodiske verktøy som kan brukes for å analysere hvilke forestillinger som konstrueres på facebookside Ex-Muslims of Norway. Som nevnt ligger diskursteori og -metode meget tett opp til hverandre. Derfor vil de diskursanalytiske verktøyene bli presentert i neste kapittel, som en del av metoden.

5 Metode

For å gjennomføre arbeidet med denne oppgaven var det nødvendig å ta i bruk forskjellige metoder. Som nevnt vil diskursanalyse være fremgangsmåten for å analysere datamaterialet, men før det var mulig var oppgaven å produsere et datamateriale. Oppbyggingen av dette kapitlet vil derfor starte med hvilke etiske hensyn jeg måtte følge da jeg skulle samle inn informasjon fra private aktører, deretter hvordan jeg valgte ut tekstene jeg skulle analysere, og til slutt hvilke analytiske verktøy jeg brukte for å analysere datamaterialet.

5.1 Forskningsetiske utfordringer og hensyn

Gjennom arbeidet med denne oppgavens datamateriale var det viktig å overveie hvilke etiske hensyn jeg tok. Tjønndal og Fylling skriver at man må stille seg spørsmålene: «Kan min fremgangsmåte for å samle inn data skade noen?» og «Kan det at jeg publiserer akkurat denne artikkelen gjøre situasjonen verre for enkelte i samfunnet?» (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 135). Ett eksempel på et slikt spørsmål var om jeg skulle publisere én av Muhammed-karikaturene publisert i *Charlie Hebdo*, hvilket jeg har valgt å gjøre. Dette er gjort i samsvar med min veileder og rektor på undervisningsinstitusjonen min. I enighet med dem er dette riktig fordi denne karikaturen analyseres for å forstå en negativ diskurs om islam. Det er en viktig del av institusjonens policy å publisere dette når det er faglig begrunnet, skrives det i eposten fra rektor. I tillegg til slike spørsmål ville jeg, ved å gjennomføre en diskursanalyse av et åpent nettforum, ta hensyn til samtykke og anonymitet for deltakerne i studien.

5.1.1 Samtykke

Innenfor samfunnsvitenskapen finnes det noen viktige forskningsetiske prinsipper. Når det kommer til innsamling av data, er det viktig å ta hensyn til prinsippene om «frivillig deltakelse, anonymitet og konfidensialitet, og åpenhet og redelighet overfor de som deltar som forskningsdeltakere eller forskningspersoner i forskning» (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 135). For at mennesker kan frivillig delta er det viktig at de gir samtykke. Når det kommer til datamaterialet i denne oppgaven består utvalget av aktører på en offentlig facebookside, og da kommer andre hensyn inn. En bekymring med å samle inn informasjon fra en facebookside som inneholder mer eller mindre kontroversielle ytringer, var at hvis aktørene fikk vite at jeg forsket på dem, kunne de gå inn å slette det de hadde skrevet. Eller de kunne sluttet å være aktører på siden. I arbeidet med Norsk senter for forskningsdata (NSD) for å få lov til å samle inn data

uten samtykke, ble blant annet dette lagt til grunn at det ikke var behov for å innhente samtykke. I vedlegg 1 ligger den komplette godkjenningen av prosjektet, og det juridiske grunnlaget NSD har lagt til grunn for å la meg bruke en slik metode. Allikevel er det et uklart skille mellom offentlig og privat på sosiale medier. Her må man gjøre en vurdering på hva som er forventet offentlighet. I hvor stor grad aktørene på facebookside var klare over at det de publiserte var offentlig (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 140) er usikkert, derfor var det viktig å behandle kommentarene som private ytringer. For å beskytte utvalgets aktørers identitet i størst grad ble derfor arbeidet med anonymitet viktig.

5.1.2 Anonymitet

Datamaterialet består av både innlegg (som regnes som offentlige) og kommentarer (som regnes som private ytringer). Innleggene var det ikke nødvendig å anonymisere. Gjennom å følge MF Vitenskapelig høyskoles retningslinjer for hvordan jeg skulle behandle det ikke-anonymiserte datamaterialet, sørget jeg for å unnlate dette fra offentligheten. Datamaterialet mitt inneholdt det GDPR definerer som personopplysninger av «særlig grad», innhold om religiøs eller politisk overbevisning (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 138). NSD hadde godkjent dette, og derfor var det viktig å følge deres retningslinjer til oppbevaring av data. I deres godkjennelse av prosjektet anbefalte NSD at jeg skulle bruke forskningsinstitusjonens retningslinjer (se vedlegg 1). I vedlegg 2 ligger det en redegjørelse av MF vitenskapelig høyskoles retningslinjer ved bruk av privat datamaskin. Jeg fikk hjelp fra IT-avdelingen på skolen til å opprette et kryptert område på min private datamaskin. Siden dette området kun fantes på denne datamaskinen tok jeg også større hensyn til hvor jeg tok med datamaskinen min og hvem som hadde tilgang på den. Det var kun på dette krypterte området skjermdumpene med aktørenes brukernavn befant seg. De ble aldri tatt ut av dette område.

Selv om jeg hadde fått tillatelse fra NSD til å innhente denne informasjonen, hadde jeg som forsker fremdeles et ansvar for bevaring av personvern. Siden materialet er hentet digitalt, er alt lagret på nettet. I prinsippet vil man kunne søke opp direkte sitater i en søkemotor og finne dem i ettertid (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 142). Nå viser det seg at dette er vanskeligere gjort når det kommer til kommentarer på Facebook, da jeg har gjort en del stikkprøver for å teste dette. Jeg klarte ikke finne igjen disse kommentarene Derfor havnet valget på å ikke sitere kommentarene. Utfordringen med dette er at kommentarene ikke må skifte betydning. Derfor

har jeg valgt å ikke si hvilket originalspråk kommentarene er skrevet på, og jeg har gjort små forandringer, slik at det blir vanskeligere å finne igjen til kommentaren i ettertid.

5.2 SDI: Stegvis-deduktiv induktiv metode

For å kunne gjennomføre datainnsamlingen, til å kunne analysere, tolke og til slutt si noe om dataen man har funnet, er det nødvendig å velge *hvordan* man skal gå frem. I denne oppgaven har jeg valgt å bruke SDI-metoden som blir beskrevet i Aksel Tjoras metodebok *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. SDI står for stegvis-deduktiv induktiv metode, der man jobber stegvis *både* deduktivt, fra teori mot data, og induktivt, fra data mot teori. (Tjora, 2021, s. 20). Vekslingen mellom det induktive og det deduktive medfører at prosessen går gjennom de forskjellige stegene flere ganger. Denne vekslingen ble utover arbeidet med analysen noe av det viktigste å være bevisst på. Det viste seg å være ganske befriende å kunne bestemme seg for å jobbe deduktivt i perioder, der målet var å finne temaer og forestillinger som allerede hadde blitt skrevet om i den akademiske litteraturen om islamofobi. Deretter var det mulig å gå induktivt inn i datamaterialet der målet var å finne temaer man ikke hadde lest om fra før.

De syv stegene i SDI-metoden er: (Generering av empiriske data, bearbeiding av rådata, koding (med empirinære koder), gruppering av koder under større temaer, utvikling av konsepter, diskusjon av konsepter og det siste steget teori (Tjora, 2021, s. 21). Resten av denne oppgaven vil bære preg av at det er SDI-metoden som er fulgt, og dermed begynne med genereringen av datamaterialet, men aller først vil det være viktig å se på hvordan utvalget som avgjør hvilken tekst som skulle analyseres.

5.3 Utvalg av digital tekst

En facebookside på størrelse med Ex-Muslims of Norway består av et enormt antall innlegg og kommentarer. For å svare på forskningsspørsmålene i oppgaven ville ikke en kvantitativ metode være tilstrekkelig. En kvalitativ metode ville i større grad kunne gi nyanser. Derfor ble utvalget av innleggene gjort gjennom et kriterieutvalg (Tjora, 2021, s. 6). Innleggene måtte være publisert i forbindelse med en hendelse dekket i nyhetene, en kritisk hendelse, mellom oktober 2020 og oktober 2021 som omhandlet islam eller muslimer. Innleggene på facebooksidene måtte være publisert i forbindelse med denne kritiske hendelsen, eller reflektere den på en måte.

En kritisk hendelse omtales i boken *Critical Events: An Anthropological Perspective on Contemporary India* av den indiske antropologiprofessoren Veena Das (1995). En kritisk hendelse er et tidsrom som forårsaker store endringer i livene til personer som lever i dette tidsrommet (Das, 1995, s. 5). Den franske historikeren François Furet (1978, s. 42) skriver at på grunn av den skiftet i maktstrukturer under den franske revolusjonen, åpnet det seg et sosialt rom som ikke var tilgjengelig tidligere før. Hendelsene presentert i datamaterialet vil ikke føre til et så konkret maktskifte som det den franske revolusjonen, men de vil gi rom for å etablere en diskusjon rundt de forskjellige temaene. I denne oppgaven vil en kritisk hendelse tolkes som en hendelse som blir plukket opp i nyhetsbildet og formidlet til en større del av befolkningen. På denne måten vil hendelsen spille inn i andres liv og bidra til hvordan de oppfatter det som skjer i verden. I denne oppgaven vil dette inkludere hendelser som involverer islam på forskjellige måter.

Datamaterialet ble til slutt bestående av fire kritiske hendelser: ny separatismelov i Frankrike, mordet på Samuel Paty, uttrekningen av Afghanistan og hendelsen der en mann ble skutt av politiet på Bislett. Disse fire kritiske hendelsene endte opp i utvalget fordi de var dekket av norske medier, samt representert i innleggene på facebookside. I forbindelse med mordet på Samuel Paty ble to innlegg valgt ut. Sammen med innleggene fulgte kommentarfeltene under, som var av varierende lengde. Da det første utvalget var gjort var det, fra de utvalgte innleggene, gjennomgått 522 kommentarer hvorav jeg plasserte 51 til en restmappe fordi de ikke var relevante. Jeg satt da igjen med 471 kommentarer. Dette inkluderte motsvar, som også er relevant for oppgaven. Da dette var gjort satt jeg med tekstdata det var mulig å analysere. På grunn av oppgavens omfang, måtte jeg gjøre et utvalg over hvilke kommentarer som skulle omtales i analysen som nå består av 5 innlegg fra Ex-Muslims of Norway, kalt hovedinnlegg, og 36 kommentarer. Kommentarer som ikke kom med i analysen var enten gjentakelser av det som allerede var skrevet, eller så ble de utelatt. De siste er også gjort rede for i siste del av analysekapitlet.

5.4 Bearbeiding av rådata og koding

Da ønsket antall innlegg inkludert tilhørende kommentarer var lagret var det viktig å gjennomgå dem systematisk. Rådataen i dette datamaterielat besto av skjermdumpene av innleggene og kommentarfelt. Derfor var ikke bearbeidingen en separat, stor prosess, som det ofte er i SDI-metoden.

I skjermdumpene av innleggene og kommentarfeltene ble hver kommentar nummerert. Denne nummereringen kan man kalle bearbeiding av råmaterialet, for det forsikret at det var mulig å finne kommentaren igjen etterpå – det skapte enkle referanser for meg selv. Dette kan sees i sammenheng med hvorfor man transkriberer et intervju, der transkripsjonen ønsker å prøve å gjengi rådataen så mye som mulig. Grunnen til å nummere kommentarer og lagre dem nummerert er for å enkelt kunne finne tilbake til kommentaren i ettertid, slik at det er mulig å opprettholde konteksten kommentarene refererer til. Dette vil være essensielt for kommentarens intertekstuelle kontekst.

Da nummereringen var gjennomført ble hver kommentar gjennomlest, og hver kommentar eller grupperte kommentarer etter hverandre ble sortert i kodemapper etter empiri-nære koder som kom til syne etter hvert i sorteringen. Dette er det tredje steget i SDI-metoden og starten på analysen. Etter dette ble det gjennomført en ny runde med sortering av koder i større kategorier. Dette kunne gjøres fordi jeg hadde oppnådd en større innsikt i materialet.

5.5 Pålitelighet, gyldighet og generaliserbarhet

Pålitelighet handler om sammenhengen i forskningsarbeidet (Tjora, 2021, s. 259). Dette har jeg forsøkt å vise ved å forklare hvordan prosessen med denne oppgaven har vært. Pålitelighet skapes gjennom å rette søkelys mot kravene som er satt til datagenerering, analysens utvikling gjennom koding hvordan kodene grupperes, og hvordan teorier gjøres relevante senere i prosessen (Tjora, 2021, s. 259). En utfordring med denne oppgaven har vært at det ikke har vært mulig å sitere aktørene jeg har undersøkt direkte for å bevare deres anonymitet. Dette omtaler Tjora som et «særlig sårbart forhold i en del kvalitative studier» (Tjora, 2021, s. 263). Løsningen på dette var å gjøre så små endringer som mulig i gjengivelsen av kommentarene. Kommentarene i dette datamaterialet var på forskjellige språk. Å ikke avsløre hvilke språk de forskjellige kommentarene er skrevet på bidrar til tilsløring av originalteksten. Når det kommer til de norske kommentarene, har små endringer blitt gjort. Endringene som er gjort har hatt som mål å beholde meninger og nyanser i teksten. Gjennom arbeidet med fremstillingen av datamaterialet har det veiet tungt å ikke feilaktig fremstille aktørene og deres ytringer. Det har vært viktig å ha med eksempler for hvert tema i analysen for å bidra til oppgavens etterrettelighet (Tjora, 2021, s. 265).

Oppgavens gyldighet vises gjennom «den logiske sammenheng[en] mellom prosjektets utforming og funn» (Tjora, 2021, s. 260). Alle steg som er tatt i arbeidet med denne oppgaven har vært gjort for å svare på forskningsspørsmålene som stilles. Innenfor spørsmålet om gyldighet snakker man om kommunikativ gyldighet, dialogen oppgaven har med samfunnet, og pragmatisk gyldighet som omhandler om forskningens bidrag til endring eller forbedring (Tjora, 2021, s. 260). Denne oppgaven er et bidrag til den akademiske diskusjonen ved at den forholder seg til den allerede eksisterende teorien og litteraturen på feltet. Valgene som har blitt gjort gjennom oppgaven har også bidratt til at oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål har måttet tilpasses, slik at metodologien er treffsikker (Tjora, 2021, s. 263).

5.6 Analyse av innlegg og kommentarer

For å analysere innleggene og kommentarene gjennomførte jeg en diskursanalyse. Dette ga meg mulighet til å beskrive og forklare hva som menes med det som er skrevet i innleggene. Jeg ønsket også å bruke denne analysemetoden til å se på hvilke bilder forfatterne av innleggene har på en gruppe i samfunnet (Stausberg & Engler, 2011, s. 110). I denne oppgaven var hvilke syn som kommer frem om muslimer og islam det som ble relevant å se på. Å kode innholdet i teksten, gjorde det mulig for meg å komme frem til temaer. Ved å bruke SDI-metoden, beskrevet i kapittel 4.4, jobbet jeg for det meste deduktivt med dette materialet. Det vil si at jeg gikk ut ifra teorien jeg allerede hadde for å finne temaer som kom frem i teksten. Jeg gikk også induktivt inn i materialet, men i noe mindre grad. Dette var for å se om det var noe jeg hadde oversett, som ikke fantes teorien jeg hadde på det tidspunktet. Siden utvalget av datamaterialet var basert på kritiske hendelser, som beskrives i kapittel 4.7.1, var de fleste innleggene en kommentar på eller informasjonsformidling av en kritisk hendelse, altså en nyhetssak. Selv om delte nyhetssaker i seg selv ikke var en del av datamaterialet, var det i noe grad relevant å se på innleggets intertekstuelle kontekst til disse sakene. Siden utvalget bestod av både innleggene og kommentarene, var forholdet mellom dem på samme måte intertekstuell.

Kommentarene var overordnet knyttet til innlegget de var publisert under, men også til andre kommentarer. Derfor var det nærliggende å ta i bruk diskursanalytiske verktøy for å kunne finne mening i en del av kommentarene. Diskursanalysen som brukes i denne oppgaven er tett knyttet til diskursteorien som blir presentert i kapitlet under. Kodene jeg utviklet fra datamaterialet er det også mulig å kalle knutepunkter, som omtalt i diskursteorien. Disse kodene ble brukt til å utforme større temaer som kan kalles konseptualisering (Hennink, Hutter & Bailey, 2020, s.

249) ved å se på forholdet mellom de forskjellige knutepunktene. Det vil også komme frem forskjellige bilder på hva muslimer er, som forklart i kapittel 3. Disse underordnede kategoriene vil kalles forestillinger, slik de ble omtalt i kapittel 3.1.3 om islamofobis innhold. Gjennom å se på de små komponentene, eller punktene, som datamaterialet inneholder vil det bli mulig å se på hvordan forestillingene konstrueres.

5.7 Diskursanalytiske verktøy

Det finnes mange verktøy for å foreta en diskursanalyse. I det følgende har jeg foretatt et utvalg av verktøy fra diskurslitteraturen som vil være nyttig for å kunne analysere denne oppgavens datamateriale. Det første er verktøyet er *antakelser*, altså det som sies i en tekst sies på bakgrunn av noe som ikke er sagt, men som er tatt for gitt (Fairclough, 2003, s. 40). All sosial kommunikasjon er basert på noe man er enige om, en felles plattform, uten at det eksplisitt er sagt. Antakelser og implisitt mening henger tett sammen. De bidrar til en aktørs kapasitet til å forme denne felles plattformen ved deres utøvelse av blant annet hegemoniet, denne felles plattformen (Fairclough, 2003, s. 55). Dermed vil antakelser av betydningen av forskjellige punkter bidra til å forme punktenes betydning. Det andre verktøyet er å se på *ekvivalens* og *forskjellighet*. Hvordan punkter står i forhold til hverandre. Laclau og Mouffe skriver at det i en diskurs, som i enhver sosial setting, vil skapes ekvivalens (equivalence) og forskjellighet (difference) mellom objekter, altså punkter. Hvis det skapes ekvivalens mellom to punkter i en tekst, vil det være viktig å se hva denne ekvivalensen sier at punktene ikke er (Laclau & Mouffe, 2001, s. 128). Neumann (2001, s. 60) skriver at «diskursanalysen bygger [...] på en aksept av usikkerhet og konflikt mellom representasjonene». Usikkerheten mellom representasjoner vil kunne forstås på en måte når representasjonen står til en ting, mens denne forståelsen kan endres hvis representasjonen står til noe annet. Når X er lik Y sier det også en del om hva både X og Y ikke er, som Laclau og Mouffe påpeker. Hvis «hijab» er lik «undertrykkelse», er det samtidig ikke «frihet» eller «likestilling». På denne måten kan man tydeligere identifisere betydningen av forskjellige punkter. Men punktene finnes alltid i kampen om hegemoniet, så det samme punktet vil alltid kunne tolkes forskjellig. Her kommer flertydigheten inn. Det tredje verktøyet kalles *semantisk flertydighet*. Ett punkt kan inneholde flere betydninger. Disse punktene er i teorien beskrevet som flytende betegner, og er i bunn og grunn det samme. Semantikk er læren om ords betydning (Simonsen & Henriksen, 2021). Dette er et godt begrep å bruke i tillegg til flytende betegner. Punktet «Vesten» er en flytende betegner, men man kan også si at det er

semantisk flertydig. Det siste vektlegger at selve ordet har flere betydninger, og det er en god måte å fremheve at det faktisk er språket som skaper mening, som diskursanalytikere vektlegger. Et fjerde verktøy som hjelper til med å forstå semantisk flertydige ord, er å analysere dem i sammenheng med andre tekster. *Intertekstualitet* er studiet av hvilken relasjon en tekst har til andre tekster. Fairclough (2003) skriver at denne relasjonen kan være både ekstern og intern. En tekst kan ha en ekstern relasjon ved at den relaterer til andre hendelser og sosiale strukturer. Dette inkluderer hvordan elementer i teksten relaterer seg til andre handlinger, identifikasjoner og representasjoner. Her legger Fairclough til at en teksts relasjon til andre tekster sees gjennom hvordan en annen teksts elementer er innarbeidet i teksten som analyseres, og hvordan teksten som analyseres hentyder til andre tekster (Fairclough, 2003, s. 36). De interne relasjonene i en tekst handler om hvordan elementer i samme tekst forholder seg til hverandre. *Intertekstualitet*, i likhet med *antakelser*, handler om hva aktøren hevder at har blitt sagt. Som leser må man da anta at dette har blitt sagt (Fairclough, 2003, s. 40). I denne oppgaven er dette relevant fordi innleggene som er valgt ut ofte er en nyhetssak som er delt. Da vil innlegget være en forlengelse av diskursen i nyhetssaken, og det kan være punkter i innlegget som får en fastsatt mening når de tolkes intertekstuelt med innlegget. På samme måte vil kommentarene i datamaterialet måtte sees i en intertekstuell sammenheng med innleggene, men også med de foregående kommentarene i kommentarfeltet.

5.8 Visuell analyse

I datamaterialet forekommer det at aktørene deler bilder eller tegninger. Samfunnsviteren Anne Tjønndal og sosiologen Ingrid Fylling skriver om analyse av visuelle i sosiale medier i boken *Digitale forskningsmetoder*. For å analysere disse brukte jeg kvalitativ innholdsanalyse. Dette er en metode som oftest er forbundet med tekst, men kan også brukes til å analysere visuell data (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 99). Gjennom å kode innholdet i bildet vil det kunne bidra til å gi innholdet en dypere mening. Dette arbeidet ble gjennomført induktivt med utgangspunkt i detaljene som finnes i bildene. Tjønndal og Fylling anbefaler at to forskere analyserer samme materiale individuelt for så å gjøre en felles innholdsanalyse til slutt, for å skape reliabilitet. Jeg hadde ikke mulighet til det, da jeg er alene om å skrive denne oppgaven. Men nettopp for å opprettholde god reliabilitet, informerer jeg om dette her.

I tillegg brukte jeg diskursanalyse på det visuelle materialet. Tradisjonelt sett blir diskursanalyse brukt til å identifisere hvilke ord og begreper som dominerer i en debatt

(Tjønndal & Fylling, 2021, s. 102). Men metoden kan også brukes til visuell analyse. Den nederlandske lingvisten Theo van Leeuwen gjør dette i arbeidet sitt gjennom å se på «hvordan personer fremstilles i bilder og hvordan publikum skal relatere seg til personen som fremstilles» (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 102–103). Van Leeuwen ser på tre dimensjoner. Den sosiale distansen, den sosiale relasjonen og den sosiale interaksjonen mellom de avbildede menneskene og de som ser bildene (Van Leeuwen, 2008, s. 138). Eksempelvis kan et nærbilde av en person bidra til å skape tilhørighet. På samme måte kan et bilde av en person som er tatt på lang avstand bidra til å skape en distanse mellom seeren av bildet og den som er avbildet (Tjønndal & Fylling, 2021, s. 103). Gjennom datamaterialet i denne oppgaven var det viktigst å se på hva som var avbildet, og hvilke tegn og symboler som kom frem i tegninger og bilder. I et bilde vil man kunne finne, på samme måte som i tekst, punkter som former eller formes av diskursen. Gjennom å bruke de forskjellige verktøyene beskrevet gjennom dette kapitlet, er det neste steget å analysere innlegg og kommentarer.

6 Analyse del I: Presentasjon og diskursanalyse av hovedinnlegg

Størsteparten av denne oppgavens datamateriale består av kommentarene som hører til utvalgets hovedinnlegg. I dette kapitlet kommer en suksessiv presentasjon og analyse av hovedinnleggene publisert av Ex-Muslims of Norway. Dette gjøres for å kunne forstå kommentarene, som resten av datamaterialet består av. Datamaterialet består av fem hovedinnlegg. Det første innlegget er publisert i forbindelse med en ny lovgivning i Frankrike. Det andre og tredje innlegget er publisert i forbindelse med drapet på en lærer i Frankrike. Det fjerde innlegget dukket opp i dagene da USA trakk seg ut av Afghanistan, og det femte innlegget omhandler hendelsen der en truende mann ble skutt og drept av politiet på Bislett.

Ex-Muslims of Norway er organisasjonen Ex-Muslims of Norways offisielle facebookside. Innleggene som er analysert i dette kapitlet er forfattet og publisert av noen fra denne organisasjonen, da det kun er administratorer på facebookside som har mulighet til å publisere innlegg. Innleggene er også publisert i organisasjonens navn, og ikke navnet til forfatteren av innleggene, som har tilgang som administrator på facebookside. Dermed er det i stor grad mulig å tilegne oppfatninger som kommer frem i disse innleggene til organisasjonen. I tillegg vil disse innleggene, i motsetning til kommentarene, klassifisere som offentlige, og gjengis derfor i sin helhet.

Innleggene på denne facebookside er innholdet sidens aktører kommenterer på. Analyse av meningsinnholdet i hovedinnleggene fra Ex-Muslims of Norway er nødvendig for (1) å forstå den overordnede meningsproduksjonen fra organisasjonen og (2) for å forstå kommentarfeltene resten av datamaterialet består av. Dette kapitlet og neste kapittel, altså analysen av innleggene og kommentarene, vil belyse det første forskningsspørsmålet: *Hvilke forestillinger om islam går igjen på facebookside Ex-Muslims of Norway?* Dette vil være utgangspunktet for diskusjonskapitlet som hovedsakelig svarer på de to siste forskningsspørsmålene: *I hvilken grad er det riktig å kalle deler av innholdet på facebookside islamofobisk?* og *hvor går grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk?* Formålet til analysen av innleggene vil altså vise hvilke forestillinger om muslimer som finnes på denne siden, og hvorvidt det finnes islamofobiske forestillinger. Innleggene vil presenteres og analyseres kronologisk i henhold til når den kritiske hendelsen fant sted. Den første hendelsen, arbeidet med en ny separatismelov i Frankrike, strakk ut i tid, og var også gjeldende i nyhetsbildet på samme tid som de andre

hendelsene. Men innlegget som omhandler denne hendelsen er det innlegget som er publisert tidligst i denne oppgavens datamateriale.

6.1 Separatismeloven i Frankrike

Innlegget som omhandler en ny separatismelov i Frankrike ble publisert i forkant av avstemningen i det franske senatet om en ny lov om ekstern religiøs påvirkning, og begrensning av isolering av religiøse grupper. Denne loven hadde blant annet som mål å bekjempe islamistisk separatisme i Frankrike. Loven vil komme til å påvirke blant annet hvordan man kan omtale offentlige ansatte på internett, tilbakekalling av offentlige midler hvis organisasjoner bryter med loven, regulering av hjemmeskole for franske barn, bøter til leger som utsteder jomfrusertifikat, altså dokumentasjon på at en ung kvinne ikke har hatt samleie (VG, 2009), og juridisk regulering av hvordan utenlandske midler kan støtte religiøse organisasjoner (Yeung, 2021). Innlegget som er publisert består av en tekst av Ex-Muslims of Norway og en lenke til en nyhetssak fra *The Guardian* som består både av et bilde og en overskrift. Teksten som er publisert sier følgende.

Bilde 1: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

Bildet (neste side) av en gestikulerende president er med på å illustrere hvem som står bak sitatene i innleggets tekst. Det samme er bakgrunnen han står foran, med teksten LIBE og ÉGAL, som lett leses som deler av det nasjonale franske ordtaket «Liberté, égalité, fraternité», hvilket betyr frihet, likhet og brorskap. At han står foran akkurat denne teksten, er interessant fordi han snakker om en gruppe som angivelig melder seg ut av samfunnet, mens det franske samfunnet er opptatt av frihet og fellesskap. Her er det relevant å trekke frem frihetsbegrepet som kommer til syne her. Den står som en motsetning til det mange vil oppfatte det han

beskriver, nemlig radikal islam. Det skapes da en forskjellighet mellom franskmenn og radikal islam, men også en forskjellighet mellom franskmenn og dem separatismeloven vil ramme, nemlig muslimer. For det ligger i sakens natur at hvis man oppfatter at utenlandsk påvirkning på islam i Frankrike må hindres, og dette settes i sammenheng med radikal islam, vil det kunne tolkes i retning av at islam innenfor Frankrikes grenser potensielt er farlig.

Det første avsnittet i teksten publisert av Ex-Muslims of Norway starter med en beskrivelse av den franske presidenten Emmanuel Macron som har kunngjort en ny lov mot religiøs separatisme, hvis mål er å frigjøre islam i Frankrike fra utenlandsk påvirkning. Teksten er skrevet med anførselstegn rundt «separatisme» og «utenlandsk påvirkning» som indikerer at dette er sitater fra nyhetssaken. I dette avsnittet skapes det ekvivalens mellom «fransk islam» og «utenlandsk påvirkning», samtidig som det uttrykkes et ønske om at disse to skal skilles. Med denne ordbruken er det det utenlandske som settes i tvil, og det blir nærliggende å tolke det i retning av at påvirkning fra utlandet er noe negativt som må stoppes. Dette gjør at «fransk» fra «fransk islam» og «utenlandsk» får et antagonistisk forhold. Hvordan denne påvirkningen skal stoppes, sier ikke innlegget noe om. En leser kan da velge å tolke «utenlandsk påvirkning» som innvandring, eller utenlandsk støtte til muslimske organisasjoner etc. Dette gjør «utenlandsk påvirkning» til en flytende betegnelse. Nyhetssakens overskrift viser til lovforslaget rettet mot islamsk separatisme, som også forfatteren påpeker i det første avsnittet.

Bilde 2: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

I det andre avsnittet kommer et sitat fra presidenten, omtalt som «han», som nevner at Frankrike har blitt rammet av islamsk terrorisme siden 2012, og at «vi», som i landet Frankrike, har

opprustet mot det. Ved å bruke ordene «vi har» skapes det et inntrykk av at «vi» er dem som er imot terrorisme. Dermed blir «vi» en antagonisme til «terrorisme». Man kan, som leser, trekke en ekvivalens mellom «fransk islam» og «terrorisme», og da vil man skille ut franske muslimer fra det franske «vi»-et. Dermed kan dette innlegget tolkes som at muslimer ikke hører hjemme i Frankrike. Dette avsnittet er semantisk flertydig og annen mulig lesning er å avgrense det til mennesker som begår terrorhandlinger.

I det tredje og siste avsnittet følger det et nytt sitat, som er nærliggende å tolke som presidentens, som viser til at radikal islamisme har vist en antatt vilje til å omgå republikkens lovgivning, fremme andre verdier, og til slutt organisere et annet, les: alternativt samfunn. Det som er verdt å merke seg her er at radikal islam fremstilles som å fremme andre verdier og organiserer et alternativt samfunn. Hvilke verdier er det han sikter til, og hvem er det som utgjør det alternative samfunnet? Dette sier ikke innlegget noe om, men hvis man ser på de tidligere ekvivalensene og antagonismene som er skapt mellom «vi»-et og muslimer, er det nærliggende å tolke dette «alternative samfunnet» som noe annet enn «det franske». Gjennom dette innlegget opptrer de fleste markørene som blir nevnt som flytende markører. Det oppstår utydelige skiller mellom «fransk islam», «terrorisme», «radikal islam» og «alternativt samfunn», de er ikke definerte. Dette fører til at disse punktene blir semantisk flertydige, og det vil være opp til leseren hvordan innlegget tolkes.

Teksten er for det meste satt sammen av sitater fra den franske presidenten. Loven han uttaler seg om skal forebygge islamsk separatisme. Det som blir trukket ut fra artikkelen av Ex-Muslims of Norway omhandler kun islam. Derfor virker det som, fra denne fremhevingen av islam fra andre religioner, at islam er noe som må kontrolleres. Det kommer ikke frem i innlegget om president Macron sier noe positivt om islam. Det som er fremhevet er kun negativt. Dette innlegget ble publisert som en reproduksjon av utvalgte deler av nyhetsartikkel fra den velrennomerte britiske avisen *The Guardian*, og bidrar til en videreføring av debatten rundt islam i Frankrike. Forfatteren av innlegget viser da sine perspektiver på diskursen gjennom utvalget som er trukket ut fra artikkelen.

Temaene, eller de sentrale forestillingene, som kommer til syne i denne teksten er *innvandring* fordi det skapes en «trussel» på grunn av «utenlandsk påvirkning», *sikkerhetstrussel* fordi fransk islam kan bli radikal islam på grunn av utenlandsk påvirkning. Fordi dette innlegget kan

gi et inntrykk av at det er en kontrast mellom franskmenn og det alternative samfunnet som skapes av det radikale islam, vil temaer som *ytringsfrihet* og *likestilling* også kunne tolkes inn i denne teksten. Dette er verdier som identifiseres med Frankrike. Disse «alternative samfunnene» har et antagonistisk forhold til «det franske», derfor vil ikke de «alternative samfunnene» inneha de samme verdiene. Altså verdier som frihet, likhet og brorskap.

6.2 Innlegg 1 om drapet på Samuel Paty

Den andre kritiske hendelsen i dette datamaterialet blir publisert i forbindelse med drapet på den franske læreren Samuel Paty, 16. oktober 2020. Paty ble halshugget på åpen gate av en 18 år gammel russisk mann med tsjetsjensk opprinnelse (Holmes et al., 2020). Det er publisert to innlegg i forbindelse med denne hendelsen av Ex-Muslims of Norway på facebookside. Det første innlegget ble publisert kort tid etter at hendelsen hadde funnet sted. Innlegget, i likhet med innlegget som ble analysert i delkapitlet over, består av en tekst og en deling av en avisartikkel. I dette innlegget kommer artikkelen fra den britiske avisen *The Daily Mail*, en av de største løssalgavisene i Storbritannia (Murray, 2020).

Bilde 3: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

I liket med innlegget i det forrige delkapitlet er innleggets tekst et sammendrag av nyhetsartikkelen som er delt. Dette innlegget består ikke av sitater, men tekst. Denne teksten ser ut til å stamme fra nyhetsartikkelen, da den første setningen er lik overskriften som følger med artikkelens lenke. I denne overskriften skapes det ekvivalens mellom 'Allahu Akbar' og 'beheads', og Paris identifiseres som den geografiske konteksten.

Bildet som er knyttet til innlegget, som kommer med fordi innlegget deler en nyhetssak, er av en person som ligger rett ut midt i en gate. Det er nærliggende å tenke at denne personen er død.

Bilde 4: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

I dette tilfellet vet vi ikke, ut ifra informasjonen vi får fra innlegget, om det er den halshuggede læreren eller gjerningsmannen som til slutt ble skutt av politiet. Bildet er uansett en illustrasjon på hva saken omhandler. Bildet av en antatt død person forsterker selve teksten til innlegget, samt det som kommer frem av hva nyhetssaken handler om.

Det første som leses i dette innlegget, er at en mann med pistol roper «Allahu Akbar», hvilket betyr Gud er stor, og halshugger en lærer som har vist karikaturtegninger av profeten Muhammed. Innlegget sier, ved å tilsynelatende gjengi hva som står i en avisartikkel, at en mann er drept for å ha vist frem noe. Det er nærliggende å tenke at dette er riktig, da overskriften på den delte nyhetssaken starter med det samme. I løpet av dette første avsnittet skapes det ekvivalens mellom de tre elementene: «Allahu Akbar», «halshugging» og «å vise karikaturtegninger».

Det andre avsnittet i innlegget er i stor grad kun en gjentakelse av det første. Den eneste nye informasjonen er at personen som begikk halshuggingen skal ha vært en forelder. «Forelder» og «halshugging», les: voldelig handling, blir med dette ekvivalenser. Sammen med «Allahu Akbar», et vanlig islamsk uttrykk, vil denne forelderen kunne leses som «muslim». Dermed blir muslimer som er iblant oss, med denne forelderen som eksempel, assosiert med noe voldelig eller farlig. Forfatteren av innlegget har i denne setningen omformulert ordet karikaturer til bilder. I dette avsnittet leser man da at forfatteren av innlegget ser ut til å mene at en overdrevet, humoristisk tegning, som en karikatur er, er det samme som et bilde uten fremhevninger av karakteristika.

I den tredje og siste setningen kommer forfatteren med tilleggsinformasjon, hvilket tilsynelatende er hentet fra nyhetssaken, om at mannen ble jaget til og skutt av politiet i en nærliggende by etter at han ikke ville overgi seg. Dette kan leses som at det ikke var mulig å snakke denne personen til fornuft, og at mannen kanskje ikke var redd for å dø. Dette viser til et annet aspekt innenfor at islam kan sees på som en *sikkerhetstrussel*. At det finnes en vilje hos enkelte muslimer til å dø for islam. For mange vil dette være en stor trussel, for en fiende som ikke er redd for å dø, er en farlig og utilregnelig fiende. En annen lesning er at det bare var et mislykket fluktforsøk, som ikke nødvendigvis betyr at mannen tenkte at han kunne dø.

Det interessante med dette innlegget, i likhet med det forrige innlegget, er at forfatteren av innlegget tilsynelatende ikke kommer med noen egne betraktninger. Teksten står i direkte intertekstuell relasjon med nyhetsartikkelen. Dermed vil dette innlegget også være et eksempel på en reproduksjon av en nyhetssak på forfatteren av innleggets premisser. På denne siden fremkommer forfatteren som organisasjonen Ex-Muslims of Norway, og dette gjør at innlegget oppfattes som deres offentlige uttalelse. Det er kun rettet søkelys mot en grusom handling, den antatte grunnen til at gjerningsmannen gjorde det han gjorde, og til slutt hvordan saken endte. Det kommer ikke inn noen andre syn enn akkurat dette. Fordi innlegget inneholder referanser til islam, kan dette leses som at forfatteren ønsker å fremme et negativt bilde av islam. En annen lesning er at det sensasjonelle med saken er det som er valgt ut, for at facebookinnlegget skal få så mange reaksjoner som mulig. Uansett lesning fremstår innlegget som en svært negativ sak om islam.

Hvis man ser dette i sammenheng med debatten som har vært rundt karikaturtegningene av profeten, omtalt i teorikapitlet, vil man kunne trekke inn debatten rundt *ytringsfrihet* som kommer til syne som et tema i dette innlegget. I tillegg, siden dette er en voldelig handling, uttalt utført i Allahs navn, vil debatten rundt islam som en *sikkerhetstrussel* være tilstedeværende i lesningen av innlegget.

I det andre innlegget som ble publisert av Ex-Muslims of Norway i forbindelse med drapet på Samuel Paty, deles ikke en lenke til en nyhetssak, men kun et bilde sammen med en tekst. Bildet er det første man ser, så det ønsker jeg å analysere først. Bildet som følger trykkes for å kunne gjøre en visuell analyse. Det er omtalt i metodekapitlet hvorfor dette er valgt.

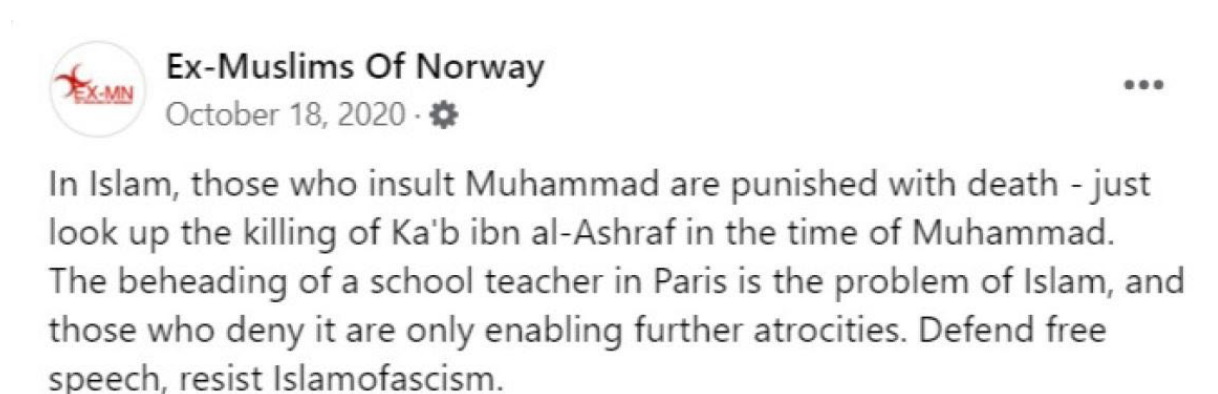

Bilde 5: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

På bildet til venstre ser man en mann med fullskjegg som har et hodeplagg formet som en bombe. Man kan sammenlikne dette med en turban som kan forbindes med muslimske menn. På dette hodeplagget er det skrevet en tekst med arabisk skrift. En annen dimensjon hadde kanskje kommet frem hvis man forstod hva som stod, men det har ikke jeg forutsetninger for å vite. Bildet av mannen til venstre skaper ekvivalens mellom «arabisk skrift», «turban» og «bombe». Dermed antyder bildet at mennesker som ser ut som dette er forbundet med bomber.

På bildet til høyre er det en karikaturtegning av en mann som også er kledd i turban. Dette viser en karikatur av profeten Muhammed, og er bakgrunnen for mye av debatten rundt islam og ytringsfrihet. Dette er forsiden på en utgave av satiremagasinet Charlie Hebdo. Det er ikke skrevet at dette er Muhammed, men i den offentlige debatten er Charlie Hebdo forbundet med karikaturtegninger av profeten. Foran «Charlie Hebdo» står det skrevet, men med en annen logo, over: «Charia Hebdo». Dette spiller på sharia, islamsk lov. Det er en snakkeboble i forbindelse med karikaturen av profeten på bildet. Dette er en fransk tekst hvor det står: «100 piskeslag hvis du ikke dør av latter». Dette bildet skaper ekvivalens mellom «Muhammed» og «piskeslag», sammen med «karikaturer» og «sharia». Til sammen danner disse to tegningene et inntrykk at islam har er forbundet med noe voldelig. Dette gjør samtidig at det sier noe om hva islam ikke kan være, altså noe fredelig.

I likhet med det første innlegget om denne hendelsen følger det med en tekst i forkant av bildet. Det at dette ikke er en nyhetsakdeling gjør dette til det nærmeste man kommer en egen offentlig mening fra Ex-Muslims of Norway. De produserer her sin egen sak.

Bilde 6: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

Denne teksten er delt inn i to deler. Først skriver forfatteren at de som fornærmer Muhammed vil bli straffet med døden. Her skapes det ekvivalens mellom å «fornærme Muhammed» og «dødsstraff». Deretter følger en oppfordring til å se på en referanse, hvorav det ikke følger en lenke der man kan lese videre om drapet på Ka'ab ibn al-Ashraf. Dette er en henvisning til at profeten Muhammed skal ha beordret drapet på al-Ashraf fordi han la planer på å drepe Muhammed. Al-Ashraf var jødisk, og drapet på han kan, i enkelte tolkninger, vise til Muhammeds brytning med den jødiske stammen Al-Ashraf tilhørte (Rubin, 1990, s. 65–70).

Fordi Muhammed beordret drapet på en som ikke var muslim, fungerer dette som en referanse til hvordan islam kan rettferdiggjøre drapet på Samuel Paty,

I det neste avsnittet konstaterer forfatteren av kommentaren at halshuggingen av denne læreren «er problemet med islam», og at de som ikke er enige bare bidrar til å legge til rette for liknende hendelser. Her skapes det ekvivalens mellom «halshugging» og «islam». Selv om forfatteren vedkjenner at dette er «problemet med islam», vil det her like fullt kunne leses som «en del av islam». Forfatteren velger ikke å skrive ekstrem islam, men kun «islam». Derfor vil dette innlegget kunne leses som at forfatteren insinuerer at enhver av dem som hører til islam kunne gjort det samme.

Forfatteren avslutter med en oppfordring om å forsvare ytringsfriheten, og å motstå det forfatteren kaller «islamofascisme». Disse oppfordringer inneholder to antakelser. Den første antakelsen er at på grunn av «problemet med islam», altså drapet på Samuel Paty som viste karikaturer i klasserommet, er det viktig å stå opp for ytringsfriheten som forfatteren da antar er under angrep. Det er mulig å lese dette med en viten om at det var en salafist, som gjerningspersonen omtalte seg selv som, men det er det ikke noe i dette innlegget som tilsier, og innlegget henviser kun til at vold er «problemet med islam». Her kan man derfor også lese dette innlegget som at ytringsfrihet ikke er forenelig med islam. Den andre antakelsen er at det finnes noe som heter «islamofascisme». Om dette er noe eget, eller om forfatteren sier at islam er fascistisk er vanskelig å tyde. Hittil i innlegget har forfatteren ikke skilt islam fra det som skjedde med den franske læreren, så det er mulig å tolke det dithen at forfatteren sier at islam er fascistisk, og denne type fascisme kalles «islamofascism». Her kommer det frem en forestilling om at islam er en type ideologi.

Når man setter hele dette innlegget i sammenheng er det mulig å trekke ut at temaer som muslimer som en *sikkerhetstrussel*, islam som noe *middelaldersk* fordi halshugging er en avleggs avstraffelsesmetode, *islam er vold* og *karikaturtegninger*, hvor det siste er tett knyttet til hva som muligens er det overordnede temaet i dette innlegget, nemlig *ytringsfrihet*, hvilket det ser mest ut til at forfatteren av innlegget har ønsket å sette søkelys på, blant annet ved å publisere karikaturtegninger.

6.4 Innlegg om uttrekningen av Afghanistan

I etterkant av terrorangrepet på World Trade Center 11. september 2001 hadde USA hatt militærstyrker på bakken i Afghanistan. I de to siste amerikanske presidentvalgene, 2016 og 2020, var krigen i Afghanistan på agendaen. Det resulterte i at president Donald Trump inngikk en avtale med Taliban for å trekke de amerikanske styrkene fra landet (Mathur, 2021). Til slutt var det Trumps etterfølger, Joe Bidens oppgave å gjennomføre tilbaketrekningen. 30. august 2021, var datoen USA offisielt trakk seg ut av Afghanistan, og resultatet ble at hovedstaden var under Talibans kontroll kort tid etterpå (Shear & Tankersley, 2021).

Bilde 7: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

I innlegget om uttrekningen av Afghanistan er det publisert en tekst og ett bilde som består av to bilder. Dette er også et eksempel på en egenprodusert sak og en direkte, offisiell holdning fra Ex-Muslims of Norway. Selv om motivene på bildene er fra nyhetssaker, er ikke innlegget en deling av en nyhetssak, men en fremstilling gjort av Ex-Muslims of Norway.

De to bildene er plassert ovenfor hverandre. Begge bildene er skjermdumper av CNNs dekning av den amerikanske uttrekningen av Afghanistan. Det er forskjellene og likhetene på bildene som gir mening. I begge bildene er det mange av de samme tekstelementene. Det som er likt, er at begge bildene er fra Kabul i Afghanistan og at det er tydelig bilder fra to forskjellige nyhetssendinger på CNN. Bildene er veldig like. Det er samme reporter som er i fokus, i det samme utsnittet. Forskjellen på teksten er at på det øverste bildet, står det «I går», og på det nederste bildet «i dag». De nevnte tekstene er modifiseringer fremstilt av Ex-Muslims of Norway. Nederst på bildene er det tekstlinjer som er fra nyhetssakene. På det øverste bildet er det to linjer med nyhetstekst. Den første setningen forteller at en uttalelse fra en amerikansk offentlig tjenesteperson har uttalt at evakueringen av ambassadepersonalet er godt i gang. Den andre setningen forteller at Taliban nå har kontroll over 24 av 34 provinshovedsteder. Dette er informasjon om hva som skjedde i går. Teksten på det andre bildet består også av to setninger. Den første kommer med en beskrivelse av USAs æra i Afghanistan, som blir beskrevet som at den er ved en «stunning end», eller ved en sjokkerende slutt. Den andre linjen på det nederste bildet er informasjon om hvem reporteren som er avbildet er. Det er en utvikling mellom bildene fra «i går» og «i dag». Det har gått fra en tilsynelatende kontrollert situasjon der en evakuering er satt i gang fordi Taliban tar over makten flere steder i landet, til en overraskende eller sjokkerende slutt for USAs tilstedeværelse. Det siste vektlegger at det er noe overraskende og ukontrollert over det som skjer. Selv om motivene er like, er det en utvikling mellom de to som kommer frem i synlige forskjeller. Det som er forskjellen, er at på det øverste bildet er reporteren kledd i en hvit t-skjorte og et rødt sjal løst over skuldrene med blondt hår. På det nederste bildet er samme reporter avbildet der hun har dekket til håret med et sort sjal, og resten av det man ser av henne er kledd i svart. Dette er med på å beskrive utviklingen fra «i går» til «i dag». I går hadde reporteren mulighet til å vise håret sitt. I dag var hun nødt til å dekke seg til. Dette skaper et bilde av at det er dette som skjer når Taliban tar over kontrollen. Det som hittil er analysert bringer frem temaet *likestilling*, hvorpå det rettes søkelys mot på at kvinner under Talibans styre er mer kontrollert, her ved reporterens handling ved å dekke seg til. I utgangspunktet sier bildene kun noe om Taliban, som er en kjent islamistisk organisasjon.

Ex-Muslims Of Norway

August 16 · ⚙

This is the simplest evidence that Islam is not only a religion but a totalitarian political ideology and a system.

So start to treat Islam as it is before it is to late!

#Taliban #islam #afghanistan #Kabul #CNN

Bilde 8: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

Hvis man nå trekker inn teksten som er forfattet av Ex-Muslims of Norway, kan man tolke dette bildet på en annen måte. Teksten som er delt starter med å hevde at bildet er et enkelt bevis på at islam ikke bare er en religion, men en totalitær politisk ideologi og et system. Med denne setningen, sett i intertekstuell kontekst med bildet, skapes det ekvivalens mellom «Taliban» og «islam», hvilket gjør at det ikke er en forskjell på de to. Deretter kommer det en oppfordring om å begynne å behandle islam slik som det er, altså som en totalitær ideologi, før det er for sent. Dette kan tolkes som en oppfordring til å slå tilbake mot Taliban i Afghanistan fordi de er en «politisk ideologi». På en annen side kan man ta med i betraktingen at dette innlegget er publisert av og på siden til Ex-Muslims of Norway, og at man da kan tillate seg å lese det i en norsk kontekst. Da kan man tolke denne oppfordringen som at det samme kommer til å skje i Norge, hvis man ikke begynner å behandle islam som en totalitær ideologi. Hvis man ikke gjør det, vil kvinner i Norge få mindre frihet ved å måtte dekke seg til, slik Taliban krever av kvinner i Afghanistan etter overtakelsen av landet. Fordi teksten er preges av semantisk flertydighet kan den også leses som at den insinuerer at det er fare for at Norge kan få et muslimsk styre i fremtiden, hvis man ikke behandler islam som en totalitær ideologi.

I dette innlegget trer fem temaer frem: *Likestilling, frihet, Sikkerhetstrussel, islam som en idelologi og muslimsk overtakelse* i Europa.

6.5 Analyse av innlegget om hendelsen på Bislett

Bilde 9: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

Den 9. november 2021 kom nyheten om at en mann ble skutt og drept på Bislett av politiet. Mannen skal ha løpt etter en kvinne med kniv. Da politiet ankom stedet prøvde de først å kjøre ham ned før han til slutt ble skutt av en av politibetjentene. En politibetjent ble skadet under hendelsen (NRK, 2021). Hele hendelsen er fanget på forskjellige mobilkameraer, og disse filmene og bildene har blitt publisert i norske medier. En artikkel fra Aftenposten angående hendelsen ble publisert klokken 09.22 om morgenen den 9. november. Innlegget er publisert av Ex-Muslims of Norway samme dag som hendelsen (Rønneberg et al., 2021). Innlegget består

av en tekst skrevet av Ex-Muslims of Norway og fem bilder fra hendelsen. Teksten inneholder fire lenker til forskjellige nettsider. Innholdet i disse lenkene inngår ikke denne oppgavens datadatatmateriale. Innlegget er presentert over to sider, da det var enklere å redigere inn i oppgaveteksten.

Innlegget som er publisert i forbindelse med at politiet skjøt og drepte en mann med kniv på Bislett består av en relativt lang tekst, sammenlignet med de foregående tekstene som er analysert. Til denne teksten er det publisert seks bilder. Disse bildene vil ikke bli viet mye plass i denne analysen, da motivet er det samme, og teksten i stor grad tar for seg det som er avbildet i bildene. Derfor vil det være teksten i dette innlegget som belyses i denne analysen. Teksten i dette innlegget som er publisert av Ex-Muslims of Norway består av syv korte avsnitt. Det første avsnittet består av én setning som informerer om at politiet drepte en mann. I setningen kommer forfatteren med antakelsen om at personen som ble drept av politiet var en muslimsk jihadist.

Det andre avsnittet består av to setninger der den første forteller at en av politibetjentene ble knivstukket før de tok livet av mannen. I denne setningen omtales mannen, som i første avsnitt ble omtalt som en «muslimsk jihadist», som en «terrorist». I andre setning i det andre avsnittet uttrykker teksten lettelse over at det ikke var andre enn denne mannen som omkom. Det er mulig å tolke teksten dithen at det var en god ting at mannen omkom, hvis man legger vekt på ordet «heldigvis» om at terroristen selv var omkommen. En lesning og mer naturlig lesning av setningen, er at forfatteren var glad for at det ikke var flere som omkom.

I det tredje avsnittet bidrar teksten med informasjon om hva personen han igjen kaller terroristen hadde ropt i forkant av hans død. Forfatteren skriver at gjerningsmannen ropte at det ikke finnes Gud, men Allah. Hvis «Gud» tolkes som den kristne og jødiske guden, med andre ord, en vestlig versjon av Gud, og «Allah» tolkes som islams Gud, vil dette utsagnet skape et inntrykk av aggresjon mot Vesten. Dette skaper et antagonistisk forhold mellom « de kristnes Gud» og «muslimenes Allah» Deretter skal gjerningsmannen, ifølge teksten, ha likestilt «Muhammed» og «Allah», ved å si at Muhammed er Allahs profet. Dette gir et inntrykk av at gjerningsmannen følger Muhammed. Når man legger dette sammen med gjerningen han begår, å true med kniv på åpen gate, vil det kunne virke som om at han rettferdiggjør det han gjør med Muhammed. Dette skaper en ekvivalens mellom «Muhammed» og «vold». Den siste setningen er en

referanse til nyhetssaken om at gjerningsmannen har ytret er at «Allah er den største». «Allah er stor» er en kjent frase forbundet med islam, og er en norsk oversettelse av det arabiske uttrykket «Allahu Akbar». Dette skaper ekvivalens mellom uttrykket «Allahu Akbar» og gjerningsmannens «voldelig handling».

I innleggets fjerde avsnitt kommer et deskriptivt utsagn som slår fast at gjerningsmannen har kommet til himmelen og fått 72 jomfruer, i henhold til islamsk teologi. Sammen med det fjerde avsnittet kommer det en henvisning til en Surah-tekst som omhandler martyrenes seks velsignelser, som er skrevet i lenken. Dette utsagnets underliggende mening kan tolkes som at på tross av gjerningsmannens handlinger, eller planlagte handlinger, får han belønning i himmelen fordi han døde for noe han tror på, altså som en martyr. Ved å si dette, bringer det frem en ide om at liknende personer er farlige, fordi de ikke er redde for å dø.

I det femte avsnittet stiller avsenderen seg undrende til hvordan denne hendelsen vil bli formidlet av norske medier. Deretter følger en antakelse om at lyden på videoen, som ikke en del av datamaterialet, blir sensurert – altså, at media ikke fremstiller den i sin helhet – og at media vil oppgi at årsaken til handlingen var at gjerningsmannen var mentalt syk, og at islam blir renvasket, som forfatteren mener media har gjort tidligere. Her uttrykker teksten at media konspirerer, og at de vil beskytte islam. Inkluderingen av islam i dette avsnittet gjør at forfatteren gir et inntrykk at hen mener at islam er skyld i denne hendelsen, i likhet med inkluderingen av islamsk teologi og rettferdiggjørelse i det fjerde avsnittet.

I innleggets sjettede avsnitt kommer forfatteren med en forespeiling som hevder at man ikke blir kvitt fundamentalistisk terror hvis man ikke snakker om kjernen til problemet. Denne kjernen, skriver forfatteren, er islam og dens hellige skrifter. Her spesifiseres det at det er fundamentalistisk terror man ønsker tar slutt, men samtidig sier hen at islam er det bakenforliggende problemet. Videre om «problemets kjerne» skriver forfatteren dette: «måten man legger til rette for indoktrinering av potensielt svake individer» og at det stilles «strengt konservative krav fra fødsel til grav». Da de to foregående utsagnene følger etter å ha uttrykket at kjernen til problemet er islam og dens hellige skrifter, vil det være nærliggende å tolke at det er islam som legger til rette for denne indoktrineringen, og det som stiller strenge konservative krav, er islam.

I det syvende og siste avsnittet i dette innlegget fungerer teksten som bevisførsel av hendelsen ved å dele en lenke til Nettavisen der det er mulig å se to videoer av hendelsen. Disse videoene er som tidligere nevnt ikke en del av datamaterialet, da oppgavens omfang ikke gjør det mulig med en analyse av dette også. Under teksten er det delt seks bilder hvilke ser ut som er skjermdumper fra videoene som er delt. Noen bilder av en sensurert mann i bar overkropp og olabukse som holder en kniv, i nærheten av en politibil. Disse bildene er med på å illustrere teksten, men på grunn av oppgavens omfang er det ikke mulig å analysere hvert bilde hver for seg.

Bilde 10: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

Det er noen tydelige temaer som kommer frem av dette innlegget. Forfatteren selv nevner både jihad og terrorisme, som begge er knyttet til temaet *sikkerhetstrussel*. Dette er det overordnede temaet for hele innlegget. Teksten hevder at mannen er en «muslimsk jihadist» på bakgrunn av noe gjerningsmannen tilsynelatende skal ha sagt. Ved å følge trekke inn islamsk teologisk rettferdiggjøring av den potensielle gjerningen, samt konspirasjonssnakket om at «islam [skal bli] renvasket – nok en gang», likestiller han gjerningsmannen, som hen også kaller en terrorist, med islam. Dette bidrar til at forfatteren har et essensialistisk inntrykk av islam, og dermed virker å mene at alle muslimer har et potensiale for å ende som denne mannen. I så måte kan man si at det finnes et element av islamofobi når man ser på dette innlegget som en enhet, hvilket er naturlig å gjøre.

6.6 Oppsummering av kapittel

Ved å gjennomføre en analyse av innleggene i oppgavens datamateriale har det kommet frem forskjellige temaer. Disse temaene belyser hvilke forestillinger det finnes om muslimer på facebooksidene Ex-Muslims of Norway. De forskjellige temaene eller funnene som finnes i innleggene i dette kapitlet, er innvandring, islam eller muslimer som en sikkerhets-trussel,

ytringsfrihet, likestilling, karikaturtegninger, islam eller muslimer som noe middelaldersk, muslimer som terrorister, muslimer og islam som noe annerledes og at media konspirerer for å beskytte islam og muslimer. Det temaet som strekker seg over flest innlegg, og som går mest igjen, er islam som en sikkerhetstrussel. Dette funnet kunne vært annerledes hvis utvalget hadde vært annerledes. Det kunne også vært annerledes hvis utvalget ikke var basert på kritiske hendelser. Dette er hendelser som dukker opp i nyhetene, og nyhetene dekker ofte saker der vold og urett har blitt begått. Men i dette utvalget kan man si at islam og muslimer som en sikkerhetstrussel er det temaet som går mest igjen.

Hittil i analysen har det blitt påpekt hvilke forestillinger av muslimer som kommer frem i forbindelse med et utvalg kritiske hendelser. I neste kapittel vil diskursanalysen se på kommentarene som er publisert av aktører, altså brukere av Facebook, som kommenterer på disse innleggene.

7 Analyse del II: Presentasjon og diskursanalyse av kommentarer

De fem hovedinnleggene presentert og analysert i kapittel 5 frembrakte stor aktivitet i kommentarfeltet. Den største delen av datamaterialet i denne oppgaven består av facebook-kommentarer publisert i forbindelse med de fem innleggene. Hensikten med denne diskursanalysen er å svare på forskningsspørsmålet *hvilke forestillinger om islam går igjen på facebook siden Ex-Muslims of Norway*. Denne diskursanalysen er en dekonstruksjon av de forskjellige ytringene, og vil derfor bli presentert tematisk. Det vil si at de sentrale diskursene, identifisert av bestemte nodalpunkter, vil danne strukturen for dette kapitlet. Punktene i diskursanalysen av kommentarene er noe sammenfallende med forestillingene om islam som er funnet i diskursanalysen av innleggene. Analysen vil i begynnelsen derfor ta utgangspunkt i de sentrale diskursene som allerede har kommet frem i analysen av innleggene.

Kommentarene til hovedinnleggene er ofte korte og lite utfyllende. For å kunne forstå hva som menes med kommentarene, må de ofte tolkes i intertekstuell kontekst med hovedinnleggene. Til forskjell fra hovedinnleggene, er kommentarene publisert av privatpersoner, og ikke av siden selv, bortsett fra i veldig få tilfeller. Derfor, som nevnt i metodekapitlet, vil ikke kommentarene bli sitert, da det vil være for lett å søke dem opp i senere tid. Jeg har allikevel valgt å sette disse tekstutdragene i anførselstegn som om de er direkte sitater. Dette er et grep for å kunne lette selve diskursanalysen, og samtidig ivareta personvern hensyn. Innenfor anførselstegnet vil enten essensen av kommentaren komme frem, eller en omskrivning av kommentaren. Mange av kommentarene opprinnelig skrevet enten på norsk, engelsk, fransk, nederlandsk eller tysk. På denne måten vil det ikke være mulig å søke opp kommentaren i etterkant. I dette kapitlet vil begrepet *aktør* bli brukt til å referere til personen som har skrevet kommentaren. Privatpersonene bidrar til diskursen på siden, og dermed falt valget på å kalle dem aktører. Dette gir *aktørene* en mer aktiv rolle, enn kun å være *forfattere av kommentarer*.

På grunn av oppgavens omfang vil det kun bli gjort en analyse av utvalgte kommentarer som er publisert. Disse kommentarene er samtidig representative for hva slags ytringer som ellers finnes i kommentarfeltet. Ett av de store funnene i analysen av innleggene, er at islam eller muslimer kan utgjøre eller utgjør en sikkerhetstrussel sikkerhetstrussel. Dette danner et godt utgangspunkt for å starte analysen.

7.1 Islam og muslimer som en sikkerhetstrussel

Islam og muslimer som en sikkerhetstrussel er en forestilling som går igjen i alle de analyserte kommentarfeltene. Felles for mange av disse ytringene er at søkelyset i stor grad er rettet mot en europeisk kontekst. Dette er ikke overraskende da dette er konteksten til de fleste innleggene de er publisert i forbindelse med. Det som går igjen i disse kommentarene er at de trekker en sammenlikning mellom «islam» og «vold», noe som gjør *vold* til et større nodalpunkt. I forbindelse med dette punktet kom det frem tre mindre punkter eller forestillinger om islam og muslimer: forestillingen om muslimer som potensielt farlige, forestillingen om at muslimer utøver taqiyya og ekvivalensen mellom moderat islam og radikal islam. Det kom til syne andre forestillinger om islam i forbindelse med *vold*, men på grunn av oppgavens omfang utgikk disse fra analysen.

7.1.1 Potensielt farlige

Én av måtene forestillingen om at islam og muslimer utgjør en sikkerhetstrussel kommer frem, er ytringer rundt *muslimer som potensielt farlige*. Felles for de følgende kommentarene er at aktørene reproducerer forskjellige representasjoner som fremstiller muslimer som potensielt farlige ved å påpeke ekvivalens mellom islam og vold. På grunn av oppgavens omfang vil det kun bli gjort en analyse av utvalgte kommentarer som er publisert.

Én av aktørene på siden kommenterer at «det er en mulig morder i enhver trofast muslim». I denne ytringen skapes det en ekvivalens mellom «morder» og «trofast muslim». Dette skaper en forestilling om at islam er vold. Muslim i seg selv er en flytende betegnelse og kan tolkes som både en religiøs og en kulturell identitet. Grunnet aktørens vektlegging av «enhver trofast muslim» vil det være nærliggende å tolke dette som at enhver person som bekjenner seg til den islamske tro, altså tolkes «muslim» i denne sammenhengen som en religiøs identitet. Aktøren utøver her en moralsk evaluering av muslimer som potensielt farlige ved å bruke ordet «mulig» i forbindelse med «morder». Dette skaper en forestilling om at ene alene på bakgrunn av at de er troende, er enhver troende muslim potensielt farlig. Dette synet vil gjøre alle muslimer til en sikkerhetstrussel uten at aktøren fremmer noe grunnlag for det. Det er nok at man er muslim. Løsningen denne aktøren foreslår for dette, er å «stenge ned alle moskeer». Det er verdt å nevne at dette er den eneste kommentaren i denne oppgavens datamateriale som nevner moskeer, hvilket viser at mennesker som er kritiske til islam ikke lenger er så opptatte av utbygginger av moskeer. Det at dette er den eneste forekomsten av dette temaet betyr ikke at det nødvendigvis

er fraværende på facebookside. Det kan tenkes at slike kommentarer hadde kommet frem i større grad hvis utvalget av innleggene hadde nevnt moskeer. «Moské» er altså da ikke knyttet til punktet «vold»

En annen aktør kommenterer at drap er en «etablert skikk innen islam» fordi «ville fugler ikke kan legge tamme egg». Videre følger en rasjonalisering eller begrunnelse av dette utsagnet ved en påstand om at «Muhammed begikk drap og tok mennesker til slaver uten å ha rett til det». Å kalle den siste delen av utsagnet for en rasjonalisering eller en begrunnelse, betyr ikke at aktøren rettferdiggjør vold, men hen rettferdiggjør sitt eget utsagn om at barn født inn i islam, altså muslimer, vil være ville, ikke tamme. Dette skaper en forskjellighet mellom «det ville» og «det tamme», noe som ekskluderer det som er «vilt» fra det som er «tamt». Til sammen skaper skaper denne aktøren ekvivalens mellom «Muhammed», «drapsmann» og «de ville». Med begynnelsen som hevder at «drap er en etablert skikk innen islam», bidrar denne kommentaren til å skape en forestilling om at islam er noe som er voldelig og farlig, altså muslimer kan begå drap. På samme måte kan man se kommentaren i en intertekstuell kontekst. Denne kommentaren er publisert under innlegg nr. 1 om drapet på Samuel Paty, hvilket styrker tolkningen av at forfatteren sikter til at det er at drap er en etablert islamsk skikk. Sett i sammenheng med at ville fugler ikke legger tamme egg, vil dette skape en forståelse av at barn født av muslimer i utgangspunktet er voldelige. Innenfor denne diskursen fører det til at alle muslimer er voldelige, altså en forestilling om at *islam er vold*. Dette utgjør alle muslimer som ikke har gjort noe galt i hele sitt liv til en sikkerhetstrussel og potensielt farlige.

Forestillingen om at muslimer er potensielt farlige kommer også frem i et svar på en kommentar i en kommentartråd med flere aktører. Tråden begynner med å sette seg selv i en intertekstuell kontekst der aktøren kommer med en henvisning til innlegg nr. 1 om drapet på Samuel Paty. Denne kommentaren innledes med en påstand om at «dette er et godt eksempel på hvorfor Europa burde være restriktive med å slippe inn og gi beskyttelse til ekstremistiske muslimer». Dette er utgangspunktet for en tråd med flere svar på denne kommentaren. Dette vil kanskje ikke være så kontroversielt i seg selv fordi aktøren påpeker at det gjelder ekstremistiske muslimer. En ekstremistisk muslim vil kunne tolkes som en muslim som har begått en ekstremistisk handling, les: voldelig handling, derfor en person som kan klassifiseres som farlig. Det kommentaren ikke sier noe om, er at det er mulig at en person kan bli radikalisert når hen har kommet til et land. Selv om kommentaren i seg selv spesifiserer «ekstremistiske

muslimer» vil en leser som leser dette med en forestilling om at alle muslimer utgjør en potensiell fare, kunne tolke dette som at det er en ekvivalens mellom ekstremisme og muslimer. Dermed vil en slik lesning skape en forskjellighet mellom «muslimer» og «Europa», noe som ikke passer samme fordi man ikke kan vite hvilke muslimer som er ekstremister.

Den siste lesningen av kommentaren i forrige avsnitt fremmer denne ekvivalensen mellom «ekstremister» og «muslimer». Her stiller en aktør spørsmålet om «hvordan det er mulig å finne ut av forskjellen på ekstremister og muslimer». Her vises tydelig forestillingen om at det ikke er mulig å skille ekstremister og muslimer, at det er ekvivalens mellom begrepene. Å stille spørsmål på denne måten er en vanlig måte å snakke om temaer som man vet at andre kan finne sensitivt. Ved å gjøre dette vil aktøren alltid kunne distansere seg fra innholdet i spørsmålet ved å hevde at det kun var et spørsmål, ikke en mening. Allikevel identifiseres en mening i alle spørsmål, og i dette spesifikke eksemplet trekkes det likhet mellom en ekstremist og en muslim. Selv om kommentaren er omskrevet av personvern hensyn er det et poeng at aktøren ikke spør hvordan man kan «se» forskjell. Hadde dette verbet blitt brukt, ville det verdt aktuelt å snakke om utseende. Selv om det ikke er tilfellet her, mener aktøren at det er vanskelig å skille mellom en muslim og en ekstremist. I dette ligger det at man ikke kan være sikker på at en muslim ikke er voldelig, og dermed vil være en mulig fare for samfunnet. Å trekke denne likheten vil dermed gjøre alle muslimer til potensielle ekstremister. Den går ut ifra at alle muslimer utgjør en potensiell fare på bakgrunn av deres tro.

En siste kommentar som gir et bilde på muslimer som potensiell fare, er en kommentar som slår fast at «Europa nå nyter innholdet i den trojanske hesten de med stolthet har latt komme inn på kontinentet». Denne kommentaren er et eksempel på sarkasme som igjen er en avvæpnende form for ytring. Den trojanske hesten er en tydelig referanse til den militære strategien som grekerne brukte mot byen Troja under trojanerkrigen. Det er en «hemmelig styrke som listes inn på motstanderens område» (SNL, 2020). Det er en krigsreferanse og skaper en forestilling om at elementet av krig er til stede. Fordi det ikke kommer frem mer spesifikk informasjon, er det nødvendig å se på kommentarens intertekstuelle kontekst. Denne, som mange av kommentarene under dette temaet, er publisert under saken om drapet på den franske læreren Samuel Paty, og det er dette innlegget kommentaren refererer til. Ut ifra denne kommentaren alene, kommer det ikke frem at den trojanske hesten er en referanse til muslimer, eller kun mennesker som utøver vold. Men den er utløsende for et svar som blir publisert like

etterpå. I svaret på denne kommentaren er det en annen aktør som har publisert en tegning. På bildet er det tegnet en hest laget av tre, som er plassert ved en bymur som er på høyde med hesten. Altså, et bilde på en trojansk hest. På hesten står det skrevet «islam» og på muren står det skrevet «The West». Dette skaper forskjellighet mellom «islam» og «Vesten», på samme måte som den første kommentaren som skaper et skille mellom «Europa»

Bilde 11: skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

og «den trojanske hesten». Dette gjør «islam» og «Vesten» til antagonismer. To elementer som står i motsetning til hverandre. Aktøren som publiserer denne kommentaren beskriver islam, og dermed mennesker som slutter seg til religionen, som trojanske hester. Når dette leses i en intertekstuell kontekst med det første innlegget om drapet på Samuel Paty, kan man tolke innholdet i den trojanske hesten utøver vold, også fordi den trojanske hesten refererer til krig. Derfor er det mulig tolke dette svaret til at islam, eller mennesker som tilhører islam vil utøve vold, om ikke nå, så på sikt. Denne parallellen til et snikangrep vil være med på å skape en frykt for alle muslimer fordi de kan ses på som potensielt farlige.

Dette delkapitlet har satt søkelys på noen av kommentarene som hinter til, eller sier eksplisitt at enhver muslim kan utgjøre en fare, i alle fall på et tidspunkt. Gjennom å skape ekvivalens mellom islam og vold på forskjellige måter, vil alle muslimer være i stand til å utøve vold. Disse kommentarene kan være med på å skape et gitt, forutinntatt bilde av en muslim som noe som er farlig, eller at mennesker som slutter seg til islam er noe skummelt, og noe man skal passe seg for eller passe på. Eksemplene gitt her er ytringer som kan tolkes i retning av at muslimer kan utøve vold i fremtiden, spesielt hvis man trekker inn deres intertekstuelle kontekst. Kommentarer som bidrar til å fremme islam som vold vil tillegge det som ikke er islam en betydning av noe som ikke er voldelig. Antagonismen som kommer opp er «islam» og «ikke-islam», eller som noen aktører spesifiserer: «islam» og «Vesten». Dette skaper en forestilling av islam som noe som ikke passer inn i Vesten på bakgrunn av dens voldelige karakter.

7.1.2 Muslimer utøver taqiyya

Bildet på den trojanske hesten er et godt utgangspunkt for å se på denne forestillingen om muslimer. Innimellom bildet på at alle muslimer utgjør en potensiell fare, finnes det enkeltkommentarer om taqiyya. Som beskrevet i teorikapitlet er dette en betegnelse tatt fra islamsk teologi. Dette er et uttrykk for at muslimer kan skjule at de er muslimer hvis det er fare for at de blir forfulgt grunnet deres tro.

Ett eksempel på at taqiyya fremkommer i kommentarene er en tråd med to kommentarer som følger hverandre. Disse kommentarene er publisert under det andre innlegget i forbindelse med drapet på Samuel Paty. I kommentar 1 kommer en aktør med en advarsel. Denne advarselen går ut på at «Europa er på vei til å møte sin ende», og at «det ikke er noen vei tilbake». Når man tolker denne kommentaren intertekstuellet med innlegget, vil det være flere måter å tolke den på. I innlegget kommer både temaene sikkerhetstrussel og ytringsfrihet frem. Derfor er det mulig å se på kommentaren som en advarsel mot at Europa er i fare ved tilstedeværelsen av vold på bakgrunn av islamsk syn, og er dermed i fare for å gå mot en slutt. Intertekstuellet vil dette da fremme den antagonistiske forestillingen om at «islam» er forskjellig fra «Europa» eller «Vesten». Fordi et tema som også kan leses ut av innlegget er ytringsfrihet, vil en annen lesning kan være at aktøren mener at man, med denne hendelsen, går mot et Europa med mindre ytringsfrihet, og at det er det ytringsfrie Europa aktøren mener er på vei mot en ende. Denne kommentaren vil fremdeles fremme forestillingen om at det det finnes en forskjellighet mellom «Europa» og «Islam». Kommentar 2, et svar til den første kommentaren, er desto mer interessant. Kommentar 2 har funksjon som et svar, fordi det virker som denne aktøren kommer med en forklaring på kommentar 1. Kommentar 2 nevner at ordet *taqiyya*, er et «uttrykk som kommer fra koranen». Henvisningen til koranen gir aktøren belegg for å ytre det hen gjør. Så fortsetter det med en forklaring på hva hen mener med taqiyya. Forklaringen som blir gitt er at «det først kommer et angrep, deretter et forsvar, og så igjen et angrep». Forsvaret kan enten være muslimer som forsvarer angrepet, eller forsvarer islam ved at islam ikke har noe med angrepet å gjøre. Dette skaper ekvivalens mellom «koranen», «taqiyya», «forsvar» og «angrep». Ekvivalensen mellom «koranen» og «taqiyya» etablerer dette som noe fra islam eller muslimsk. Ekvivalensen mellom «forsvar» og «angrep» danner en forestilling om at taqiyya er noe foranderlig. Dette skaper et inkonsekvent bilde av taqiyya. Dette er fordi det dette synet på taqiyya virker som å fremme forestillingen selv om muslimer forsvarer et angrep som den

intertekstuelle konteksten beskriver, draper på Samuel Paty, betyr det kan komme enda et angrep etter dette forsvaret. Sammen med kommentar 1 vil dette skape en forestilling om at alle muslimer kan utøve taqiyya, som gjør dem til både forsvarere av islam og utøvere av islamsk vold. En forestilling om muslimer som potensielt farlige, og en forestilling om at man aldri kan stole på muslimer.

I en annen tråd blir også taqiyya nevnt i forbindelse med tanken om at muslimer er potensielt farlige. Tråden består av tre kommentarer. Kommentaren er publisert i forbindelse med det andre innlegget som omhandler drapet på Samuel Paty. I kommentar 1, som starter denne lille utvekslingen, foreslår en aktør at man burde «invitere noen imamer til en TV-debatt, slik at de kan svare på om de tror på myten om de 72 jomfruene». Dette er en referanse til koranens beretning om at det venter jomfruer i himmelen for den troende muslim (Vogt, 2021). Dette er et tema som kommer frem i andre kommentarer i kommentarfeltene om drapet på Samuel Paty, og det virker som om søkelyset ofte rettes mot at noen har en forestilling om at muslimer kan utøve drap, men at det ikke er et offer for dem fordi det venter dem en lønn i Paradis. Videre mener aktøren at «det kommer til å bli en stor debatt i etterkant fordi hvis imamene sier at de tror på det, vil de virke som idioter, men hvis de sier at de ikke tror på det vil de få et problem, for innenfor islam er det ikke lov med en egen tolkning av islam». Den siste delen av kommentaren fremmer en forestilling om at en muslim ikke har lov å fornekte sin tro, eller tolke den annerledes enn den normative tradisjonen. Ifølge denne kommentaren vil en imam måtte stå til rette for alt som står skrevet i koranen. Dermed, gjennom en TV-debatt, vil muslimer bli avslørt for samfunnet for deres egentlige meninger. Enten vil imamene fremstå som naive idioter som tror på en slik myte, eller så vil de måtte lyve og dermed få problemer med sin egen teologi. «Islam» og «egen tolkning» utgjør da en forskjellighet som danner en forestilling om at en muslim er bundet til å mene det islam sier hen skal mene. Dette reduserer muslimer til individer som ikke kan tenke selv, eller tenke kritisk. Som et svar på denne kommentaren, er det en annen aktør som hevder i denne trådens andre kommentar at «ifølge islam, er det tillat å lyve for dem som er vantro». Denne kommentaren kan tolkes på to forskjellige måter. Først er det mulig å hevde at aktøren mener at de som er vantro utgjør subjektet i ytringen, dermed har ikke-troende lov til å lyve. Dette vil ikke gi kommentaren noen mening, fordi den svarer på en kommentar om hvorvidt imamaer, altså troende muslimer per definisjon, skal lyve eller ei. Derfor er det mest nærliggende å teksten dithen at det er lov for en muslim å lyve for ikke-troende, ifølge islam. Denne kommentaren utgjør da et antagonistisk forhold mellom

«muslimer» og «vantro» samt ekvivalens mellom «muslimer» og «løgn». Den siste kommentaren i denne tråden avslutter med å svare på kommentar 2 ved å forklare med én enkel setning at det aktøren i kommentar 2 beskriver «heter taqiyya». Dette er et eksempel på at det kommer frem blant aktørene på facebookside Ex-Muslims of Norway at taqiyya er noe muslimer kan utøve overfor ikke-troende for å skjule hva de egentlig tror på. Hva de egentlig tror på sier ikke kommentar 3 noe om, men sett i en intertekstuell kontekst med resten av kommentartråden vil dette bidra til en forestilling om at muslimer skjuler noe. I forbindelse med kommentar 1 der de 72 jomfruene blir nevnt som er en vanlig referanse til martyrdød, kan denne kommentartråden tolkes som at muslimer kan lyve for ikke-muslimer om deres voldelige hensikter. Dette er igjen et avvik fra begrepets egentlige mening, hvor muslimer kan skjule deres tro når de er i fare for forfølgelse. Taqiyya oppfattes heller som en trussel mot ikke-muslimer fordi det skaper en forestilling om at, selv om de benekter at de er voldelige, kan de lyve om motivene sine til å utøve vold.

Det finnes en oppfattelse om at muslimer kan lyve om deres egentlige hensikter og hva de tror på. Taqiyya blir brukt som begrep for å reprodusere en forestilling om at muslimer ikke nødvendigvis er sannferdige. Dermed bidrar dette begrepet til en reproduksjon av forestillingen av at muslimer potensielt kan utøve vold fordi man ikke kan stole på hva de sier. Gjennomgående i disse kommentarene ligger det en forestilling om et antagonistisk forhold mellom muslimer og ikke-muslimer. Dette bidrar til en fremmedgjøring av muslimer. Fordi innleggene disse kommentarene blir publisert i forbindelse med skaper ekvivalens mellom islam og vold, leses denne antagonismen som at «islam er vold», som gjør at ikke-muslimer er det motsatte, altså ikke-voldelige.

7.1.3 Moderat islam er lik radikal islam

I datamaterialet kommer det frem en forestilling om at moderat islam og radikal islam er det samme. Alle kommentarene der denne sammenligningen kommer til syne er publisert under innlegget som omhandler innføringen av den nye franske separatismeloven. Det virker som om disse kommentarene kommer frem fordi radikal islamisme og islamsk terror er begreper som kommer frem i dette innlegget.

Den tydeligste kommentaren på dette kommer frem i en meme i form av en tegning (fremkommer på neste side). Denne tegningen består av to tegninger ved siden av hverandre,

hvor hensikten er at leseren skal sammenlikne de to. Tegningen til venstre viser en mann kledd i klær forbundet med islam, nærmere bestemt en lang, hvit kaftan, en hvit bønnelue og hvite sandaler. Han har krøllete fullskjegg og et veldig sint ansiktsuttrykk. Han står foran en pdestall med en bok på som lett kan tolkes til å se ut som en koran. Mannen løfter den venstre pekefingeren i været. Over mannen er det en snakkeboble som inneholder tegninger av fem symboler: en påtent bombe, en sabel, en hjerne med

Bilde 12: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

forbudtskilt over, en tildekket figur som likner en dame i burka og til slutt en djevel. Det er bildet på muslimen som en som kan utføre et bombeangrep og et drap med en sabel, som ofte brukes ved halshugging sett i flere IS-videoer distribuert av vestlige media. Det er bildet på muslimen som ikke har lov til å bruke hjernen, det vil si å tenke selv. Det er også mulig å tolke tegningen dithen at at en muslim ikke bruker hjernen selv. Dette bidrar til forestillingen om at en muslim gjør det islam sier, som nevnt i kapitlet over. Videre er tegningen et bilde på at muslimen står for undertrykkelse av kvinnen. Tegningen av djevelen kan bety at muslimen utøver djevelens verk, altså onde gjerninger. I teksten på toppen av denne tegningen står det skrevet «Radikal imam». Altså er dette en tegning av en mann som representerer hva islam står for ved å være en tegning av en muslimsk leder. Tegningen til høyre har et likt motiv, men her ser mannen annerledes ut. Her er mannen kledd i dress, slips og pensko. Skjegget hans er frisert, og han har en glatt, fyldig hårfrisyre. Ansiktsuttrykket hans er ikke sint slik som mannen på bildet til venstre, men et bredt smil og vennlige øyne. Boken på pdestallen han står foran er byttet ut med en Macbook tydeliggjort av Apple-logoen på maskinen. Dette kan tolkes som at mannen skal fremstå som mer vestlig. Det som er helt likt på disse to bildene er snakkeboblene. På bildet til høyre viser den akkurat det samme. Det vil si at de to mennene ser ut til å ha akkurat de samme meningene. Men over bildet av mannen i dress til høyre står det «Moderat imam».

Mellom bildene er det et lite symbol som overlapper litt av begge tegningene. Denne tegningen viser det islamske tegnet med halvmåne og stjerne. Foran er det et forbudtskilt, altså en gjennomstrekert rød sirkel. Til sammen illustrerer denne tegningen at radikale og moderate imamer mener det samme. Med dette vil dette insinuere at moderate muslimer er det samme som radikale muslimer, siden imamene er representanter og formidlere av islam. Denne representasjonen bidrar til en forestilling av at alle muslimer uansett hvordan de ser ut eller oppfører seg, har et tankegods som ses som konservativt og ekstremt.

En annen kommentar som illustrerer at moderat og radikal islam er det samme vises i en kort kommentar som konstaterer at det «ikke er noe som heter radikal islam». Ved å si dette virker det som om aktøren ikke mener at definisjonen av radikal islam er gjeldende. Det vil si at alt som blir beskrevet som radikal islam, som for eksempel voldelige hendelser utført i islams navn ikke kan skilles fra moderat islam. Dette sammenstiller alle muslimer med dem som utfører disse handlingene, og gir dermed et inntrykk av at alle muslimer kan utføre en slik handling, og dermed utgjøre en sikkerhetstrussel.

I en tråd med fire kommentarer kommer også synet på at radikal islam er det samme som tradisjonell islam. I kommentar 1, som starter tråden, skriver aktøren at «radikal islam bare er vanlig islam» og at «den som ikke er enig i tanken om jihad ikke er ekte muslimer, men uvitende som ikke skjønner hva troen deres vil bety i lengden for mennesker som ikke er muslimer». I denne kommentaren fremmes en forestilling om en muslim som ikke tror på hellig krig, en som er forbundet med ekstreme eller radikale muslimer, ikke er ekte muslimer. Allikevel vil de muslimene som ikke tror på dette fremdeles være en del av å fremme denne tankegangen, som på sikt vil utgjøre en fare for alle ikke-muslimer. Kommentar 2 uttrykker enighet med kommentar 1. I kommentar 3 uttrykker aktøren enighet med at radikal islam bare er vanlig islam, men at folk har et behov for å si radikal fordi de ikke ser lenger frem. Elementet om at noe kommer til å skje i fremtiden kommer til syne i denne kommentaren, og at det er vanlige, eller alle, muslimer som står for denne forandringen. Om denne kommentaren sikter til fremtidige voldelige angrep, eller om den sikter til økningen av muslimer i Europa, er det ikke mulig å vite. Men da dette svarets nærmeste intertekstuelle kontekst er kommentar 1, er det mulig å tolke aktøren dithen at hen mener at alle muslimer er ansvarlige for det mange kaller radikal eller ekstrem islam. Kommentar 4 inneholder det samme som kommentar 3, og utgår derfor av

analysen på grunn av oppgavens omfang, men nevnes for å vise hvordan diskursen i kommentarfeltet eksempelvis utfolder seg.

Kommentarer som i eksemplene over bidrar til en reproduksjon av forestillingen om at muslimer utgjør en sikkerhetstrussel. Ved å sette likhetstegn mellom radikal islam og moderat eller vanlig islam fremmer man en essensialistisk holdning til hva muslimer er. Dermed betyr det at alle muslimer kan sees på som radikale, og dermed være en trussel mot sikkerheten. I kommentarfeltet kom det frem et underpunkt som er nært forbundet med forestillingen om islam som en trussel. Det ble tydelig at mange av kommentarene gikk ut på å beskrive en frykt for eller bekymring over at muslimer er på vei til å erstatte befolkningen i Vesten, og da spesielt Europa. Dette endte med å bli et underpunkt til nodalpunktet muslimer som en sikkerhetstrussel, da kommentarene i stor grad refererte til vold i forbindelse med erstatningen av befolkningen i Vesten.,

7.2 Den store utskiftningen

Mange av kommentarene i datamaterialet omhandler immigranter i forskjellige sammenhenger. Det disse aktørene har til felles at de uttrykker et syn på islam som noe som ikke enkelt kunne passe inn i det vestlige samfunnet. I en del av kommentarene kommer det frem en forestilling om at muslimer tar plassen til andre. Disse kommentarene har også til felles å være semantisk tvetydige. Det er ikke alltid nevnt i klartekst hvem som kommer til å ta over plassen, og hvem som kommer til å bli byttet ut. Det kommentarene har til felles er at de fremmer en forestilling om at muslimer eller immigranter som ankommer tar over området, eller plassen til de som allerede er bosatt der.

Én av kommentarene som er et godt eksempel på dette, består av kun to leddsetninger. «Nå som dere har gitt dem plass, vil de gjøre dere hjemløse». Denne kommentaren er publisert under det første innlegget som omhandler drapet på Samuel Paty. Den gir ingen direkte referanser til hva innlegget handler om, men er deskriptiv i form av at den sier noe om hva som har skjedd, og hva som kommer til å skje. Noen har gitt «noen andre» plass, og dette kommer til å føre til at de som har fått plass kommer til å gjøre «dere» hjemløse. Dette kan derfor leses som en advarsel, eller en forespeiling direkte rettet mot én av partene – «de» som kommer til å bli hjemløse. Som lesere vet man ikke noe om hvem «de andre» og «dere» er. Det skapes allikevel en antagonisme mellom «de andre» og «dere». Hvis man ser på innlegget det står i intertekstuell

kontekst med, vil man kunne dra slutningen om at «de andre» er mennesker som er like gjerningsmannen i innlegget, og «dere» som er ofrene som blir gjort hjemløse. Offeret i innlegget er en fransk lærer, så man kan mulig tolke det som at «de» som blir hjemløse er franskmenn. Det er mulig å trekke slutningen om at «dere» som aktørene snakker til ikke bare er franskmenn, men andre fra Vesten. På grunn av kommentarens semantisk tvetydige form kommer det ikke frem av kommentaren om denne aktøren sikter til alle muslimer som «de andre».

Et annet eksempel viser at denne diskursen strekker seg globalt. I en kommentartråd uttrykker en aktør bekymring over at «hen, som fransk statsborger, ikke kommer til å ha en god pensjon». En annen aktør svarer på dette ved å påpeke at dette er «på grunn av utlendinger som kommer i hopetall», og at det er «synd at eldre franskmenn lever i fattigdom». Denne aktøren uttrykker at hen er «flau over å være fransk», og at det nå «kreves en ny revolusjon, men denne gangen mot utlendingene». Hen formidler også et ønske om å «dra til Norge». Det er ikke tydelig hvorfor Norge blir inkludert, men det er nærliggende å tenke at dette er fordi aktøren kommenterer på siden til en norsk organisasjon. Denne kommentaren er ganske lang, og nevner også Charlie Hebdo. Dette fungerer som en flytende betegner, og assosieres ofte med islam og muslimer. Med dette skaper teksten ekvivalens mellom «utlendingene» og «muslimer». Kommentaren skaper også forskjellighet mellom «utlendinger» og «franskmenn». I tillegg skapes en ekvivalens mellom «franskmenn» og «fattigdom». Ved å beskrive at hen er «flau» på bakgrunn av dette, oppleves ikke dette fordelaktig for franskmenn, og det oppstår en oppfattelse av at det ikke det bør være slik. Gjennom et ønske om en revolusjon mot «utlendingene» skaper teksten en antagonistisk forestilling mellom «franskmenn» og «utlendingene». Sammen med nevningen av «Charlie Hebdo» gir inn i denne teksten kan den antagonismen leses som «muslimer» og «franskmenn». Dette skaper en forestilling om at disse to gruppene ikke hører sammen, og at det er «muslimene» som må ut. I et svar på denne kommentaren ser vi også forestillingen om erstatning går igjen. Denne kommentaren bruker kun begrepet «dem», men som et svar på kommentar nr. 2, vil den intertekstuelle konteksten gi rom for å lese «dem» som «utlendingene», altså også mulig som «muslimer». Den tredje kommentaren sier at «det burde være dem som drar fra landet», og at «det er på denne måten «de» tar over, som «de» allerede har gjort 'mange andre steder'». Her reproduseres den samme antagonistiske forestillingen mellom «vi» og «dem», selv om aktøren ikke nevner «vi»-et, men at aktøren skriver at det «burde» være «dem som drar fra landet» impliserer at det er «noen»

som får bli igjen. På grunn av den semantiske tvetydigheten gjennom at «de» i denne kommentaren er en flytende betegner, kan man lese denne og liknende kommentarer på flere måter.

De to foregående avsnittene er begge eksempler på at det finnes en forestilling om at «noen» kommer til å erstatte «noen andre». Andre kommentarer er mer eksplisitte ved å skrive i klartekst hvem de snakker om. Den intertekstuelle konteksten denne facebooksidene gir, gjør det ofte mulig å tolke de som blir erstattet som mennesker forbundet med «Vesten» og dem som erstatter som «muslimer». Dette antagonistiske forholdet mellom de to skaper en forestilling om at muslimer er noe som ikke hører hjemme, noe som ikke passer inn. Dermed kan man tolke slike kommentarer som at aktørene mener at hvis «de» kommer og blir boende, frykter de en form for overtakelse av det samfunnet de kjenner. I det neste delkapitlet kommer det en presentasjon av en forestilling av muslimer som er ganske spesifikk, men også relevant i diskursen rundt forestilling om at muslimer kommer til å erstatte mennesker som ikke er muslimer.

7.2.1 Islam er som kreft

En beskrivelse av «islam som kreft» viser seg å være en gjentakende forestilling om islam. Kommentarer der dette kommer frem brukes enten som et svar eller bekreftelse på andre aktørers kommentarer, eller så kan de dukke opp i kommentarfeltet tilsynelatende uten annen kontekst enn innlegget de ble publisert under. Sistnevnte gjelder de fleste kommentarene. For å kunne analysere noen av disse kommentarene vil det være tjenlig å først gi en kort definisjon av begrepet kreft. Måten en kreftsykdom utvikler seg på er at syke celler dannes et sted i kroppen, og samler seg til en farlig svulst. Disse cellene kan spre seg ved å reise gjennom blodet. På denne måten sprer disse kreftcellene seg utover i kroppen og gjør større deler av kroppen syk (Kreftforeningen, 2022). Kreften kan da være et bilde på noe som tar over forskjellige deler av kroppen og til slutt, ødelegger den. Kreft fremmer en negativ konnotasjon da det er en farlig sykdom som tar livet av mange.

Et tydelig eksempel på hva en aktør mener med dette kommer som en kommentar i form av en tegning. Først, en analyse av tegningen. Dette er, i likhet med tegningen som ble analysert i kapittel 6.1.3, to tegninger plassert ved siden av hverandre med en hensikt å vise likheter og forskjeller. I tegningen til venstre står det skrevet «før», som i den gang da, og på tegningen til høyre står det skrevet «nå». Begge tegningene inneholder de samme elementene: en muslimsk familie som kjennetegnes av en mann med fullskjegg og

Bilde 13: Skjermdump fra Ex-Muslims of Norway

bønnelue, en dame og en jente med hijab og en gutt med bønnelue, et hus og en mann ikledd genser og bukse. På tegningen til høyre står den muslimske familien utenfor huset med bagasje. På den ene kofferten ser det ut til å stå «immigrants», dog de første fire bokstavene er ganske utydelige. Over inngangen til huset og under vinduet i andre etasje er det et skilt der det står skrevet «Sverige». Utenfor inngangen står en mann, som, sammen med skiltet, kan se ut som en svenske og ønsker den muslimske familien velkommen. På tegningen til høyre, som skal være nåtiden, står huset i brann, med flammer som kommer ut av inngangsdøren og røyk ut av vinduet i andre etasje. I samme vindu står den tilsynelatende svenske mannen med hendene i været med et sint ansiktsuttrykk. Utenfor løper den muslimske familien bort fra huset, mens den muslimske mannen kaster en brennende fakkel bakover i luften. I en tekst under begge bildene står det at man ikke skal stole på islam, men samme tegn som overlapper begge tegningene i den sammenliknende tegningen av en radikal og en moderat imam analysert i kapittel 6.1.3 – det muslimske symbolet med halvmåne og stjerne med et forbudtskilt over. Under denne teksten og symbolet står det skrevet at det er en religion som er antikrist. Med disse to tegningene, hvor en er beskrevet som «da» og den andre som «nå» virker det som om aktøren ønsker å vise hvordan verden var før, og hvordan verden er nå med tanke på innvandring til Sverige. Tegningen skaper ekvivalens mellom «den svenske mannen» og «gjestfrihet» i måten han ønsker velkommen, samt ekvivalens mellom «den muslimske mannen» og «vold» eller «ødeleggelse». Denne ødeleggelsen går på bekostning av «den svenske mannen». Dette er med på å styrke den antagonistiske forestillingen som blir skapt mellom «svensken» og «muslimen». Videre tolkes setningen om at «religionen er antikrist» er en referanse til

forestillingen Sverige som et kristent land med kristne verdier. Denne teksten bidrar til enda et nivå i den antagonistiske forestillingen om at islam er mot eller anti kristendommen, med andre ord, «svensken». Til sammen viser tegningen en oppfatning av at ved at muslimer kommer inn i samfunnet, vil de erstatte det samfunnet som nå finnes. Her er det illustrert med et brennende hus. Derfor kan dette bildet også tolkes som at «islam» er «vold».

En kommentar som kommer rett under tegningen er et svar som sammenlikner «islam» med «kreft». Denne kommentaren, som de aller fleste kommentarene som fremmer dette synet, uttrykker bare at «islam er kreft». Det skapes ekvivalens mellom «islam» og «kreft». I dette tilfellet virker det som om denne kommentaren er en beskrivelse av tegningen som ble analysert i det forrige avsnittet, og bekrefter analysen av kreft i starten av delkapitlet om at det er noe som sprer seg og samler seg på ett sted og danner noe som er farlig og forårsaker ødeleggelse.

Som nevnt kommer dette synet på islam frem flere ganger i kommentarfeltene, men er kun funnet under to av de fem kommentarfeltene som er analysert i denne oppgaven: det andre innlegget som omhandler drapet på Samuel Paty og innlegget om drapet på Bislett. Disse innleggene skiller seg ved at i det ene er det en som blir sett på som en islamist som begår drapet. I det andre er det en som, gjennom artikkelen og teksten som er delt, blir sett på som islamist som blir drept, men som oppførte seg som om han kunne utøve voldelige handlinger. Sammen med kommentarene som er analysert virker det som at denne ytringen utløses i en diskurs som fremhever islam som noe voldelig. Grunnen til at valget har falt på å kategorisere disse ytringene under punktet *frykten for å bli erstattet*, er for at sammenlikningen med kreft vil kunne tolkes som syke celler som tar over friske. Kreft er en sykdom som må behandles ved å fjernes, det er en trussel for resten av kroppen.

Det ser altså ut til å finnes en forestilling om at muslimer blir flere på bekostning av andre mennesker. Det er ikke alle aktørene som sier dette i klartekst, og det er ikke alle aktører man kan tillegge denne meningen. Allikevel vil det å ha denne forestillingen kunne tillegges noen av aktørene, basert på deler av eksemplene som er analysert overfor. Det kommer også frem noen kommentarer som i stor grad ikke setter søkelys på hva de mener muslimer gjør, men heller hva parten som ser ut til å bli erstattet av muslimer, innenfor denne diskursen, bør foreta seg.

7.2.2 *Deportasjon*

I fire av de fem kommentarfeltene i datamaterialet, kom det frem ytringer der punktet *deportasjon* kom til syne. Dette gjaldt alle kommentarfeltene som var satt i en europeisk kontekst, og ble ikke funnet under innlegget som omhandlet uttrekningen fra Afghanistan. Noen av kommentarene er tydeligere enn andre når det kommer til hvem det er snakk om å deportere.

Ett av de tydeligere eksemplene på hvem en aktør mener skal være gjenstand for deportasjon finnes i en kommentar som går rett på sak. I denne kommentaren uttrykker aktørene at «alle muslimer må sendes tilbake til Tyrkia» og en oppfordring om at «Europa må våkne opp». Dette kan sees som en oppfordring til politisk handling. Denne kommentaren er eksplisitt på at de som skal sendes tilbake, er «alle muslimer». At det er «Europa» som må «våkne opp» gjør at «Europa» og «alle muslimer» tolkes antagonistisk. Dette viser en forestilling om at «alle muslimer» burde behandles på en egen måte basert på deres religiøse tilhørighet. En måte som er forskjellig fra den «europeere» burde behandles på. Denne aktøren velger også å angi hvor alle muslimer skal sendes, nemlig Tyrkia. Ved å gjøre dette skapes det ekvivalens mellom «alle muslimer» og «Tyrkia». Dette er ikke tilfeldig, da navngivningen av «de andre» i det europeiske samfunnet har utviklet seg gjennom historien. Før samfunnet omtalte mennesker som ble forbundet med å tilhøre islam som muslimer, var et vanlig ord å bruke tyrkere. Dette baserer seg på at muslimer en gang ble forbundet med mennesker som tilhørte det Osmanske riket. Derav kan denne kommentaren tolkes som at muslimer skal sendes tilbake til Tyrkia, skal de sendes tilbake det de kom fra. Begrepene «Tyrkia» og «Europa» er flytende betegnelser. Selv om det ligger i selve ordet «tilbake», at de skal sendes dit de kom fra, vil det være mulig å hevde at Tyrkia brukes som en samlebetegnelse på alle muslimske land. Man kan lese «Europa» som den generelle befolkningen i Europa, eller europeiske styresmakter. Uansett hvilken lesning, skaper aktøren, med denne kommentaren, et antagonistisk skille mellom «Europa» og «alle muslimer» der muslimer ikke hører hjemme. Kommentaren er publisert under ett av innleggene som omhandler drapet på Samuel Paty, og vil da i en intertekstuell kontekst kunne leses til at alle muslimer er som gjerningsmannen i innlegget, voldelige. Denne kommentaren har konnotasjoner til at muslimer er en sikkerhetstrussel, men valget falt på å rette søkelys mot forestillingen om at hvis ikke Europa våkner opp, og ser en forestilt utvikling, så fører det til en annen situasjon enn den som er i dag, og derfor må alle muslimer sendes tilbake.

I et annet eksempel på en kommentar som omtaler deportasjon, er aktøren mer semantisk flertydig ved å ikke bruke begrepet muslimer. I denne kommentaren stiller aktøren spørsmålet om «hvorfør «denne typen» mennesker ikke blir forvist tilbake til deres respektive land». I likhet med den forrige kommentaren viser denne aktøren en forestilling om at en del av befolkningen egentlig hører hjemme der de kommer fra. Til forskjell fra den forrige kommentaren nevner ikke denne kommentaren «muslimer» eksplisitt. Siden den er publisert som under et av innleggene som omhandler mordet på Samuel Paty vil en mulig lesning da være at han mener alle som begår drap. Om aktøren mener dette, skaper det en tvetydighet når ordene «tilbake der de kommer fra» blir brukt. Dette er en klar referanse til at mannen som begikk drapet på Samuel Paty var en muslim. Aktøren er av den oppfatning at mannen bør sendes tilbake fordi han er voldelig. Aktøren mener også at gjerningsmannen har et sted å bli sendt tilbake til, og dermed antyder at mannen ikke egentlig tilhører «her» – altså Frankrike, selv om mannen er fransk statsborger. Det er tvilsomt at samme aktør ville sagt dette om en person som ikke er muslim – en person aktøren hadde sett på som mer fransk, uansett om han var voldelig eller ikke. Det er denne semantiske tvetydigheten som gjør at en kommentar som dette er vanskeligere å tolke isolert. Men den antagonistiske «oss» og «dem»-forestillingen som kommer frem i denne kommentaren vil enkelt kunne leses, spesielt i denne intertekstuelle konteksten, som at dette omhandler muslimer. Om ikke alle muslimer, så i alle fall de som er voldelige. Dette fremmer en forestilling om at muslimer skal eller burde behandles annerledes basert på at de er muslimer. På grunn av kommentarens semantiske tvetydighet vil man kunne tolke kommentaren på flere måter enn dette. Det å ytre seg i form av et spørsmål vil også ha den virkningen av at aktøren kan distansere seg selv fra ytringen. Dette skaper vaghet i hva aktøren selv mener, selv om uttalelser kan tolkes som islamofobisk.

I et tredje eksempel også publisert under et innlegg som omhandler drapet på Samuel Paty mener aktøren at det «ikke er for sent for Europa». Hen mener at det Europa må gjøre er «å lage lover for å få deportert immigranter som tilhører ørkenkulten islam». Dette er en klar oppfordring til at Europa skal diskriminere mot muslimer. Her kan allikevel aktøren, ved å skrive «ørkenkulten islam», hevde at hen ikke mener *alle* muslimer. Allikevel er dette begrepet vagt, samtidig som aktøren beskriver selve islam som en ørkenkult. Dermed er det vanskelig å tolke det som noe annet enn at aktøren mener at immigrantene hen snakker om er mennesker som tilhører islam, og med det alle muslimer.

Det fjerde og siste eksempelet er en rekke med kommentarer som ble publisert i forbindelse med hendelsen på Bislett i 2021. En av aktørene på siden stiller spørsmål ved «hva denne gale mannen gjorde i Norge i utgangspunktet» og at han «skulle vært sendt tilbake forrige gang han utagerte på samme måte». Det skapes ekvivalens mellom «gal» og «mann» ved å beskrive mannen som gal. Det skapes også forskjellighet mellom «mannen» og «Norge» ved å spørre hva han gjorde i Norge i utgangspunktet. For å kunne si noe om denne kommentaren er det viktig å påpeke at gjerningsmannen, som til slutt endte opp som offeret da han ble skutt av Politiet, i denne hendelsen var norsk statsborger. Hvorfor stiller denne aktøren spørsmål ved hvorfor han var i Norge da? I denne hendelsens facebookinnlegg er det rapportert at mannen ropte «Allahu akbar». Et uttrykk ofte forbundet med islam, og rettmessig så. Hvis man da leser denne kommentaren i en intertekstuell kontekst med innlegget, vil det kunne leses som om aktøren mener at gjerningsmannen ikke hørte hjemme i Norge på bakgrunn av at han tilsynelatende var muslim. Aktøren refererer også til at dette var en gjentakende hendelse. Gjerningsmannen ble dømt til psykisk helsevern i 2020 (Sørøy, 2021). Teksten skaper en forskjellighet mellom «mannen» og «Norge» og den står i en intertekstuell kontekst til innlegget, vil en tolkning av denne kommentaren være at hvis gjerningsmannen er muslim, har han ikke samme rettigheter som norske statsborgere når det kommer til psykisk helsevern. Rett etter denne kommentaren, skriver en annen aktør at «vi må fjerne alle disse menneskene», «de tilhører ikke her» og at «de ikke har det bra her». Denne aktøren avslutter deretter med at «alle må ut og vekk». Da den første kommentaren i denne rekken kan leses til at gjerningsmannen er muslim, så er det nærliggende å lese den andre kommentaren med referanse til muslimer. Her bruker denne aktøren ordene «vi» som må gjøre noe med «alle dem» for «de hører ikke til». Dette bidrar til en antagonistisk forestilling mellom «vi» og «dem». Begge disse begrepene opptrer som flytende betegnelser. Én lesning er at «alle dem» er mennesker som utøver vold, da det var dette gjerningsmannen så ut til å ha som hensikt. Det som taler imot denne lesningen, er elementene at å «ikke høre til» og at «de» må «ut og vekk». Det kan være at aktøren mener at gjerningsmannen «ikke hører til» i offentligheten og må «ut og vekk» fra andre mennesker. Det kan også tolkes som et ønske om deportasjon. Det eneste dette da baserer seg på er den intertekstuelle antakelsen om at gjerningsmannen var muslim.

Disse kommentarene viser noen av de forskjellige måtene aktørene på facebooksidene reproducerer forestillinger om at «muslimer» eller «islam» er noe som bør eller må «sendes tilbake». Det bidrar til å fremme et antagonistisk syn på at det er «noe fremmed» som ikke hører

hjemme «her». Det tolkes ofte dithen at Europa er «her», men funnene hadde kanskje vært annerledes hvis datamaterialet var forskjellig. Allikevel er det et faktum at kommentarer som omhandler dette ikke finnes i forbindelse med innlegget som omhandler uttrekningen av Afghanistan, og kommer tilsynelatende frem der det er en europeisk kontekst. Dette er et tegn på at innlegget kommentarene blir publisert i forbindelse med, er utslagsgivende kommentarenes natur. Det er kanskje ikke overraskende siden det ligger i en kommentarers natur å stå i sammenheng med noe annet. Allikevel gir det forfatterne av innleggene på en facebookside en viktig i rolle når det kommer til diskursen som utfolder seg på facebookside. Dette fremkommer spesielt med tanke på et punkt som kommer til syne i spesielt én del av datamaterialet.

7.3 Muslimer som psykisk syke

Under innlegget publisert i forbindelse med hendelsen på Bislett, er det ett tema som blir debattert gjennomgående: psykisk helse. Bakgrunnen for dette er fordi, som nevnt tidligere, at gjerningsmannen omtalt i hendelsen hadde en historie med å bli dømt til tvunget psykisk helsevern. Dette slår ut noe forskjellig i kommentarfeltet. Gjennom dette punktet vil analysen være litt mer overordnet enn tidligere i dette kapitlet. Dette er for å kunne vise hvordan punktet *psykisk helse* kommer til syne i den store diskursen.

En kommentartråd starter med en aktør som uttaler seg om hvordan denne saken blir omtalt. Hen skriver at mennesker som diskuterer denne saken er i stor grad «preget av å omtale hendelsen ut ifra en offerposisjon». Hen mener at deltakere i den offentlige debatten har som mål å si at «dette og liknende angrep ikke har noe med religionen som fremmer fred». Dette er, som vi skal se senere i analysen en vanlig måte å omtale islam på, som fredens religion. Videre mener denne aktøren at «styresmaktene lar seg lure av at dette er en person som er sinnsyk». Med denne kommentaren kritiserer aktøren omtalelsen av denne og liknende hendelser som sier at handlingene er forårsaket av psykisk sykdom. Dette mener hen er en «politisk korrekthet som blir ført frem». Teksten skaper ekvivalens mellom «politisk korrekthet» og «uttalelser som frifinner fredens religion». I denne kommentaren ligger det en insinuering om at det egentlig er «fredens religion», ment sarkastisk, som er grunnen, men at andre debattanter og ledere ikke ønsker å si dette. Aktøren bruker sarkasme som virkemiddel for å få frem dette budskapet. Etter denne kommentaren følger to kommentarer med to forskjellige aktører som kritiserer Ex-Muslims of Norways fremstilling av saken. Disse kommentarene fremkommer senere i

analysen som motstemmer. Etter denne kritikken publiserer Ex-Muslims of Norway selv et svar på disse anklagene. Her svarer Ex-Muslims of Norway at de er klare over at «alle som vil ta livet av tilfeldige ofre på gaten i Allahs navn har problemer med sin psykiske helse». De hevder at dette «ikke er temaet», men at «denne terrorhendelsen er en gjentakende hendelse», og at det samme skjedde et år tidligere er det saken handler om. Her skaper Ex-Muslims of Norway ekvivalens mellom terror og psykisk helse. Det er mulig å lese denne kommentaren som at Ex-Muslims of Norway isolerer voldelige muslimer fra andre ikke-voldelige muslimer. Samtidig skaper teksten ekvivalens mellom «Allahs navn» og «terror». Sammen med denne kommentaren deler organisasjonen en artikkel som omhandler at gjerningsmannen siterte koranen under angrepet. Dette bidrar til å forsterke tekstens ekvivalens mellom «Allahs navn», noe som har med islam å gjøre, og «terror».

Det oppstår en lang diskusjon videre i kommentarfeltet i forbindelse med hendelsen på Bislett. Denne diskusjonen foregår mellom aktører som forsvarer handlingen med at mannen var psykisk syk og aktører som er uenig i at dette er formildende. Allerede har diskusjonen i dette satt omtalelsen av gjerningsmannen som «terrorist» i sammenheng med at han ropte utsagn forbundet med islam. Derfor eksisterer det fra innleggets opprinnelse en ekvivalens mellom terrorisme og islam. Dette bidrar til lesningen av resten av kommentarfeltet. Etter hvert i denne diskusjonen skapes det ekvivalens mellom «islam som tankegods» og «terrorisme», «Manshaus» og «hendelsene på Kongsberg», og at mennesker som har dette «islamske tankegodset» er preget av en «forskrudd ideologi».

Eksempler der islam blir tydelig nevnt i forbindelse med dette temaet er et svar til en aktør som konstaterer at «gjerningsmannen var psykisk syk fordi han var tidligere dømt til tvungent psykisk helsevern». Som svar på denne kommentaren er det en aktør som skriver at «det er den effekten islam har». Her skapes det ekvivalens mellom «islam» og «psykisk helsevern». Denne kommentaren leses som at islam gjør deg psykisk syk. Når man ser på modaliteten i kommentaren, bruker denne aktøren formuleringen «det er det». Det er formulert som fakta uten moderasjon. Under denne kommentaren igjen kommer det et antall kommentarer som uttrykker enighet med dette. I et av svarene på disse kommentarene er det en aktør som kun omtaler «islam» som «en psykisk sykdom». Ekvivalensen mellom «islam» og «psykisk sykdom» samt «psykisk helsevern» bidrar til en representasjon av muslimer som psykisk syke.

Kommentaren som inneholdt punktet «psykisk» forekom i forbindelse med et innlegg som omtalte en mann som viste seg å være psykisk syk. Det ble også nevnt en annen gang under ett av innleggene som omhandlet drapet på Samuel Paty. Dette bidrar til å vise at en forestilling om muslimer som psykisk syke, eller islam som en psykisk sykdom ikke er isolert til en diskurs som omhandler en psykisk syk mann. Når det er sagt er kommentarfeltet i forbindelse med hendelsen på Bislett preget av en hegemonisk diskurs som går ut på hvorvidt denne mannen var psykisk syk eller ikke. Islam og muslimer blir nevnt i fåtallet av disse kommentarene, men konnotasjonen til islam og muslimer ligger der hele tiden da dette følger med innleggets intertekstuelle kontekst. Dette blir også forsterket ved at Ex-Muslims of Norway også ytrer seg i kommentarfeltet, fordi dette bidrar til å sentrere diskursen rundt innleggets budskap. Det er mulig å se at det er en sammenheng mellom innleggets innhold, og kommentarenes innhold.

7.4 Fredens og kjærlighetens religion

En type kommentarer som kommer frem på siden inneholder positive ekvivalenser til islam. På grunn av disse kommentarenes form, samt intertekstuelle kontekst, vil allikevel lesningen av disse i stor grad tolkes i en negativ retning. I forrige delkapittel ble det nevnt at islam ofte er omtalt som fredens og kjærlighetens religion. Det er i denne gruppen kommentarer at dette kommer tydelig frem. Ordene «fred» og «kjærlighet» utgjør dermed punkter.

Et typisk eksempel på en kommentar som inneholder disse ordene finner vi hos en aktør som kun skriver «fredens og kjærlighetens religion». Etter denne teksten følger det en emoji av et ansikt som ruller med øynene. Denne emoji-en, basert på tone, kan uttrykke avsky, men også sarkasme (Emojipedia, 2022). Kommentarens tekst skaper ekvivalens mellom begrepene kjærlighet og fred og begrepet religion. Kommentaren er publisert under det første innlegget som omhandler drapet på Samuel Paty. Siden innlegget referer til islam, vil den intertekstuelle konteksten bidra til en lesning av at begrepet religion refererer til islam. Mens teksten skaper ekvivalens, bidrar emoji-ens sarkastiske karakter til å skape forskjellighet mellom disse fred og kjærlighet, og islam. Beskrivelsen av den intertekstuelle kontekstens innhold, en halshugging begått av en som betegnes i innlegget som en mann med pistol som roper Allahu Akbar, som fredens og kjærlighetens religion vil leses sarkastisk, og forsterker emoji-bruken. Flere kommentarer med mye av det samme innholdet er publisert under alle innleggene bortsett fra innlegget om den franske separatismeloven. Det disse innleggene har til felles er at de referer til hendelser der islam representeres som et aktivt motiv i utøvelse av vold. Dette kan bety at

voldshendelser direkte utført av antatte muslimer bidrar til denne forestillingen om islam som noe forskjellig fra fred og kjærlighet.

Et annet eksempel på et innlegg som er litt mer utfyllende uttaler at det er en «fredens religion, bortsett fra hvis du forlater den eller taler den imot. Bortsett fra det er det en veldig inkluderende og tolerant religion». Kommentaren avsluttes med «Haha». I likhet med emoji-en i det forrige eksempelet lar ikke aktøren det være noe tvil i at dette menes sarkasme, ved å avslutte med et «haha». Dette skaper igjen en forskjellighet mellom fred og religion. Noe som ikke er det samme. Fred og toleranse har klare positive konnotasjoner, og dette bidrar til at religionen i dette tilfellet, som en forskjellighet, får negative konnotasjoner. Når man setter denne kommentaren i en intertekstuell kontekst med innlegget kan en lesning være at det vil gå med dem som kritiserer eller forlater islam som med Samuel Paty. Dette kan implisitt leses som at islam slettes ikke er en fredens religion, og at den ikke er tolerant. Dette viser et syn på at islam er farlig om man taler den imot.

Kommentarer som inneholder positive konnotasjoner til islam som fredens religion, toleranse og kjærlighet på denne måten kommer i formene som er vist i eksempler. Men det finnes også liknende kommentarer der aktørene stiller spørsmål der de hevder at de trodde dette var fredens religion. Det er som er felles med alle er at de ikke nevner islam spesifikt. Men den intertekstuelle konteksten til innlegget, og at kommentarene fremkommer på en side som heter Ex-Muslims of Norway gjør at når man beskriver «religion» på denne måten, leses det som at man mener islam.

7.5 Motstemmer

Til nå er det vist at mye av teksten produsert i innlegg og kommentarfelt på facebookside Ex-Muslims of Norway fører til forskjellige ikke-fordelaktige forestillinger om muslimer. Dette er fordi innleggene i dette utvalget har mye av den samme ikke-fordelaktige karakteren. Men innenfor et hegemoni vil det ofte finnes motstemmer, og disse motstemmene er absolutt til stede i kommentarfeltene.

Der motstemmer oppstår oftest, er i kommentarfeltet i forbindelse med innlegget som er publisert i forbindelse med hendelsen på Bislett. Her prøver mange av aktørene å undergrave innlegget ved å trekke inn flere elementer i den større intertekstuelle konteksten; fra nyhetssaken som er delt av facebookside.

I en av kommentarene er den en aktør som spør Ex-Muslims direkte «hva de vet om den psykiske helsen til gjerningsmannen?». Videre fortetter hen å si «at innlegget har påstått masse om en person som nettopp ble skutt av politiet» og at «dette gjør at Ex-Muslims of Norway oppfattes useriøse». Her ser vi at punktet *psykisk sykdom* bidrar til å fjerne islam fra hendelsen. Det første spørsmålet påpeker at innlegget mangler kunnskap om dette. Det skapes også ekvivalens mellom denne uvitenheten og Ex-Muslims of Norway ved påpekingen av at de påstår noe de ikke har kunnskap om. Denne ekvivalensen skaper igjen grunnlaget for resultatet som er ekvivalens mellom Ex-Muslims of Norway og useriøsitet. Dette innlegget kommer ikke med noe direkte forsvar av negative forestillinger om muslimer, men sår tvil om innleggets saklighet på bakgrunn av mangel på kunnskap om den større intertekstuelle konteksten; hva ellers som er rapportert om denne hendelsen.

Det samme kommer frem i en kommentar som følger like etter. En direkte henvendelse til Ex-Muslims of Norway om at «de ødelegger for seg selv» ved at de «ikke bidrar med mer saklighet» og at «de må følge med i nyhetsbildet». Videre skriver aktøren at «det er tydelig at dette er et menneske som er sykt» og at «det ikke er en terrorist». Dette innlegget kommer til slutt med en anbefaling om at «Ex-Muslims of Norway bør moderere seg», og at dette innlegget «kun vil appellere til få høyreekstreme». Aktøren i dette innlegget bidrar til å skape et skille mellom Ex-Muslims of Norway og saklighet, samt mangel på kunnskap ved å ikke følge med i nyhetsbildet. Det oppstår også et skille mellom Ex-Muslims of Norway og moderasjon, som igjen bidrar til en ekvivalens til høyreekstremisme. Ekvivalensen mellom gjerningsmannen og sykdom bidrar til å trekke islam ut av saken. Nodalpunktet i denne saken er *psykisk sykdom* da kommentaren er en kritikk av Ex-Muslims of Norways formidling av dette temaet. Dette motsvaret og motsvaret i forrige avsnitt bidrar til å svekke gyldigheten til forestillingen om islam som vold ved å påpeke andre årsaker til volden beskrevet i den kritiske hendelsen.

I en annen kommentar, også publisert i forbindelse med hendelsen på Bislett, er det en aktør som skriver at «hen selv er muslim» og at «islam er fred» og «ikke en religion som dreper». Videre kommer aktøren med en anbefaling om å «lese koranen for å finne svarene». Selv om det ikke er mulig å vite om denne personen er muslim eller ikke, bidrar aktørens bekjennelse som muslim til at uttalelsene hans om islam ikke leses sarkastisk. Her skapes det ekvivalens mellom «islam» og «fred», og det skapes et skille mellom «islam» og «drap», les vold. Det skapes også ekvivalens mellom «koranen» og «sannhet», stedet der man kan finne svarene.

Fraværet sarkasme hos kommentarer som skaper ekvivalens mellom «islam» og «fred» bidrar til at man leser denne kommentaren som et motsvar til den hegemoniske diskursen i kommentarfeltet. Her fremkommer det en forestilling om islam som fredelig – ikke voldelig.

7.6 Utelatelser fra analysen

På grunn av oppgavens omfang ble det ikke mulig å inkludere alle nodalpunkter, flytende betegnere og artikuleringer funnet i datamaterialet. Det som ble utelatt var kommentarer som omhandlet likestilling mellom menn og kvinner, ytringer om muslimer og mat, kommentarer som fremmet en forestilling om at islam er noe som tilhører i middelalderen og generelle hatefulle ytringer av særegen karakter som fremkom én eller to ganger. Alle kommentarer som ikke fremmet en klar forestilling om islam, ble også utelatt fordi de ikke ville bidra til å svare på forskningsspørsmålet. Mange av kommentarene uttrykte enighet med kommentarer som er inkludert i analysen. De aller fleste av disse er utelatt.

Forestillinger om islam som var ventet å finne i de deduktive periodene av arbeidet, men som ikke ble funnet var forestillinger basert på Eurabia-teorien. Siden facebook-siden Ex-Muslims of Norway er administrert av selverklærte frafalne var det også ventet å finne en del kommentarer om apostasi, men dette ble ikke funnet. Der det var mulig å lese inn apostasi omtalte kommentaren kun vantro, eller ikke-troende. Elementet av apostasi ble kun funnet i en av kommentarene som ble analysert i kapittel

8 Diskusjon

Analysekapitlet har gitt svar på forskningsspørsmål nr. 1: på hvilke måter konstrueres forestillinger om muslimer og islam på facebookside Ex-Muslims of Norway? I dette kapitlet vil jeg svare på forskningsspørsmål 2: i hvilken grad er det riktig å kalle deler av innholdet på facebookside islamofobisk? Kapitlet vil også ta for seg oppgavens overordnede problemstilling: Hvor går grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk? Før drøftingen er det interessant å se nærmere på funksjonen tekstene i innlegg og kommentarfelt på facebookside får. Fordi analysen er detaljert, og i seg selv synliggjør hvordan forestillinger om muslimer og islam konstrueres, vil ikke diskusjonen ta for seg hver eneste tekst i datamaterialet, men komme med eksempler der det er formålstjenlig. Målet er å løfte diskusjonen og se datamaterialet i en større sammenheng. Det finnes også et skille mellom innlegg og kommentarer, ved at innleggene er produsert av Ex-Muslims of Norway, dermed av eksmuslimer, og kommentarene er produsert av mennesker hvis religiøs status er ukjent. Derfor vil jeg diskutere disse hver for seg, selv om kommentarene ikke kan, som i analysen, bli diskutert uten å ta hensyn til innleggene. I kapitlets første deler vil kommentarene være i fokus, og deretter vil jeg diskutere innleggene.

8.1 Sosial konstruksjon av muslimer og islam

Diskursanalyse av innleggene og kommentarene har tydelig vist hvordan forestillingene om muslimer og islam konstrueres i et sosiale medier. I analysen fremlegges måten aktørene skaper ekvivalenser og forskjellighet mellom punkter, og dermed gir dem bestemte betydninger. Ved at diskusjonen foregår på en facebookside med navnet Ex-Muslims of Norway som også gir en utførlig beskrivelse om hvem og hva siden er laget for, vil mange av punktene som karakteriseres som flytende betegnere i større grad være fastsatt gjennom sidens innholdsbeskrivelse. Flytende betegnere er punkter hvis meninger kan tolkes på flere måter. Disse fastsettes i større grad på denne facebookside enn i en polemisk diskusjon som foregår gjennom tradisjonelle mediekkanaler, som for eksempel aviser. Dette skjer fordi en facebookside på mange måter vil være et enkelt sted å finne den intertekstuelle konteksten, på grunn av det facebookside naturlige avgrensning. Hvis konteksten ligger utenfor denne siden, altså i for eksempel nyhetssaker som deles, vises dette i form av lenker som er lett tilgjengelige. I en tradisjonell mediediskurs vil ikke diskursens aktører forvente å kunne komme til noen direkte enighet. Derimot er det lettere å oppfatte overenstemmelse i et kommentarfelt på Facebook

gjennom kommentarer som uttrykker enighet med hvilken fastsettelse punktene i teksten har fått. Dette forekommer enten i gjentakelse av vanlige forestillinger om islam og muslimer, eller uttrykt enighet med forfatteren av innlegget eller de foregående kommentarene. På grunn av denne direkte formen for gruppekommunikasjon mellom mennesker som ikke kjenner hverandre, vil det være muligheter for at det skapes en annen hegemonisk virkelighet enn hva som eksisterer utenfor gruppen. Gjennom analysen av datamaterialet er det tydelig at en overvekt av tekster som fremmer forestillinger om islam og muslimer er negative. Som nevnt bidrar ikke motsvarene til å fremme positive forestillinger. Dette gjør at det blir en ensidig fremstilling av muslimer og islam som noe negativt. De 42 492 som følger siden vil være eksponert for disse innleggene og kommentarfeltene når de bruker Facebook. Det er ikke mulig ut ifra denne oppgaven å si i hvor stor grad dette påvirker hver enkelte følgers oppfatning av islam og muslimer, men det er mulig å si at facebooksidens fremmer et rom og en aksept for negative uttalelser om muslimer. Facebooksiden Ex-Muslims of Norway viser et omfattende fellesskap av aktører som mener det samme. Dette er i tråd med hva diskursteorien sier om kampen om hegemoniet, at når en hegemonisk intervensjon vinnes blir punktet som omtales eller diskutert en tydeligere fastsetting.

Gjennom analysen er det mulig å se at forestillingene, altså virkelighetsbildet, av islam og muslimer allerede begynner med det offentlige innlegget publisert av Ex-Muslims of Norway. Allerede i innleggene fastsettes mange av punktene i diskursen, i «fiskenetten» som Winther-Jørgensen og Phillips omtaler det som. Hvis vi ser på innlegget om separatismeloven i Frankrike, kan vi allerede gjennom analysen se at ordene «fransk» og «utenlandsk» har en antagonistisk relasjon, hvor «fransk» er det trygge og kjente, mens «utenlandsk» er det utrygge og truende. Det er *teksten* som skaper denne relasjonen. Teksten skaper en forestilling om hva islam og muslimer er. Gjennomgående i kommentarfeltet opprettholdes fastsettelsene av punktenes betydninger slik de ble etablert i innleggets tekst. Det er ikke dermed sagt at det er denne virkeligheten som hadde blitt regjerende i kommentarfeltet. Det finnes helt sikkert kommentarfelt hvor de aller fleste aktørene er uenige med forfatteren av innlegget, og da får punktene en annen fastsettelse i diskusjonen i kommentarfeltet. Selv om det er én og annen stemme som tar til orde for en annen virkelighet vil disse stemmene tape den hegemoniske intervensjonen fordi de ikke er mange nok, eller fordi de etterspør en mer nyansert debatt som oppfattes som mindre tydelig for leserne. Når det er en gjennomgående enighet om at islam eller muslimer er noe negativt vil det skape virkeligheten om islam og muslimer på denne

facebookside. Det er ikke mulig å si at kommentarfeltenes videreføring av punktenes fastsettelse er påvirket av det offisielle facebookinnlegget. *Hvordan* meningene til facebooksidens aktører dannes vil ikke en diskursanalyse kunne svare på. En slik analyse vil kun gi svar på hvordan *teksten* skaper en hegemonisk virkelighet innenfor den gitte diskursen. Innenfor denne diskursen går den hegemoniske seieren til en virkelighet om at muslimer og islam er noe negativt. Kan denne diskursen kalles islamofobisk, eller er denne negative enigheten preget av legitim kritikk? Først må vi se på den analysen opp mot hvordan den akademiske litteraturen definerer islamofobi.

8.2 En islamofobisk diskurs?

Kapittel 3 *Islamofobi – et problematisk begrep* konkluderte med at selv om islamofobi er et omstridt og problematisk begrep, så er det et godt, etablert begrep å bruke for å beskrive antimuslimske holdninger. Ved å ha et avklart forhold til begrepet vil det nå være mulig å se på i hvilken grad det er riktig å kalle enkelte av ytringene på facebookside Ex-Muslims of Norway islamofobiske. Analysen viser i seg selv hvordan forestillingene om islam og muslimer konstrueres. Nå ønsker jeg å løfte diskusjonen til et mer overordnet nivå. Gjennom definisjonen fra Runnymede-stiftelsen vektlegges islamofobi som lukkede syn på islam. Definisjonen består av åtte punkter med forskjellige lukkede syn på islam. Lukkede syn som er forutinntatte og essensialistiske. Det er enkelt å si at et essensialistisk syn på islam, for eksempel en ytring som lyder «Alle muslimer er...» vil være islamofobiske. Men er det egentlig så enkelt?

Her vil jeg bruke et eksempel fra kapittel 7.2.1 *Islam er som kreft*. I analysekapitlet presenteres en tegning av en muslimsk familie som først ble ønsket velkommen til Sverige, og så brente ned huset som representerte Sverige. Jeg bruker denne tegningen som eksempel for å se på de forskjellige definisjonene av islamofobi, gitt i kapittel 3. Gjennom denne tegningen kommer forestillingen om at alle innvandrere er muslimer til syne, skildret i kapittel 2.2 om at innvandrere blir definert ut ifra religion fremfor etnisitet. Dette ser vi på tegningen ved at det står «immigrants» på kofferten og at familien har på seg tradisjonelle muslimske klær. Denne tegningen viser en generaliserende forestilling om at muslimer er voldelige, og at muslimer ødelegger områder de utvandrer til og ikke setter pris på gjestfriheten de blir vist i Vesten. Hvis man legger Runnymede-definisjonen til grunn vil dette kunne defineres som en islamofobisk ytring, fordi det bildet representerer alle som innvandrer til Sverige som muslimer, og at de ødelegger hele Sverige etter de blir ønsket velkommen. Punkt IV, som er et eksempel på et

lukket syn på islam fra Runnymede-rapporten, vil favne denne tegningen. «Islam is seen as violent, aggressive, threatening, supportive of terrorism, engaged in a ‘clash of civilizations’» (The Runnymede Trust, 1997, s. 2). Tegningen viser to elementer fra Huntingtons *Clash of Civilizations*: Vesten og islam. Den indikerer at det ikke er overensstemmelse mellom Vesten og islam, og at de to ikke kan eksistere sammen. Dette bidrar til en forestilling om at islam er noe som står i kontrast til Europa, noe som ikke hører hjemme der. Dette reproducerer forestillingen om at muslimer og islam ikke passer inn i et vestlig samfunn. Dette passer godt inn i Gardells definisjon av islamofobi. Islamfobi som en praksis vises gjennom denne tegningen, skal vi være enige med Gardells definisjon som inkluderer «[...] reproduserte fordommer og aversjoner [...] som angriper, ekskluderer eller diskriminerer mennesker på bakgrunn av at de er eller antas å være muslimer og assosieres med islam» (Gardell, 2011, s. 16). Tegningen viser at den muslimske familien brenner ned huset til svensken, som i overført betydning tolkes som landet Sverige. Dette bidrar til å reproducere fordommen om at muslimen er voldelig fordi hen er muslim. Larsson og Sander legger mer vekt på praksis fremfor teori i deres definisjon, i likhet med Gardell. Men her vektlegges utfallet av islamofobisk oppførsel. For en påminnelse fra kapittel 3 lyder Larssons og Sanders definisjon om islamofobi slik: «Any action or behavior (verbal or physical) towards an individual or artefact which the actor believes to be or experiences as Muslim/Islamic (or in a positive way associated with Islam/Muslims) and which is based in, or is an expression of, fear, hostility and/or hatred of Islam as a religious cultural system and the carriers of that system, namely Muslims» (Larsson & Sander, 2015, s. 15). Det er klart at tegningen av den muslimske familien faller under siste del av denne definisjonen, altså at det er et uttrykk for redsel for eller en fiendtlig holdning mot islam. Her må det påpekes at dette gjelder hvis dette kommer fra en person som ikke er muslim. I et annet tilfelle kunne denne tegningen bli publisert av en terrorist som mente dette som en advarsel, men det er ikke slik dette bildet oppfattes i dette kommentarfeltet. *Måten* denne forestillingen presenteres vil muligens være i uoverensstemmelse med den første delen av Larssons og Sanders definisjon av islamofobi. Er det å publisere dette bildet en handling eller oppførsel mot et individ som antas å være muslim? Det eneste man kan si er at den fremstiller muslimer på en bestemt måte, men den er ikke nødvendigvis rettet mot muslimer. Hvis dette er en handling som ikke er rettet mot muslimer, vil den da ikke være islamofobi, ifølge Larssons og Sanders definisjon. Men Larssons og Sanders definisjon er å rette søkelyset mot effekten av menneskelig oppførsel, derfor kan man argumentere for at det ikke er relevant hvem ytringen er rettet mot.

På en annen side ser man at mange islamofobiske ytringer oppfordrer til handling. For eksempel å stenge muslimer ute av samfunnet, som vi ser i kommentarene som omhandler deportasjon. Derfor vil man kunne si at tegningen av den muslimske familien i Sverige oppfordrer til at muslimer ikke skal eksistere i Sverige, og *da* vil ytringen til slutt være rettet mot muslimer. Denne tegningen er en reproduksjon av et lukket syn på islam som omhandler islam som vold, og er med på å forsterke denne holdningen. I ytterste konsekvens kan tegningen bidra til at andre mennesker, med dette synet på muslimer, handler eller oppfører seg mot muslimer på en måte som defineres av Larsson og Sanders som islamofobi. Derfor er det kanskje ikke så viktig hvem oppførselen er rettet mot, heller hva den inneholder, som Runnymede-definisjonen gjør. Bangstads definisjon handler om den samme forutinntatte holdningen som også diskuteres av Gardell, Larsson og Sander, samt vektleggelsen av at islamofobiske holdninger bidrar til diskriminering av muslimer. Diskriminering er også gjennomgående i Runnymede-rapportens liste over lukkede syn på islam. Muslimer *er* noe annet. Det er denne diskrimineringen som til syvende og sist er grunnen til at negative holdninger mot islam er et problem i et samfunn der muslimer og mennesker med andre religiøse syn og sekulære skal leve sammen. Dette er et problem innad i en ikke-muslimsk stat fordi muslimer blir sett på som annerledes enn resten av befolkningen.

Som denne oppgaven har vist, er forestillingene som konstrueres på facebookside Ex-Muslims of Norway er i stor grad med på å konstruere en forestilling om muslimer som annerledes. En del av kommentarene går så langt som å si at «de» må ut, altså at muslimer må ut av det vestlige samfunnet. Kommentarer som dette bidrar til forestillingen om islam som religion er et problem, og at alle som følger islam er en del av problemet. Gjennom ekvivalens- og forskjellighetskjeder skaper store deler av tekstene i datamaterialet en forskjellighet mellom islam og muslimer på den ene siden, og Vesten på den andre. Ett av datamaterialets tydelige eksempler på dette er tegningen av en islamsk trojansk hest som er på vei inn gjennom muren inn til Vesten, fremlagt i kapittel 6.1.1 om muslimer som potensielt farlige. Forestillingene som omhandler at man aldri *egentlig* kan stole på en muslim er reproduksjoner av kjent islamofobi, nemlig at muslimer er scheming, at de lusker rundt i samfunnet og ikke viser hvem de *egentlig* er. Hvis man forsterker forestillingen om at muslimer alltid vil planlegge noe bak ryggen din, vil ikke muslimer i et vestlig eller et globalt samfunn slippe unna mistanken om at de alltid vil Vesten noe vondt. Jeg bruker Vesten, som ofte forbindes med Europa og Nord-Amerika, samt Australia og New Zealand, som begrep her for å fremheve det antagonistiske forholdet

mennesker med islamofobiske holdninger har mellom seg selv og islam og muslimer. Reproduksjonen av dette antagonistiske forholdet vil, hos mennesker som innehar disse holdningene, hindre at muslimer kan bli helt innenfor i samfunnet i stater der muslimer er en minoritet. De vil alltid være «de andre». Ved å så tvil om islam og muslimers motivasjon, vil man alltid holde religionen og dem som tilhører den på en armlengdes avstand. Noen vil kanskje kunne hevde at dette ikke er farlig i seg selv. De vil kanskje hevde at det å kritisere islam er en rett, og at det er viktig. Diskusjonen om kritikk av islam får vente til neste delkapittel, men å si at bildet av den trojanske hesten som islam vil jeg hevde ikke er ment som kritikk av islam, men en formidling av en fordomsfull holdning om at det er et antagonistisk forhold mellom hva orientalistene ville kalt «oss» og «dem». Dermed vil jeg påstå at forestillingen om islam som en trojansk hest vil falle under en islamofobisk forestilling. Den er med på å underbygge forskjellige islamofobiske holdninger som for eksempel at islam er vold og at muslimer er scheming. Denne tegningen, i motsetning til mange andre kommentarer, er ganske utvetydelig. Med samme argumentasjon vil kommentarene som omhandler deportasjon være klassifisert som islamofobi. Det er viktig å påpeke at dette gjelder kommentarer som skiller ut muslimer som objekter for deportasjon, hvor også dette kan leses i en intertekstuell kontekst. Det vil si at en kommentar er xenofobisk, altså inneholder negative holdninger mot fremmede, hvis den formidler at alle innvandrere må sendes ut av landet. Men når innvandrene er alle som har på seg hijab, for eksempel, går det over grensen til å være islamofobisk.

Som vist vil den intertekstuelle konteksten kommentarene på facebookside *Ex-Muslims of Norway* er skrevet i, bidra til at leseren tolker punktet «de» som muslimer, som vist i analysekapittel 7.2.2 som omhandler deportasjon. Gjennom kommentarer som disse blir det ikke bare konstruert et bilde av at det er forskjell på muslimer og andre mennesker, men disse kommentarene er kanskje enda mer alvorlige. I den første kommentaren i kapitlet om deportasjon er aktøren tydelig på at det er muslimer som skal sendes tilbake til Tyrkia. Her ser vi den historiske referansen, nevnt i det østerrikske eksempelet i kapittel 2.2, til at Tyrkia var en trussel. Gjennom denne kommentaren ser vi at gamle fordommer og holdninger fremdeles reproduseres, og det samme skjer med de andre nyere fordommene og holdningene. Så lenge det finnes mennesker som reproduserer disse, vil de fremdeles eksistere.

Kapittel 6.4 viser hvordan det skapes en forestilling om at islam ikke er fredens og kjærlighetens religion ved å sarkastisk antyde at den er det. Som beskrevet i kapittel 3.5, er denne type

sarkasme ment for å ufarliggjøre og avvæpne islamofobiske ytringer. Det er leseren av teksten som tolker dette, og som Dyrendal og Emberland skriver er det de innvidde budskapet er ment for. De innvidde i denne sammenhengen vil da være personer som allerede forbinder islam og muslimer med noe som ikke hører hjemme i deres samfunn. Likevel vil jeg argumentere for at det, i alle fall i eksemplene om islam som fredens og kjærlighetens religion i dette datamaterialet, ikke kun vil være de innvidde som vil forstå hva dette betyr. Når man leser innlegget kommentaren er skrevet i sammenheng til, vil jeg påstå at leseren ganske naturlig vil oppfatte kommentaren sarkastisk. Ved at innleggene allerede skaper en forskjell mellom islam og det som er sett på som vestlige verdier, vil kommentarene under bli lest i lys av dette, altså intertekstuell. Derfor vil man ikke tolke en kommentar som sier «fredens og kjærlighetens religion» som at islam faktisk er fredens og kjærlighetens religion. Dette er viktig, for når en slik kommentar er en *reproduksjon* av antimuslimske holdninger for dem som er innvidde, vil den være en *produksjon* av slike holdninger for folk som er uinnvidde. Selv om teksten i seg selv ikke er islamofobisk og aktøren kan si at det ikke var ment slik, vil en leser, ut ifra den intertekstuelle konteksten, tolke dette som at islam er alt annet enn fredens og kjærlighetens religion. Derfor vil jeg argumentere for at disse kommentarene er islamofobiske. Så selv om humor og sarkasme er avvæpnende, er det allikevel et potent virkemiddel som virker som en tilslørt måte å formidle islamofobiske holdninger på. Hvis denne kommentaren sees i lys av Runnymede-rapportens beskrivelse av lukkede syn på islam, vil den kanskje ikke umiddelbart bli gjenkjent som en islamofobisk ytring, men etter hva jeg har argumentert for gjennom dette avsnittet sier den noe om *hva islam er*. Og hva islam *er*, i dette tilfellet, er ganske tydelig det motsatte som hva som er skrevet. Derfor vil det klart være mulig at denne type kommentarer er både lukkede og deterministiske syn på islam, og dermed vil kunne gjenkjennes som islamofobi. Det er verdt å merke seg at et eksempel som er likt eksemplene om islam som fredens og kjærlighetens religion, bare uten sarkasmen, er kommentarene som likestiller islam med kreft. Funksjonene til denne ekvivalensen kommer klart frem i analysekapittel 7.2.1. Her er det mulig å argumentere likt som «fredens og kjærlighetens religion»-eksempelet, hvis man utelukker sarkasme som virkemiddel.

Kommentarfeltene i dette datamaterialet blir skrevet i sammenheng med innleggene som publiseres av Ex-Muslims of Norway. Ved at disse innleggene eksisterer, eksisterer også kommentarene. Disse innleggene er i stor grad ikke egenproduserte meninger eller saker om islam, bortsett fra kapittel 6.3 *Innlegg 2 om drapet på Samuel Paty*. Dette er fordi utvalget er

basert på kriteriet om at innlegget må ha vært publisert i sammenheng med én av fire utvalgte kritiske hendelser. Innlegget uttrykker at halshuggingen av den franske læreren er problemet med islam. Dette kan sees på som en konstruktiv kritikk, der et konkret problem, halshuggingen av en lærer, blir adressert, men innlegget er bare delvis konkret. Det er konkret på *hva* som er problemet, men ikke hva det er et problem *med*. Ved å si generalisere hva det er problemer *med* vil denne meningen oppleves som islamofobisk. Halshugging er altså et problem med *hele* islam og alt det innebefatter. Ved at dette da er problem med hele religionen er det lett å trekke slutningen at dette ikke bare gjelder islam som religion, men også alle muslimer. Når man da ikke har nyansert dette med å ikke engang si at det er «et problem med *deler* av islam» vil dette skape en forestilling om at alle muslimer er potensielt farlige. Dette innlegget, som også er vedlagt én av Muhammed-karikaturene, danner grunnlaget for den videre debatten i kommentarfeltet.

Innlegget som er trukket frem i forrige avsnitt er publisert av folk som anser seg å være frafalne muslimer.. Hvis en muslim faller fra troen i voksen alder, vil, ifølge Zuckerberg, dette være karakterisert som en dyp, transformativ frafallenhet, som beskrevet i kapittel 1.3. Dette er mennesker som tar helt avstand fra religion, kanskje på grunn av opplevelser de tidligere har hatt med religion. Det som også kan karakterisere dem, er at de har mistet mye av sitt sosiale nettverk i forbindelse med bruddet med islam. Dette fører til at eksmuslimer ofte blir kritikere av islam og muslimer, i tillegg til at de ofte blir møtt med uvitenhet av andre. Et annet perspektiv på grunnene til at noen er uttalte kritikere av deres tidligere religion, er at de bor i et samfunn der de kanskje, på grunn av utseende, blir antatt å være muslimer. Derfor er det i større grad viktig for dem å være tydelige kritikere av islam, for å ta en mer aktiv avstand. Eksempelet med Muhammed-karikaturen viser at Ex-Muslims of Norway tydelig tar avstand fra islam. Dette gjør de spesielt ved å publisere karikaturtegningen som har vært et objekt for diskusjonen rundt ytringsfrihet og hva man kan si om islam. Ved å publisere denne tegningen vil jeg si at Ex-Muslims of Norway sier at de ikke er bundet til konvensjonelle holdninger om hva man egentlig kan og ikke kan si om islam. Om publiseringen av denne tegningen er et uttrykk for islamofobi eller ikke vil være opp til hva man kommuniserer. Jeg publiserer den samme tegningen i denne oppgaven, for jeg mener det er viktig å vite *hva* man analyserer når man skal analysere den i akademisk sammenheng. Mitt mål er ikke å fornærme noen. Det vites heller ikke om Ex-Muslims of Norway heller har som mål å fornærme noen, men tegningen publiseres uten så mye sammenheng med innleggets tekst. Jeg vil si dette kan tolkes som et uttrykk for at Ex-

Muslims of Norway vil stadfeste at de lever i et samfunn hvor ytringsfrihet er viktig, selv om mange oppfatter at å publisere en slik tegning går imot islam som religion. Innlegget, tegningen og teksten til sammen, vil oppfattes som islamofobisk fordi den likestiller all islam med noe som er voldelig. Når det kommer til de andre fire innleggene, som egentlig er videreformidlinger og oppsummeringer av nyhetssaker, er det disse har til felles at det kun rettes søkelys mot negative hendelser i forbindelse med islam. Det kan være at de kritiske hendelsene utvalget er basert på har gjort at disse hendelsene er negative nyheter, siden det er det som ofte selger i media. Likevel er en formidling av nyhetssaker som Ex-Muslims of Norway gjør her meningsskapende. Vi kan tydelig se på hvordan man definerer de forskjellige punktene i diskursens fiskebrett bestående av punkter som får mening gjennom forholdet mellom hverandre.

Disse innleggene er et godt eksempel på hvordan det oppstår et sosiale-nyheter-gap. Måten nyhetene er fremstilt på er for dem som følger med på facebook siden Ex-Muslims of Norway. Når disse nyhetene leses av mennesker preget av en «nyhetene finner meg»-oppfattelse, vil kanskje Ex-Muslims være en av deres hovedkilder til nyheter. Gjennom fellesskapet som denne facebook siden tilbyr, vil enkelte tilhengere kanskje ha en oppfatning om at det som av nyheter der er nok til å holde seg oppdaterte. Når disse aktørene slutter å søke opp nyheter og informasjon andre steder, vil måten Ex-Muslims of Norway formidler nyhetssaker på være avgjørende for enkelte menneskers oppfatning av islam. I tillegg til dette vil det legge grunnlaget for hvordan aktørene føler de kan uttale seg i kommentarfeltet. Hadde disse innleggene i større grad vært en mer reflektert kommentar til saken der organisasjonen definerte hvilke deler av islam de er uenige med, ville innleggenes funksjon kanskje ikke vært med på å legge til rette for en videre islamofobisk diskurs. Selv om dette bare er hypotetisk, vil jeg argumentere for at disse oppsummeringene av nyhetssaken ikke bidrar til noe konstruktivt annet enn at medlemmene i Ex-Muslims of Norway får frem en «Se, hva var det vi sa»-argumentasjon, som igjen leder til islamofobiske forestillinger om islam som gjenspeiles og utbroderes i innleggenes kommentarfelt. Ved at aktører får tilgang på disse nyhetene gjennom å generell bruk av sosiale medier, og at de leser andres aktørers meninger om det, kan lede til negative konsekvenser for demokratiet, som beskrevet av Gil de Zúñiga et al i kapittel 2.3.1. Muslimer kan i ytterste konsekvens bli sett på som mindre verdt gjennom enkelte av forestillingene som kommer frem på siden. Noen vil kanskje hevde at åpenhet rundt meninger er bedre enn at de lever i skjul. Denne åpenheten bidrar sosiale medier til, men det fører også

til at mennesker med like meninger finner hverandre og skaper en sterkere virkelighet rundt sine forestillinger.

Når man snakker om hvorvidt det er riktig å kalle noe islamofobisk eller ikke, dukker et annet spørsmål ganske fort opp. Hvorfor er det viktig, eller i det hele tatt et poeng å vite hva som er islamofobi og hva som ikke er det? For det første, hvis man skal bruke begrepet, er det viktig å være tydelig på hva man mener med det. Å gjenkjenne islamofobi er viktig fordi vi har sett at i ytterste konsekvens kan antimuslimske holdninger føre til at muslimer, eller mennesker som støtter muslimer, kommer til skade. Breivik holdt mange nå vanlige islamofobiske holdninger. Jeg sier ikke at man kunne hindret angrepene i 2011 ved å kjenne igjen islamofobi, men kunnskap om disse holdningene er nødvendig for å kunne føre en diskusjon om det. Det er også viktig å påpeke at de aller færreste som innehar islamofobiske holdninger vil handle på det. Siden Breiviks forståelse av virkeligheten var motivasjonen bak angrepene hans, vil man kunne si at disse angrepene ikke hadde skjedd med mindre forestillinger som disse ikke hadde eksistert. Gjenkjennelsen av islamofobiske forestillinger er også viktig for å avdekke visse holdninger i samfunnet som ikke nødvendigvis direkte kan føre til fysisk skade. En forestilling om at muslimer er mindre verdt, eller at de ikke hører hjemme kan ikke eksistere uten at man først tenker at muslimer er annerledes enn resten av befolkningen. Dette er et viktig argument, spesielt når det kommer til kommentarene som omhandler deportasjon i kapittel 7.2.2. Holdninger om at muslimer ikke skal ha samme rettigheter som resten av medlemmene i et samfunn, på bakgrunn av at de er eller blir oppfattet som muslimer, vil jeg, med definisjonene av islamofobi brukt i denne oppgaven, kategorisere som islamofobi. Dette kan i ytterste Dette leder meg til én av utfordringene med islamofobibegrepet.

Når jeg nå argumenterer for at det er viktig å vite hva som er islamofobi og ikke, oppstår utfordringer som gjør at begrepet blir unyttig. Ofte vil mennesker som kommer med islamofobiske ytringer hevde at det er kritikk av islam som religion og at islamofobi er et begrep som urettmessig blir tildelt dem som kritiserer islam. Hvis oppfatningen om at islamofobibegrepet brukes til å sensurere islamkritiske stemmer, vil begrepet bli unyttig. Men det betyr ikke at man skal slutte å bruke begrepet, for jeg mener det er et godt, innarbeidet begrep som kan hjelpe med å skille mellom legitim kritikk og hat. Ved å kunne si at diskursen på facebookside Ex-Muslims of Norway er islamofobisk, oppnår jeg kun én ting: nemlig å si at den fremmer noen bestemte og generaliserende forestillinger om muslimer. Problemet jeg

støter på ved å si dette, er at mennesker som motsetter seg begrepet, ikke vil anerkjenne at det de bedriver er islamofobi, men religionskritikk. Ved å stå inne for, og det gjør jeg, å klassifisere diskursen på facebooksidene i stor grad som islamofobisk, kritiserer jeg aktørene på siden uten å være hverken konstruktiv eller fremme forståelse. Jeg skylder diskusjonen om begrepet islamofobi å gå forbi dette. Derfor er det nå på tide å se på oppgavens problemstilling: Hvor går grensen mellom islamofobi og legitim kritikk av islam som religion?

8.3 Islamofobi eller legitim religionskritikk?

Jeg tør påstå at veldig få av funnene i datamaterialet i denne oppgaven kan beskrives som legitim religionskritikk. Selv om kommentarene som kom frem i datamaterialet er forestillinger om islam og muslimer, ville forestillinger om enkelte muslimer, og noen deler av islam, det vil si nyanserte og spesifikke forestillinger, også kommet med i utvalget. Derfor er det ikke slik at kommentarer som kunne blitt kalt legitim religionskritikk ikke er tatt med. Derfor må denne oppgavens problemstilling, hvor grensen går mellom islamofobi og religionskritikk, besvares ved å se på hva kommentarene i datamaterialet mangler. Etter det er gjort, vil jeg rette søkelyset mot innleggene, den eneste delen av datamaterialet som sikkert er forfattet av eksmuslimer, for å se på om grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk flyttes fordi de nettopp er eksmuslimer. Målet med den følgende diskusjonen er ikke nødvendigvis å finne ut *hvor* det klare skillet går før legitim religionskritikk bikker over til islamofobi, men å bidra med noen verktøy for å kunne skille de to.

I kapittel 1.4, ble det etablert at legitim religionskritikk i alle fall må ha som mål å bedre noe. Her er *målet* med kritikken viktig, som kan hjelpe å gi svar på hvor grensen går mellom islamofobi og religionskritikk. I et innlegg eller kommentarfelt på Facebook vil dette målet finnes i teksten eller ev. bildet som publiseres. Spørsmålet blir da: hva kan et kriterium for en ytring være, som gjør det til legitim religionskritikk? Hvis vi legger til grunn at målet med en ytring eller kritikk er til for å endre noe til det bedre, vil hva som legges i en bedring være opp til den som ytrer noe, eller den som leser ytringen. Så, når man leser en ytring som sier at «alle muslimer må ut» kan målet til aktøren bak ytringen være at hen synes at samfunnet blir bedre om alle muslimer sendes «ut». Dette vil si at å «endre noe til det bedre» er subjektivt, og vil ende opp med å bli et nytteløst argument for å si om noe er legitim religionskritikk. Derfor må vi se etter andre funksjoner i en tekst. Gjennom å se på hva som mangler i kommentarfeltet på facebooksidene Ex-Muslims of Norway, som jeg allerede argumenterer for at faller under

kategorien islamofobi, kan vi, om mulig, finne et svar. Lövheim og Stenmark skriver at det som kjennetegner en konstruktiv og suksessfull kritikk, er selvkritikk og ydmykhet. Dette er noe jeg ikke har klart å finne i datamaterialet. Det får diskursen til å virke som den konstruktive og suksessrike kritikkens motpol: arrogant og polariserende, som Lövheim og Stenmark påpeker. Her kommer problemene med den offentlige diskusjon på sosiale medier til syne. Selv om et innlegg med tilhørende kommentarfelt lar aktørene kommunisere direkte, er diskusjonene også i stor grad preget av å være polemiske. Det er mulig å finne aktive kommentartråder der aktørene kommuniserer direkte med hverandre, som siste eksempel i kapittel 7.1.3. Det som ofte skjer er med kommentarfeltene når aktørene blir for nyanserte er at mange aktører hopper av, og andre skriver enkle ting som de kanskje vet krysser en grense for å oppnå dominans i diskursen. Slik vil ikke facebookside, være et forum som avler ydmykhet og selvkritikk fra aktørene. I kampen om hegemoniet vil kommentarer som enten sjokkerer, eller er utvetydige vinne frem. Det er tydelig at aktørene på denne siden i stor grad er klare over det, som vi kan se gjennom tekstenes funksjon. En legitim religionskritikk vil kanskje bare kunne komme gjennom lengre tankerekker med refleksjoner og tydeliggjøring av nyanser, og dette er elementer som faller gjennom på et forum som en facebookside fordi den er preget av mer tabloide ytringer. På denne måten vil det ikke være viktig hva aktørene *egentlig* mener, men *hva* de skriver. Det er *hva* de skriver som enten er legitim religionskritikk eller islamofobi. Kanskje har de mer nyanserte holdninger hvis man spør dem når man møter dem i en annen sammenheng, men i facebookkommentarene ser vi kun deres tabloide utsagn som blir stående som deres holdninger. Mange av holdningene er definitivt kritiske til islam, og de bedriver en religionskritikk, men etter hva jeg har kommet frem til gjennom denne diskusjonen holder de seg ikke innenfor grensene som gjør det til *legitim* religionskritikk. Til det må aktørene fremme nyanserte holdninger, og være tydelige på hva de kritiserer og hva de ikke kritiserer. Med en ytring som sier at moderat islam er lik radikal islam, vil man tydeliggjøre at det ikke er noen forskjell på de fleste muslimer og de muslimer som er voldelige. Dette er ikke en legitim kritikk selv om aktøren egentlig måtte mene at muslimer er utpreget voldelige, som er et syn hen kan ha fått gjennom media.

Når Ex-Muslims of Norway blir møtt med anklager om at de ødelegger for seg selv ved å ikke bidra med mer saklighet, vist i kapittel 7.5 *Motstemmer*, modererer de seg ikke. De bli også advart om at de kun appellerer til høyreekstreme hvis de ikke modererer seg. I kapittel 7.3 *Muslimer som psykisk syke* ser man at Ex-Muslims of Norway bekrefter og styrker sitt syn ved

å igjen skape ekvivalens mellom «Allahs navn» og «terror». Dette viser at Ex-Muslims of Norway ikke viser noe form for ydmykhet eller selvkritikk, selv når de blir konfrontert. Dette gjør at ytringene deres i enda mindre grad fremstår som legitim religionskritikk. Dette vil bidra til at andre aktører som kommenterer på siden heller ikke ser et krav til å moderere sine ytringer.

8.4 Eksmuslimer som talerør

I diskusjonens siste del ønsker jeg å belyse administratorene av facebooksidene Ex-muslims of Norway. For hvis det finnes en grense et sted mellom islamofobi og legitim religionstrikk, er det slik at denne grensen kan flyttes ettersom hvilken aktør ytringen kommer fra? Vil denne flyttes ettersom kritikeren kommer med et innenfraperspektiv? De fem innleggene analysert i kapittel 6 er den eneste teksten i datamaterialet som sikkert er skrevet av eksmuslimer. I det forrige kapitlet hevdet jeg at innleggene fremmer en generaliserende negativ forestilling om islam som ikke kritiserer deler av islam som er problematiske. Til Ex-Muslims of Norway forsvar er størsteparten av innleggene i utvalget oppsummeringer av nyhetssaker mye på grunn av kriteriene lagt til grunn for utvalget. Men organisasjonen hevder selv å være en kritisk stemme til islam i tillegg til å være en stemme for eksmuslimer. Det er mulig at de i større grad befatter seg med forsvar av eksmuslimer enn det som kommer frem i dette datamaterialet. Men er innholdet i disse innleggene legitim kritikk? Jeg vil påpeke at Ex-Muslims of Norway aldri nevner selv at de driver med kritikken deres har som forutsetning å være legitim, men hvis de ønsker å være en seriøs aktør i samfunnet bør kritikken deres ha som mål å føre til endring i samfunnet. Og da vil den kunne sies å være legitim. Jeg mener at kritikken deres ikke er legitim, fordi det ikke fremmer en åpen holdning til hverken islam eller muslimer. De sier i større grad: «Her er en voldelig muslim. Det er problemet i islam». De stempler hele islam som problemet. Denne kritikken bidrar i liten grad til noe konstruktivitet i diskursen rundt islam. Jeg vil gå så langt som å si at mye av det Ex-Muslims of Norway publiserer så vidt kan kalles kritikk i det hele tatt. De virker heller som en formidler av alt av negative hendelser som kan kobles til islamske motiver, og de retter søkelyset mot det som har med islam å gjøre. Men flyttes grensene for hva som er kritikk og ikke for eksmuslimer, siden de snakker mer av erfaring enn det andre som aldri har vært eller ikke er muslimer gjør? Ved å ha gjort en diskursanalyse er det språkets funksjon i teksten som er viktig. Hvis man kun analyserer med disse kriteriene, mener jeg at innholdet i innleggene til Ex-Muslims of Norway ikke er innenfor grensen for legitim religionskritikk. Legger man også til grunn at det er eksmuslimer, altså mennesker som

har levd og opplevd islam personlig, vil man da kanskje tenke at de vet hva de snakker om, og deres kritikk vil dermed være legitim rett og slett kun i kraft av å tidligere ha vært muslimer. Jeg mener at dette argumentet ikke holder mål, fordi det er teksten Ex-Muslims of Norway har publisert som er meningsbærende. Hvis deres erfaring skulle hatt en funksjon i teksten, mener jeg at den hadde vært inkludert. La meg illustrere: Etter arbeidet med denne oppgaven mener jeg at eksmuslimer har en større frihet til å kritisere islam, nettopp fordi de kommer med erfaringer. Når disse erfaringene legges frem, vil man i større grad kunne ha belegg for å komme med kritikk, og den kan lettere falle innenfor grensene for legitim religionskritikk. I dette utvalget av innlegg Ex-Muslims of Norway publiserer kommer ikke erfaringer til syne. Derfor vil disse innleggenes funksjon være å skape essensialistiske forestillinger om muslimer, som korrelerer med mye av hva den akademiske litteraturen mener at islamofobi er. En ting som er verdt å nevne er at Ex-Muslims of Norways tekster på denne siden vil bære en stor kredibilitet fordi leseren vet at kritikken av islam og muslimer kommer fra én som har opplevd islam og det å være muslim innenfra. Dette er i samsvar med det Larsson skriver om at meningene til den frafalne muslimen Mona Walter, nevnt i kapittel 1.3 Frafallenhet. Han skriver at kritikken fra henne vil oppfattes som mer troverdig, siden hun var født og oppdratt muslim. Denne kredibiliteten vil, for Ex-Muslims of Norway, være med å forsterke forestillingene om muslimer og islam som kommer frem på facebooksidene. På denne måten blir denne facebooksidene en offentlig gruppe der mennesker oppfatter at de kan lese om hva islam og muslimer virkelig er, på grunn av at gruppen får sin egen hegemoni. Når kommentarene på siden da krysser grensen over til islamofobi, vil denne siden kunne påvirke menneskers holdninger til muslimer og islam i en negativ retning. Som administratorer av siden, har Ex-Muslims of Norway et ansvar for hvilke kommentarer som får lov å stå på siden. De har mulighet til å slette innhold som er upassende. Den kritikken jeg kommer med her av Ex-Muslims of Norway kunne kanskje vært unngått hvis kritikken og innleggene deres bar større preg av å være kritiske basert på egne, konkrete erfaringer. For eksempel: «Jeg opplevde dette, derfor mener jeg islam er vold». På den måten er det mulig at kommentarfeltet i mindre grad essensialistisk overfor islam og muslimer. Men, igjen vil utfordringen med hvilke kommunikasjonsmåter som er mest effektiv på sosiale medier, hvor nyansering i mindre grad vinner frem. Da vil det kanskje være en nytteløs oppgave for en moderator å styre all kritikken som kommer til å ikke være islamofobisk. Allikevel gjentar jeg at det er Ex-Muslims of Norway som legger opp til og tillater

denne diskursen ved å skape dette sosiale rommet på sin facebookside. Derfor har de også et ansvar for hva som blir stående i kommentarfeltet.

8.5 Oppsummering av diskusjonen

I dette kapitlet har jeg vist på hvilke måter den sosiale konstruksjonen av islam og muslimer baserer seg på kampen om hegemoniet og hvordan punkter i tekstene fastsettes ved utfallet av hegemoniske intervensjonen. På facebookside Ex-Muslims of Norway leder disse konstruksjonene til negative forestillinger om islam og muslimer. Deretter har jeg vist hvordan tidligere litteratur og definisjoner om begrepet islamofobi sammenfaller og ikke sammenfaller med eksempler fra funnene i datamaterialet. I tillegg diskuterer jeg hvorfor islamofobi er viktig å kunne kjenne igjen fordi slike holdninger kan, i ytterste konsekvens, få et voldelig utfall. Videre går svarer kapitlet på oppgavens problemstilling om hvor grensen går mellom islamofobi og legitim religionskritikk. Her rettes søkelyset mot hva *legitim kritikk* kan være, basert på kapittel 1.4 og hvorfor mye av tekstene i dette datamaterialet ikke vil falle under dette. Til slutt diskuterer kapitlet hvordan kritikken fra frafalne vektlegges fordi de tidligere har tilhørt islam. Derfor vil deres ytringer muligens ha større sjanse til å vinne en hegemonisk intervensjon, fordi deres syn bli av andre oppfattet som opplevd. I neste kapittel ønsker jeg å komme med mine konklusjoner rundt temaene som er tatt opp i diskusjonen, for å tydeliggjøre hva essensen av disse spørsmålene er og hva datamaterialet viser.

9 Konklusjon

Negative holdninger til muslimer og islam er et økende problem i Norge, sier Kulturdepartementets handlingsplan. Disse holdningene har de siste årene ledet til to angrep, gjennomført av Anders Behring Breivik og Phillip Manshaus, mot muslimske miljøer eller deres støttespillere. Hvis vi skal leve i et pluralistisk samfunn er det samtidig viktig å kunne kritisere hverandres religiøse og sekulære syn. Derfor er det viktig å se på hva som er islamofobi, og hva som er legitim kritikk av islam. Denne oppgaven har besvart problemstillingen *hvor går grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk?* For å finne ut av dette har oppgaven svart på to forskningsspørsmål: (1) *på hvilke måter konstrueres forestillinger om muslimer og islam på facebookside Ex-Muslims of Norway?* og (2) *i hvilken grad er det riktig å kalle deler av innholdet på facebookside islamofobisk?*

Når man skal avgjøre om noe er islamofobisk eller ikke, må man være klar over at ikke alle vil være enige i hva man legger i begrepet. Noen hevder ikke er et godt begrep å bruke fordi det skaper et inntrykk av at det kun finnes en islam i verden som alle muslimer slutter seg til, som Halliday argumenterer. Samtidig mener Imhoff og Recker at det kan bidra til å kneble all kritikk av islam; at man kan kalle noe islamofobisk for å minske verdien av ytringen. I denne bidrar jeg til å undersøke hvor grensen går mellom islamofobi og legitim religionskritikk, nærmere bestemt legitim kritikk av islam. På bakgrunn av annen akademisk litteratur om forskjellig kritikk, mener jeg at en legitim kritikk må ønske å bidra til å gjøre noe bedre, i alle fall endre noe, basert på Lövheims og Stenmarks litteratur om hva kritikk er. Hvis ikke er det ikke noe poeng å komme med kritikken. Det må være en konstruktiv kritikk som ønsker endring. Eller en suksessrik, altså en kritikk som faktisk har ført til endring. Ett av funnene i denne oppgaven er at ytringene i utvalget mangler det som kjennetegner konstruktiv og suksessrik kritikk: ydmykhet og selvkritikk, som Lövheim og Stenmark skriver. Hadde lukkede syn på islam i større grad vært preget av disse kjennetegnene hadde de blitt oppfattet som mer åpne. Et lukket og essensialistisk syn på islam, altså basert på hva annen forskning klassifiserer som islamofobi, kan ikke være legitimt nettopp fordi det ikke åpner for moderasjon eller fører til endring hverken hos formidleren eller leseren. Tekstenedragene i denne oppgaven viser at denne åpenheten ikke kommer frem i datamaterialet. Dette kan være grunnet det sosiale rommet diskursen foregår i, nemlig en facebookside. I dette rommet er det tydelige og ikke-nyanserte kommentarer som vinner frem. Når da heller ikke administratoren for siden, Ex-Muslims of Norway, legger til

rette for en nyansert debatt gjennom innleggene, ser man at kommentarfeltet er preget av essensialistiske forestillinger om islam og muslimer. Denne måten å kommunisere på fører til at det følgende kommentarfeltet vil kommunisere på samme måte, altså unyansert og essensialistisk.

Det er nødvendig med viss grad av konsensus om at islamofobi er et dekkende begrep for å muliggjøre diskusjonen om grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk. Dersom begrepets betydning er godt etablert er det mulig å gjenkjenne ytringer som er islamofobiske og dermed trekke en grense mellom islamofobi og legitim religionskritikk. Jeg velger å bruke islamofobi fordi det er et godt innarbeidet begrep innenfor store deler av akademia og i den offentlige diskursen om islam og muslimer, samt fordi det finnes få gode erstatninger for begrepet. Gjennom en diskursanalyse av et kritierieutvalg fra facebookside Ex-Muslims of Norway innlegg og kommentarer, viser jeg på hvilken måte forestillinger om islam og muslimer konstrueres. Som vist gjennom oppgavens analyse og diskusjon er store deler av innholdet islamofobisk, og positive forestillinger om islam kommer ikke til syne. De få motsvarene som eksisterer i datamaterialet påpeker enten at ingen religion er bra, heller ikke islam. Så godt som ingen kommentarer forsvaret islam eller muslimer som noe positivt. I tillegg kan så aktører på siden kritisere Ex-Muslims of Norway formidling av informasjon og fakta. Dette funnet forekommer kun én gang i datamaterialet i forbindelse med en nyhets sak delt av Ex-Muslims of Norway. Det finnes god dekning for å kalle oppgavens funn islamofobiske fordi forestillingene om muslimer og islam i stor grad er lukkede, noe som legges vekt på i Runnymede-rapportens definisjon av islamofobi. Forestillingene som formidles er basert på en tanke om hva noe er, eller hvem noen er, basert på at det er islamsk eller at de er muslimer. Dette gjør innleggene og kommentarene på siden unyanserte og essensialistiske, det vil si at de negative forestillingene ilegges alle muslimer. Funnene i denne oppgaven viser at det i stor grad skapes en forestilling om islam og muslimer som noe annet og fremmed. Dette samsvarer med Runnymedes, Larssons og Sanders, samt Bangstads definisjoner om hva islamofobi er, brukt i denne oppgaven. Når man er tydelig på hvilke allerede etablerte definisjoner man baserer seg på, har man mulighet til å gjenkjenne islamofobi, kommer man et skritt nærmere å se grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk.

Siden oppgavens datamateriale var hentet fra en facebookside administrert av Ex-Muslims of Norway, var det også nærliggende å se på om grensen mellom islamofobi og legitim

religionskritikk ble endret når kritikk kommer fra mennesker som har erfaring med islam som muslimer. Det vil si: om en ytring publisert av en som aldri har vært muslim lettere kan klassifiseres som islamofobi, enn en fra en frafallen muslim fordi de kommer med et innenfraperspektiv. I datamaterialet finnes det i denne sammenheng et skille mellom innlegg og kommentarene. Innleggene er publisert av mennesker som med stor sikkerhet er frafalne muslimer, fordi de er forfattet og publisert av administratorer på facebooksidene Ex-Muslims of Norway. Kommentarene er publiserte av mennesker man ikke kjenner bakgrunnen til i like stor grad. Derfor kan man ikke si med sikkerhet hvem de er, eller hva slags bakgrunn de har. Funnene viser at grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk ikke flyttes selv om du ytrer deg med erfaring eller ikke. Dette gjelder innleggene i denne oppgavens datamateriale. Hvis erfaringene til den som ytrer seg kun er implisitte, og ikke defineres i teksten, fremstår Ex-Muslims of Norways tekster på samme måte som alle andre tekster. Funnene i denne oppgaven viser at disse tekstene er preget av lukkede syn på islam på samme måte som kommentarfeltet skrevet av aktører vi ikke kjenner bakgrunnen til. Dette forsterkes ved at, når anklaget for å være useriøse, ønsker ikke sidens administrator å moderere seg. Det vil også være mulig å argumentere for at frafalne muslimers offentlige holdninger om islam og muslimer veier tyngre siden andre tenker at de sitter med en fasit på hva islam og muslimer faktisk er. I virkeligheten er denne fasiten de frafalnes erfaringer, og når de spesifikke erfaringene ikke formidles i teksten vil forsøket på en legitim kritikk flytte seg over i det jeg velger å klassifisere som islamofobi. Frafalne muslimer har ikke noe større ansvar enn resten av befolkningen for ordskiftet i debatten rundt islam og muslimer, men det er nærliggende at for en del mennesker kan frafalne muslimers islamofobiske ytringer bidra til at andre legitimerer deres egne islamofobiske ytringer. Dette er blant annet på grunn av at man kan argumentere hva frafalne muslimer snakker om, fordi de har levd som muslimer. De vil da i ytterste konsekvens kunne bli brukt av høyreekstreme, som Anders Behring Breivik og Phillip Manshaus, til å legitimere deres ikke-legitime holdninger. Det gjelder også høyreekstreme som ikke har begått drap på grunn av islamofobiske holdninger. Disse høyreekstreme kan rette fingeren mot Ex-Muslims of Norway og si at deres meninger er i overensstemmelse med deres, og at frafalne muslimer har fasiten fordi de har vært muslimer.

Ved at islamofobiske forestillinger om islam og muslimer får stå uimotsagte på facebooksider som Ex-Muslims of Norway, vil disse synene reproduseres videre. Dette fører til en normalisering av disse synene, som til slutt kan føre til at dette manifesterer seg i fysiske

handlinger, som terrorhandlingene begått av Anders Behring Breivik og Philip Manshaus. Det er ikke gitt at islamofobiske meninger vil føre til slike hendelser, men uten islamofobiske forestillinger om islam og muslimer er det mindre sannsynlig at disse handlingene hadde skjedd. Derfor er det viktig å kunne kjenne igjen islamofobi, for å kunne forebygge voldelige handlinger.

Funnene i denne oppgaven viser at facebookside Ex-Muslims of Norway inneholder mange islamofobiske ytringer. Disse synene kommer i stor grad frem gjennom kommentarer i forbindelse med innleggene bestående av nyheter om muslimer og islam delt av Ex-Muslims of Norway. Selv om disse ytringene hver for seg ikke er ansvarlige for hvilke forestillinger resten av samfunnet har om islam og muslimer, vil denne siden kunne bidra til enkelte menneskers syn på islam og muslimer. Til syvende og sist er det administratoren av en facebookside som er ansvarlig for hvilke holdninger som får lov å komme til syne i kommentarfeltet, siden administrator kan slette uønskede kommentarer. Selv om det nok sitter langt inne for Ex-Muslims of Norway å slette kommentarer fordi de bant annet holder ytringsfriheten høyt, vil de fremdeles ha et ansvar for hva som får lov å bli stående i kommentarfeltet. På denne facebookside kan man gå langt over grensen til hva jeg mener er islamofobi uten å bli sagt imot. Disse ytringene kan, i ytterste konsekvens, bidra til farlige situasjoner for muslimer og folk som støtter muslimer og islam. Derfor er det viktig å kunne identifisere islamofobi. Det er også viktig å i større grad kunne vite hvor grensen går mellom islamofobi og legitim religionskritikk, slik at man ikke kan anklages for å ville kneble all kritikk av islam. Slik vil det bli vanskeligere for de som kommer med denne, ofte islamofobiske kritikken, å ikke ta kritikken de får mot seg selv på alvor.

Grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk vil finnes et sted der aktøren peker ut *en del* av islam som er problematisk eller at aktøren tydeliggjør en åpenhet for motsvar til kritikken hen kommer med, og er villig til å lytte. En polemisk og tabloid kommunikasjon, hvis mål er å vinne den hegemoniske intervensjonen, vil være et dårlig utgangspunkt for å klare å holde seg innenfor denne grensen. I sosiale medier er det ikke moderasjon og nyansering som vinner disse intervensjonene, som gjenspeiles i denne oppgavens funn. Sosiale medier vil da føre til at kommentarfelt da kan skape et eget hegemoni, hvilket i stor grad er tilfellet i denne oppgavens datamateriale. Mange mennesker som er aktive på sosiale medier har det som kalles en «nyhetene finner meg»-oppfattelse, som omtales av Gil de Zúñiga, Weeks og Ardèvol-Abreu.

Når denne oppfattelsen fører til at man ikke lenger søker nyheter andre steder enn det man får tilgang til i sosiale medier, vil det være avgjørende hvordan disse nyhetene blir formidlet. Når nyheter om islam og muslimer er essensialistiske samt det følger med et kommentarfelt der spesielt noen forestillinger om islam og muslimer er langt over grensen mot hva som kan kalles islamofobi, vil dette være en stor utfordring for samfunnet. Denne måten å få tilgang på nyheter kan føre til negative konsekvenser for demokratiet fordi islam og muslimer kan bli sett på som «de andre». Dette er sosiale mediers slagside, for i utgangspunktet skulle man tro at større åpenhet og større tilgang på informasjon ville være positivt for demokratiet. Gjennom en bedre forståelse og større enighet om hvor grensen går mellom islamofobi og legitim religionskritikk vil man være bedre rustet til å forstå virkelighetsoppfattelsen til mennesker med islamofobiske holdninger. Noen av disse virkelighetsoppfattelsene, som også vises i denne oppgavens funn, er så problematiske at Kulturdepartementet har laget en handlingsplan for å bekjempe diskriminering og hat av muslimer.

9.1 Videre forskning på feltet

Denne oppgaven har tatt for seg et utvalg tekster (innlegg og kommentarer) som finnes på facebookside Ex-Muslims of Norway. Oppgaven er en tekstanalyse, og bidrar til diskusjonen om islamofobi og religionskritikk ved å se på forestillingene om islam og muslimer som formidles av aktørene på en facebookside. Det man ikke får vite gjennom en slik studie, er hva aktørene tenker når de ikke sitter bak et tastatur. Videre forskning kan ta kontakt med et utvalg av aktørene, altså de som kommenterer på siden, for å utføre kvalitative intervjuer. Dette vil gi større innsikt i bakgrunnen for å publisere det de gjør. Det samme gjelder administratorene av siden som er medlemmer av organisasjonen Ex-Muslims of Norway. En mulighet for å studere denne organisasjonen videre, er å stille medlemmene spørsmål om bakgrunnen deres. Det vil være spennende å se på om det finnes noen likheter mellom medlemmene av denne organisasjonen når det kommer til hvilken prosess de har vært gjennom før de falt fra islam. En komparativ studie bestående av intervjuer av frafalne muslimer som ofte kritiserer islam i offentligheten (for eksempel medlemmer av Ex-Muslims of Norway eller liknende grupper) og frafalne muslimer som ikke kritiserer sin forhenværende religion offentlig kan være en måte å finne ut av motivasjonen bak den offentlige kritikken Ex-Muslims of Norway publiserer om islam. Det vil også være interessant å se på hva de mer anonyme frafalne muslimene mener om grupper som Ex-Muslims of Norway.

Etter arbeidet med denne oppgaven er det klart at det er mange områder som omhandler grensen mellom islamofobi og legitim religionskritikk som ikke er utforsket. Flere studier som forsøker å forklare dette skillet vil bidra til å få frem flere perspektiver enn det som kommer frem i denne masteroppgaven. Rasisme er fremdeles et essensielt tema i tilknytning islamofobi som ikke er belyst i denne oppgaven. Selv om tidligere forskning har rettet søkelyset mot islamofobi, rasisme og religionskritikk, hadde det vært berikende å få noen kvalitative studier som ser på likhetene og forskjellene i synene til høyreekstreme grupper og frafalne miljøer. En antakelse er at rasisme ikke er like gjeldende hos frafalne muslimer, fordi mange frafalne muslimer har samme utseende som troende muslimer. Men da er spørsmålet fremdeles hva likhetene mellom disse miljøene er.

10 Litteraturliste

- Allen, C. (2010). *Islamophobia*. Farnham: Ashgate.
- Bangstad, S. (2011). Islamofobi, rasisme og religionskritikk—Fagfelle­vurdert. *Kirke og kultur*, 116(4), 247–266.
- Bangstad, S. (2014a). *Anders Breivik and the rise of Islamophobia*. London: Zed Books.
- Bangstad, S. (2014b). Islamofobi og rasisme. *Agora (Oslo, Norway)*, 31(3–04), 5–29.
- Bangstad, S. & Døving, C. A. (2015). *Hva er rasisme*. Oslo: Universitetsforlaget
- Barbour, J. D. (1994). *Versions of deconversion: Autobiography and the loss of faith*. Charlottesville, Virginia: University Press of Virginia.
- Bellin, E. (2008). Faith in Politics. New Trends in the Study of Religion and Politics. *World Politics*, 60(2), 315–347. <https://doi.org/10.1353/wp.0.0007>
- Brekke, T. (2021). Islamophobia and Antisemitism are Different in Their Potential for Globalization. *Journal of Religion and Violence*. <https://doi.org/10.5840/jrv202142689>
- Bright, J. (2016). The Social News Gap: How News Reading and News Sharing Diverge. *Journal of Communication*, 66(3), 343–365. <https://doi.org/10.1111/jcom.12232>
- Brubaker, R. (2017). Between nationalism and civilizationism: The European populist moment in comparative perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 40(8), 1–36. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1294700>
- Das, V. (1995). *Critical Events: An Anthropological Perspective on Contemporary India*. New Dehli: Oxford University Press.
- Dyrendal, A. & Emberland, T. (2019). *Hva er konspirasjonsteorier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Døving, C. A. (2020). 3. A Growing Consensus? I *The Shifting Boundaries of Prejudice* (s. 76–107). <https://doi.org/10.18261/978-82-15-03468-3-2019-04>
- Ebaugh, H. R. F. (1988). *Becoming an ex: The process of role exit*. Chicago: University of Chicago Press.
- Emojipedia. (2022, 5. april). Face with Rolling Eyes Emoji. Hentet 5. april 2022 fra <https://emojipedia.org/face-with-rolling-eyes/>
- Enstedt, D., Larsson, G. & Mantsinen, T. T. (Red.). (2020). Leaving religion: Introducing field. I *Handbook of Leaving Religion*. <https://doi.org/10.1163/9789004331471>
- Ervik, A. (2022) mem. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/mem>

- Esposito, J. L. (2008). *Religion & globalization: World religions in historical perspective*. New York: Oxford University Press.
- Ex-Muslims of Norway. (2022, 15. februar). Manifest. Hentet fra: <https://www.exmuslimsofnorway.com/manifest>
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Frydenlund, I. (2021). Protecting Buddhist Women from Muslim Men: “Love Jihad” and the Rise of Islamophobia in Myanmar. *Religions*, 12(12), 1082. <https://doi.org/10.3390/rel12121082>
- Furet, F. (1978). *Penser la Révolution française*. Paris: Gallimard.
- Gardell, M. (2011). *Islamofobi*. Oslo : Spartacus
- Gil de Zúñiga, H., Weeks, B. & Ardèvol-Abreu, A. (2017). Effects of the News-Finds-Me Perception in Communication: Social Media Use Implications for News Seeking and Learning About Politics. *Jornal for Computer-Mediated Communication*, 22(3), 105–123. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12185>
- Gottschalk, P. & Greenberg, G. (2019). *Islamophobia and anti-Muslim sentiment: Picturing the enemy* (2. utg.). Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield.
- Gunning, D. (2017). *Race and Antiracism in Black British and British Asian Literature* (1. utg.). Liverpool: University Press.
- Hadj-Abdou, L. (2016) The 'Religion Conversion' of the Austrian Freedom Party. N. Marzouki, D. McDonnel, O. Roy (Red.), *Saving the People: How Populists Hijack Religion* (s. 29-45). London: Hurst
- Halliday, F. (1999) Islamophobia Reconsidered. *Ethnic and Racial Studies*. 22(5), 892-902. DOI: 10.1080/014198799329305
- Hennink, M. M., Hutter, I. & Bailey, A. (2020). *Qualitative research methods* (Second edition.). Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- HL-senteret. (2017). Holdninger til jøder og muslimer i Norge 2017. Hentet 21. juni 2022 fra <https://www.hlsenteret.no/aktuelt/nyheter/2017/resultater-holdningsundersokelse.html>
- Holmes, M., Nave, O. B., Skjetne, O. L., Hanne, H., Dahl, I. D., Mogård, E. & Røyne, H. (2020, 18. oktober). Historielærer Samuel Paty halshugget utenfor Paris: - Offer for et terrorangrep. *Verdens Gang*. Hentet fra

- <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/5604kb/historielaerer-samuel-paty-halshugget-utenfor-paris-offer-for-et-terrorangrep>
- Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3), 22–49.
- Imhoff, R. & Recker, J. (2012). Differentiating Islamofobia: Introducing a New Scale to Measure Islamoprejudice and Secular Islam Critique. *Political Psychology*, 33(6), 811–824. DOI: 10.1111/j.1467-9221.2012.00911.x
- Ishaq, B. (2017). *Hvem snakker for oss?: Muslimer i dagens Norge—Hvem er de og hva mener de?* Oslo: Cappelen Damm
- Jupskås, A. R. (2012). *Ekstreme Europa: Ideologi, årsaker og konsekvenser*. Oslo: Cappelen Damm
- Kreftforeningen. (2022, 5. april). *Hva er kreft?* Hentet fra <https://kreftforeningen.no/om-kreft/hva-er-kreft/>
- Kulturdepartementet. (2020, 23. september). Handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer 2020-2023 [Plan]. Hentet 21. juni 2022 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-mot-diskriminering-av-og-hat-mot-muslimer-2020-2023/id2765543/>
- Laclau, E. & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics* (2nd ed.). London: Verso.
- Larsson, G. (2016). Most Muslims are Like You and I, but «Real» Muslims... *Journal of Muslims in Europe*, (5), 205–223. DOI: <https://doi.org/10.1163/22117954-12341327>
- Larsson, G. & Sander, Å. (2015). An Urgent Need to Consider How to Define Islamophobia. *Bulletin for the Study of Religion*, 44(1), 13–17. <https://doi.org/10.1558/bsor.v44i1.26849>
- Leidig, E. (2021). From Love Jihad to Grooming Gangs: Tracing Flows of the Hypersexual Muslim Male through Far-Right Female Influencers. *Religions (Basel, Switzerland)*, 12(12), 1083-. <https://doi.org/10.3390/rel12121083>
- Lundby, K. (2021). *Religion i medienes grep: medialisering i Norge*, Universitetsforlaget: Oslo
- Lövheim, M. & Stenmark, M. (2020). Introduction: Constructive Criticism in Secular and Religiously Diverse Society. I *A Constructive Critique of religion: Encounters between Christianity, Islam, and Non-Religion in Secular Societies* (s. 1–13). London: Bloomsbury Academic.

- Malt, U. & Kjøll, G. (2020, 21. august). Neologisme. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/neologisme>
- Mathur, R. (2021, 1. september). Trump and Taliban's peace agreement. *Observer Research Foundation*. Hentet fra <https://www.orfonline.org/expert-speak/trump-taliban-peace-agreement/>
- Miller, C., Smith, J. & Dale, J. (2016, 18. august). Islamophobia on Twitter. Hentet 16. mai 2022 fra <https://demos.co.uk/project/islamophobia-on-twitter/>
- Murray, J. (2020, 4. februar). Top Ten UK Newspaper Publications. *MediaHQ*. Hentet 2. mai 2022 fra <https://mediahq.com/top-ten-uk-newspaper-publications/>
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Hentet fra [https://www.nb.no/search?q=oaiid:"oai:nb.bibsys.no:990005816154702202"&mediatype=bøker](https://www.nb.no/search?q=oaiid:)
- NRK. (2020, 3. september). SIAN og ytringsfrihet. I *Debatten*. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/debatten/202009/NNFA51090320>
- NRK. (2021). Mann drept av politiet på Bislett. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/nyheter/mann-drept-av-politiet-pa-bislett-1.15723005>
- Orgeret, K. S. (2022, 9. mars). Charlie Hebdo. I *Store norske leksikon*. Hentet fra http://snl.no/Charlie_Hebdo
- Rubin, U. (1990). The Assassination of Ka' b b. Al-Ashraf. *Oriens*, 32, 65–71. <https://doi.org/10.2307/1580625>
- Rønneberg, K., Lysberg, M., Stolt-Nielsen, H., Audestad, P., Kristiansen, A. A., Furuly, J. G., ... NTB. (2021, 9. november). Politiet har skutt og drept én person på Bislett i Oslo: – Det ser ut til at de har avverget et farlig angrep. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/oslo/i/wO93OM/politiet-har-skutt-og-drept-en-person-paa-bislett-i-oslo-det-ser-ut>
- Said, E. W. (1985). Orientalism Reconsidered. *Cultural Critique*, (1), 89–107. <https://doi.org/10.2307/1354282>
- Said, E. W. (2003). *Orientalism* (Repr., med et nytt forord). London: Penguin Books.
- Shear, M. D. & Tankersley, J. (2021, 31. august). Biden Defends Afghan Pullout and Declares an End to Nation-Building. *The New York Times*. Hentet fra <https://www.nytimes.com/2021/08/31/us/politics/biden-defends-afghanistan-withdrawal.html>

- Simonsen, H. G. & Henriksen, A. H. (2021, 31. desember). Semantikk. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/semantikk>
- Simonsen, K. B. (2019, 28. mars). Antisemittisme. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/antisemittisme>
- SNL. (2020, 29. august). Trojansk hest. I *Store norske leksikon*. Hentet fra http://snl.no/trojansk_hest
- Stausberg, M. & Engler, S. (2011). *The Routledge handbook of research methods in the study of religion*. London: Routledge.
- Stenmark, M. (2020). Criticizing Religion in a Secular Democratic Society. I M. Stenmark & M. Lövheim (Red.), *A Constructive Critique of religion: Encounters between Christianity, Islam, and Non-Religion in Secular Societies* (s. 32–56). London: Bloomsbury Academic.
- Syse, A. (2014). Breivik—The Norwegian Terrorist Case. *Behavioral Sciences & the Law*, 32(3), 389–407. <https://doi.org/10.1002/bsl.2121>
- Sørøy, A. (2021, 9. november). Knivangrep på Bislett i Oslo – mannen ble dømt til psykisk helsevern for under ett år siden. Hentet 4. april 2022 fra Psykologisk.no website: <https://psykologisk.no/2021/11/knivangrep-pa-bislett-i-oslo-mannen-ble-domt-til-psykisk-helsevern-for-under-ett-ar-siden/>
- The Runnymede Trust. (1997). The Runnymede Trust. Hentet 9. mai 2022 fra <https://www.runnymedetrust.org/>
- Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Tjønndal, A. & Fylling, I. (2021). *Digitale forskningsmetoder* (1. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk
- Tyldum, G. (2019). *Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge*. (2. utg.) Hentet 21. juni 2022 fra <https://www.faf.no/zoo-publikasjoner/faf-rapporter/holdninger-til-diskriminering-likestilling-og-hatprat-i-norge-2-utgave>
- Ulvund, F. (2021) Jødeparagrafen. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/J%C3%B8deparagrafen>
- Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and practice: New tools for critical discourse analysis*. Oxford: University Press.

- VG. (2009, 29. september). Familier forlanger jomfruattester *Verdens Gang*. Hentet 14. april 2022 fra <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/JVWkJ/familier-forlanger-jomfruattester>
- Vogt, K. (2021, 8. mars). Huri. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <http://snl.no/huri>
- Wikiislam. (2022, 4. mai). Wikiislam Mission Statement. Hentet 4. mai 2022 fra: <https://wikiislam.net/wiki/WikiIslam>
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode* (6. utg.). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforl. Samfundslitteratur.
- Yeung, P. (2021, 15. februar). France's controversial 'separatism' bill: Seven things to know. *Al Jazeera*. Hentet fra <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/15/frances-controversial-separatism-bill-explained>
- Zuckerman, P. (2012). *Faith no more: Why people reject religion*. Oxford: University Press.

11 Vedlegg

11.1 Godkjenning av prosjekt fra NSD

Referansenummer

367900

Prosjekttittel

Islamofobi blant medlemmene i Facebook-gruppen Ex-Muslims of Norway.

Behandlingsansvarlig institusjon

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Iselin Frydenlund, iselin.frydenlund@mf.no, tlf: 22590619

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

XXX, XXX@gmail.com, tlf: 952XXXXXX

Prosjektperiode

15.08.2021 - 25.05.2022

Vurdering (1)

26.08.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 26.08.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

Vurdering av behov for DPIA

Det behandles i prosjektet særlige kategorier av personopplysninger uten informasjon og samtykke. Vi vurderer likevel at det ikke er snakk om høy risiko for de registrertes rettigheter og friheter, og at det dermed ikke er nødvendig å gjøre en personvernkonsekvensvurdering (DPIA) jf. personvernforordningen art. 35. Dette er begrunnet i følgende momenter:

det innhentes innlegg og kommentarer fra en åpen Facebook-gruppe med 40 0000 følgere med relativt høy grad av forventet offentlighet

datainnsamlingen vil begrenses til innenfor et angitt tidspunkt

skjermdump av innholdet lagres på et kryptert område

brukernavn erstattes med en kode i analysen og det er ikke fokus på individer i datasettet

direkte sitater eller andre personidentifiserende opplysninger publiseres ikke i oppgaven

antall registrerte begrenses (max 1000) og dette vurderes fortløpende slik at det kun samles inn en datamengde som er nødvendig for å oppnå formålet - perioden for behandlingen er kort

Type opplysninger og varighet

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger og særlige kategorier av personopplysninger om etnisk opprinnelse, religion og filosofisk overbevisning frem til 25.05.2022.

Lovlig grunnlag

Prosjektet vil behandle overnevnte kategorier av personopplysninger med grunnlag i at oppgaven er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse og for formål knyttet til vitenskapelig forskning. NSD vurderer at samfunnsnyttene klart overstiger ulempene for den

enkelte, gitt tiltakene nevnt ovenfor. Lovlig grunnlag for behandlingen av alminnelige personopplysninger er dermed at den er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e, samt for formål knyttet til vitenskapelig forskning, jf. personopplysningsloven § 8, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 3 bokstav b. Lovlig grunnlag for behandlingen av særlige kategorier av personopplysninger er at den er nødvendig for formål knyttet til vitenskapelig forskning, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav j, jf. personopplysningsloven § 9. Behandlingen er omfattet av nødvendige garantier for å sikre den registrertes rettigheter og friheter, jf. personvernforordningen art. 89 nr. 1.

Personvernprinsipper

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen: - om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at prosjektet oppfyller kravet om nødvendige garantier. Rådata (skjermdump) lagres på kryptert område og kun student og veileder vil ha tilgang. - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet. Prosjektperioden vurderes som kort. DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og protest (art. 21). Det vurderes å innebære en uforholdsmessig stor innsats å gi informasjon til de registrerte, sett opp mot nytten av å motta informasjon om prosjektet, jf. personvernforordningen art. 14 nr. 5 bokstav b, ettersom antallet registrerte vil være relativt stort og det gjøres flere tiltak for å redusere personvernulempen, inkludert å publisere data i anonymisert form. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

Følg din institusjons retningslinjer

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere

om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

Meld vesentlige endringer

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke typer endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/meld-enderinger-i-meldeskjema> Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

Oppfølging av prosjektet

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos NSD: Eva J. B. Payne

11.2 Retningslinjer fra MF Vitenskapelig høyskole

Lagring av data på privat utstyr og maskiner

Du kan benytte privat utstyr underveis i oppgaver og forskningsarbeid når disse kriteriene er oppfylt:

- du følger MFs rutiner for bruk av privat utstyr, og
- du gjennomfører en ROS-analyse der du tar stilling til om dataene må krypteres.

Skal du behandle særlige personopplysninger skal dataene som hovedregel krypteres.

Rådfør deg med veileder når du vurderer om kriteriene ovenfor gjelder din oppgave.

Rutiner og sikker

hetstiltak du kommer fram til må forevises IT-leder eller forskerstøtte.

Rutiner for bruk av privat utstyr

1. Ingen andre brukere bør bruke datamaskinen, familie og venner må i tilfelle ha egne kontoer.

2. Minimere risikoen for at maskinen blir stjålet, mistet, gjenglempt el. (vurdér kensingtonlås, låst skap/safe e.l.)

3. Du må ha god kunnskap om maskinen:

- Du bør ikke ha installert programmer du ikke trenger/bruker
- Du vet hvilke backup og synkroniseringsløsninger du bruker, slik at eventuelt ukryptert materiale ikke ligger i mapper som synkes til Adobe, Google Music, Apple iTunes/iCloud, eller backupløsninger fra Get, Elkjøp el.

4. Følg vanlig praksis for god datasikkerhet (se også nettvettreglene på nettvett.no)

- Automatisk sikkerhetsoppdatering må være slått på
- Antivirusprogram må være installert, oppdatert og aktivt
- Aktivere skjermlås og innlogging med passord
- Bruk gode, unike passord
- Ha gjerne kryptert harddisk (se eget punkt om kryptering)
- Vis sunn skepsis til lenker i epost og på nettsider
- Utvis forsiktighet ved bruk av ukjente trådløse nettverk

Er du fortsatt usikker på om du kan bruke privat datautstyr?

Gjennomfør gjerne en [risiko- og sårbarhetsanalyse \(ROS-analyse\)](#), og ta kontakt med IT-avdelingen for å avklare mer detaljerte spørsmål om datasikkerhet. Er det sikrere å bruke MF sine datamaskiner?

Gode grunner til å bruke MFs datamaskiner

Lagring og behandling på MF sine datamaskiner er som hovedregel litt sikrere enn private maskiner. Dette fordi

- kun IT-avdelingen har administrator-tilgang på maskinen
- maskinene har sentralt administrert antivirusprogram og brannmur
- oppdatering av tredjepartsprogramvare blir gjennomført regelmessig

Nettverkslagringene ved MF vil være beskyttet med tilgangskontroll, tilpasset tilgang kan settes opp.

Risiko ved bruk av MFs maskiner

Når du bruker MFs datamaskiner blir det automatisk tatt sikkerhetskopier av lagringen. I praksis betyr dette at det blir laget kopier av materialet ditt, også det som ev. er sensitivt. Kontakt IT-avdelingen for evt. å begrense risikoen ved dette.

Studentmaskinene ved MF er plassert i et åpent biblioteksmiljø, og vil derfor være mer sårbare for innsyn og manglende utlogging/låsing av skjerm enn ansattmaskiner som primært er stasjonære maskiner og dermed mer fysisk bundet til låsbare rom.

Nettverkslagringene og datamaskinene på MF er koblet til internett og er derfor potensielt sårbare selv med brannmur, soneinndeling og strengt regime på fjerntilgang.

Bekreftelse - lagring av data på privat utstyr (PDF)